

خانوارهای سالمند چگونه هزینه می‌کنند؟

بررسی ویژگی‌های اقتصادی - اجتماعی خانوارهای دارای سرپرست سالمند در ایران

سمیرا غلامی | سمانه گلاب



به نام آنکه جان را فکرت آموخت



مؤسسه راهبردهای
بازنشستگی صبا

خانوارهای سالمند چگونه هزینه می کنند؟

بررسی ویژگی های اقتصادی-اجتماعی خانوارهای دارای
سرپرست سالمند در ایران

سمیرا غلامی

سمانه گلاب

به سفارش:

مؤسسه راهبردهای بازنشستگی صبا

«نهاد پژوهشی صندوق بازنشستگی کشوری»

۱۳۹۸



مؤسسه‌های
بازنشستگی صبا

خانوارهای سالمند چگونه هزینه می‌کنند؟

بررسی ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی خانوارهای دارای سرپرست سالمند در ایران

سمیرا غلامی

سمانه گلاب

طراح جلد: علی‌اکبر محمدخانی

صفحه‌آرا: مهدی فخرزاده

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای مؤسسه راهبردهای بازنشستگی صبا محفوظ است.



مؤسسه راهبردهای
بازنشستگی صبا

تهران، خیابان شریعتی، نرسیده به میدان قدس، کوچه محوی،

پلاک ۴، واحد ۱۰۱

کد پستی: ۱۹۳۴۶۱۳۷۸۱

دورنگار: ۰۲۱-۲۲۷۰۲۹۰۳

تلفن: ۰۲۱-۲۲۷۰۳۴۶۵

پست الکترونیک: info@saba-psi.ir

تارنما: www.saba-psi.ir

فهرست

| | |
|---|----------|
| پیشگفتار..... | الف..... |
| فصل اول: نمایی کلی از وضعیت اجتماعی و اقتصادی خانوار..... | ۱..... |
| فصل دوم: بررسی وضعیت خانوارها به تفکیک دهک‌های درآمدی/هزینه‌ای..... | ۴۷..... |
| فصل سوم: بررسی وضعیت مخارج خوراک و غیرخوراک خانوارها..... | ۶۱..... |
| فصل چهارم: بررسی وضعیت مخارج خوراک خانوارها به تفکیک گروه‌های خوراکی..... | ۷۹..... |
| فصل پنجم: بررسی سهم مخارج مسکن در بودجه خانوار..... | ۱۰۱..... |
| فصل ششم: بررسی وضعیت مخارج بهداشت و درمان (سلامت) در بودجه خانوار..... | ۱۲۵..... |
| جمع‌بندی..... | ۱۵۳..... |
| منابع..... | ۱۶۰..... |
| پیوست‌ها..... | ۱۶۱..... |

پیشگفتار

یکی از مهم‌ترین پیش‌نیازهای سیاست‌گذاری در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... دستیابی به اطلاعات جامع و گویاست. در صورتی که سیاست‌گذار تصویری از جامعه هدف خود نداشته باشد، نمی‌تواند اولویت‌ها را شناسایی کرده و برای آن برنامه‌ریزی کند؛ در مقابل اگر سیاست‌گذار بداند جامعه هدف چه نیازهایی دارد، در کدام بخش‌ها کمبود بیشتری دیده می‌شود و در کدام وضعیت مناسب‌تر است، می‌تواند منابع محدود در دسترس خود را برای تأمین نیازهای ضروری‌تر، بهتر و کاراتر اختصاص دهد. گزارش حاضر چنین هدفی را دنبال می‌کند. در این گزارش، که در شش فصل تنظیم شده، تلاش شده با اتکا به داده‌های بودجه خانوار سال ۱۳۹۵، تصویر کلی از وضعیت خانوارهای کشور به تفکیک سرپرست غیرسالمند، سالمند دارای حقوق بازنشستگی و سالمند بدون حقوق بازنشستگی به دست آید. به این ترتیب، در فصل نخست شاخص‌هایی کلی از وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانوارها با تفکیک سه‌گانه فوق ارائه شده و در فصل دوم وضعیت دهک‌های درآمدی و هزینه‌ای این خانوارها بررسی شده است.

فصل سوم به بررسی هزینه‌های خوراک و غیرخوراک آنها اختصاص دارد. در فصل چهارم اجزای هزینه‌های خوراکی مورد بررسی قرار گرفته است. در نهایت در فصول پنجم و ششم سهم دو گروه هزینه‌ای عمده در بین هزینه‌های غیرخوراک شامل هزینه‌های مسکن و هزینه‌های بهداشت و درمان به تفکیک در سبد هزینه‌ای خانوار محاسبه شده است. برای آنکه این بررسی تصویر دقیق‌تری از خانوارهای کشور به دست دهد، نتایج به تفکیک خانوارهای شهری و روستایی و به تفکیک استان‌ها نیز برآورد شده است. لازم به ذکر است در تمامی بررسی‌ها معیار سالمندی ۶۵ سال در نظر گرفته شده که با تعاریف بین‌المللی از سالمندی هم‌خوانی دارد. در ابتدای هر بخش نیز خلاصه‌ای از یافته‌ها در اختیار خواننده قرار گرفته است.

فصل اول

نمایی کلی از وضعیت اجتماعی و اقتصادی خانوار

سمانه گلاب

خلاصه یافته‌ها

خلاصه یافته‌های بررسی وضعیت اقتصادی- اجتماعی خانوارهای کشور به تفکیک کل، خانوارهای با سرپرست غیرسالمند، سالمند دارای حقوق بازنشستگی و سالمند بدون حقوق بازنشستگی و به تفکیک شهری و روستایی و استانی، با استفاده از داده‌های بودجه خانوار سال ۹۵، به شرح موارد زیر است:

- **جنسیت سرپرست خانوار:** سهم زنان سرپرست خانوار در خانواده‌های با سرپرست سالمند بسیار بیشتر از خانواده‌هایی با سرپرست غیرسالمند است. سهم خانوارهای زن سرپرست بین سالمندان در خانوارهای شهری تقریباً ۳ برابر خانوار با سرپرست غیرسالمند است. این نسبت برای مناطق روستایی به ۲.۷ برابر می‌رسد. تقریباً یک‌سوم خانوارهای با سرپرست سالمند که به حقوق بازنشستگی دسترسی ندارند، زن سرپرست هستند.
- **تعداد افراد در خانواده:** بیش از ۵۰ درصد خانوارهای با سرپرست سالمند، از جمعیت کمتر از ۲ نفر برخوردارند.
- **وضعیت تأهل:** به ترتیب ۲۹ و ۲۸ درصد سالمندان سرپرست خانوار شهری و روستایی با حقوق بازنشستگی، بدون همسر هستند. این نسبت در بین سالمندان سرپرست خانوار بدون حقوق بازنشستگی بالاتر بوده، به طوری که به ترتیب ۴۱ و ۳۸ درصد این افراد در مناطق شهری و روستایی بدون همسر هستند.
- **سواد:** حدود یک‌سوم سرپرستان خانوار سالمند دارای حقوق بازنشستگی در شهرها بی‌سواد هستند، این نسبت در روستاها به بالاتر از نصف (۵۸ درصد) می‌رسد. این نسبت برای سالمندان بدون حقوق بازنشستگی در خانوارهای شهری ۶۷ و روستایی ۸۲ درصد است.
- **اشتغال:** از بین سالمند دارای حقوق بازنشستگی، ۷ درصد در مناطق

شهری و ۲۰ درصد در مناطق روستایی همچنان به کار اشتغال دارند. در میان سالمندان بدون حقوق بازنشستگی نسبت شاغلان به‌طور چشمگیری بالاتر است؛ به‌طوری‌که ۲۷ درصد در مناطق شهری و ۳۷ درصد در روستاها مشغول به کارند.

- **تعداد افراد شاغل در خانواده:** ۸۵ درصد از خانوارهای شهری و ۷۹ درصد از خانوارهای روستایی یا هیچ فرد شاغلی ندارند یا تنها یک فرد شاغل در خانوار وجود دارد. در تعداد افراد شاغل، بین خانوارهای با سرپرست سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی اختلاف قابل توجهی وجود دارد. در حالی که ۷۰ درصد از خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق هیچ فرد شاغلی ندارند این نسبت برای سالمندان بدون حقوق بازنشستگی به ۵۵ درصد می‌رسد.

- **مالکیت مسکن:** ۸۷ درصد خانوارهای شهری با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی مالک مسکن هستند که این سهم برای خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به ۸۲ درصد می‌رسد. در مقابل، ۹۲ درصد خانوارهای روستایی با سرپرست سالمند مالک مسکن هستند که در این زمینه تفاوتی بین سالمندان دارای حقوق و بدون حقوق بازنشستگی دیده نمی‌شود.

- **اتومبیل شخصی:** در بین خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی در شهرها ۳۷ درصد به اتومبیل دسترسی دارند که این عدد برای خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به ۱۹ درصد می‌رسد. برای خانوارهای روستایی این نسبت‌ها به ترتیب ۲۴ و ۱۰ درصد است.

- **تلفن ثابت:** ۹۳ خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی

در شهرها دارای تلفن ثابت هستند؛ در حالی که برای گروه بدون حقوق این نسبت به ۷۹ درصد می‌رسد. این ارقام برای خانوارهای روستایی به ترتیب برابر با ۷۴ و ۵۴ درصد است.

- **تلفن همراه:** ۸۸ درصد خانوار با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی در شهرها دارای تلفن همراه هستند که این نسبت برای خانوارهای بدون حقوق بازنشستگی به ۷۳ درصد می‌رسد. برای خانوار روستایی با سرپرست سالمند این دو نسبت برابر با ۸۲ و ۶۴ درصد است.

- **اینترنت:** در خانوارهای شهری دارای سرپرست سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی دسترسی به اینترنت به ترتیب ۳۰ و ۱۸ درصد است؛ در حالی که در خانوارهای روستایی به ترتیب ۱۲ و ۷ درصد این خانواده‌ها به اینترنت دسترسی دارند.

مقدمه

در این فصل تصویری کلی از وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانوارها به تفکیک نوع سرپرست خانوار (غیرسالمند، سالمند دارای حقوق بازنشستگی و سالمند بدون حقوق بازنشستگی) ارائه شده است. برای این منظور شاخص‌های جنسیت سرپرست خانوار، تعداد اعضای خانوار، وضعیت تأهل، سواد، اشتغال سرپرست خانوار، تعداد افراد شاغل در خانوار، مسکن و دسترسی به وسایل ارتباطی (تلفن، تلفن همراه، اینترنت و اتومبیل شخصی) مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نمونه شامل ۱۸۸۰۹ خانوار شهری و ۱۹۳۳۷ خانوار روستایی است. برای اینکه این نمونه گویای وضعیت کل کشور باشد، لازم است وزن مربوط به هر خانوار (که توسط مرکز آمار تعیین شده است) نیز در محاسبات اعمال شود. معادله زیر شیوه محاسبه را نشان می‌دهد:

$$\frac{\sum_{i=1}^m w_i}{\sum_{i=1}^N w_i} * 100$$

در این معادله m تعداد خانوارهایی است که شاخص موردنظر درمورد آنها صدق می‌کرده (برای مثال سرپرست خانوار مرد بوده است) و N تعداد کل خانوار (به

تفکیک کل، غیرسالمند، سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی) است. با این وصف درصدهایی که در جداول گزارش شده‌اند برابر است با وزن خانوارهایی که مشمول شاخص می‌شوند تقسیم بر کل خانوارها در دسته‌بندی مورد نظر که در ۱۰۰ ضرب شده‌اند. همین فرمول برای استان‌های کشور نیز به کار رفته است.

نتایج محاسبات

جنسیت سرپرست خانوار

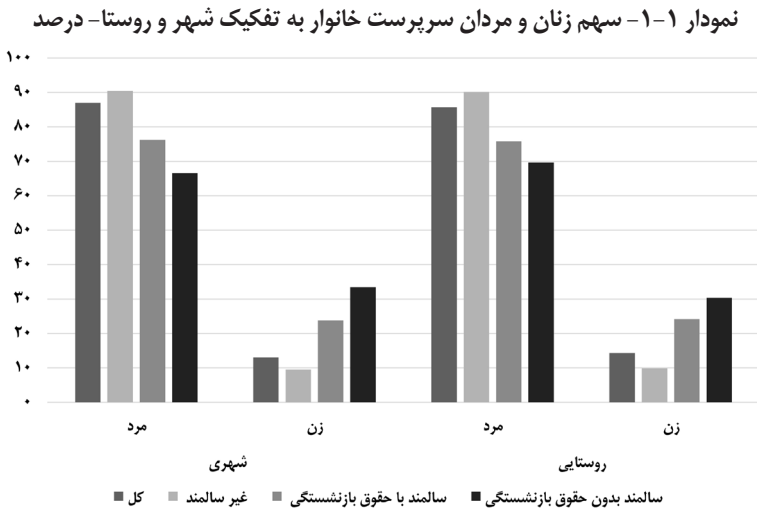
مطالعات متعدد انجام شده در حوزه فقر و رفاه خانوار نشان می‌دهند که فقر زنان سرپرست خانوار بیشتر از مردان سرپرست خانوار بوده و زن بودن احتمال قرار گرفتن در دایره فقر را افزایش می‌دهد (شادی‌طلب و گرایبی نژاد، ۱۳۸۳). اگرچه شکاف و فاصله میان این دو گروه به مرور زمان کاهش یافته، اما کماکان به دلیل اینکه بیکاری زنان بیشتر از مردان است و زنان بیشتری در شغل‌های پاره‌وقت شاغل هستند یا حاضرند با حقوق کمتری کار کنند احتمال فقر در بین آنان بالاتر است و از این رو زنان سرپرست خانوار عموماً جزو گروه‌های هدف در سیاست‌گذاری رفاه اجتماعی به شمار می‌روند. از این رو ارائه تصویر کلی از درصد خانوارها با سرپرست زن و چگونگی پراکندگی آنها می‌تواند مفید باشد. جدول (۱-۱) سهم خانوارها با سرپرست مرد و زن را به تفکیک شهری و روستایی نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است در کل کشور سهم خانوارهای زن سرپرست در مناطق روستایی بیشتر از شهری است. در این بین سهم خانوارهای زن سرپرست بین سالمندان در خانوارهای شهری تقریباً ۳ برابر خانوار با سرپرست غیرسالمند است. این نسبت برای مناطق روستایی ۲.۷ برابر است. در بین سالمندان نیز سهم خانوارهای با سرپرست زن برای خانوارهایی که به حقوق بازنشستگی دسترسی ندارد، بیشتر از خانوارهایی است که از حقوق بازنشستگی برخوردارند. تقریباً یک‌سوم خانوارهایی که به حقوق بازنشستگی دسترسی ندارند، زن سرپرست هستند. در واقع نسبت زنان سرپرست خانوار در خانواده‌هایی که به حقوق بازنشستگی دسترسی ندارند در شهرها ۲.۵ برابر متوسط شهری و در روستاها ۲.۱ برابر متوسط روستایی است.

جدول ۱-۱- جنسیت سرپرست خانوار به تفکیک شهری و روستایی-درصد

| روستایی | | شهری | | وضعیت سرپرست خانوار |
|---------|-----|------|-----|-----------------------------|
| زن | مرد | زن | مرد | |
| ۱۴ | ۸۶ | ۱۳ | ۸۷ | کل |
| ۱۰ | ۹۰ | ۱۰ | ۹۰ | غیر سالمند |
| ۲۴ | ۷۶ | ۲۴ | ۷۶ | سالمند دارای حقوق بازنشستگی |
| ۳۰ | ۷۰ | ۳۳ | ۶۷ | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |

منبع: محاسبات پژوهش

نمودار (۱-۱) سهم زنان و مردان سرپرست خانوار را به تفکیک شهر و روستا نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است، در بین سالمندان، زنان سرپرست خانوار سهم بیشتری دارند و در این بین بیشترین سهم مربوط به خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی است. در کل سهم زنان سرپرست خانوار در روستاها بیشتر از شهرهاست؛ اگرچه بین سالمندان سرپرست خانوار بدون حقوق بازنشستگی، زنان شهری سهم بیشتری از زنان روستایی دارند.



در جدول (۱-۲) جنسیت سرپرست خانوار به تفکیک استان‌های کشور و بدون تفکیک شهر و روستا نشان داده شده است. موارد هاشورزده استان‌هایی را نشان می‌دهد که بالاترین درصد خانواده‌ها با سرپرست زن را دارند. بر اساس ارقام جدول، استان‌های خراسان جنوبی، اصفهان و گیلان به ترتیب بیشترین درصد زنان سرپرست خانوار و آذربایجان غربی، خوزستان و بوشهر کمترین درصد زنان سرپرست خانوار را دارند. در بین غیر سالمندان بیشترین سهم زنان سرپرست خانوار برای استان گلستان و خراسان جنوبی و کمترین سهم برای استان ایلام بوده است. در بین سالمندان دارای حقوق بازنشستگی بیشترین نسبت زنان سرپرست خانوار برای لرستان و کمترین آن برای هرمزگان بوده است. در بین سالمندان بدون حقوق بازنشستگی بیشترین سهم برای قزوین و یزد و کمترین برای آذربایجان غربی ثبت شده است. اختلاف بین استان‌های کشور در این شاخص چشمگیر است.

جدول ۲-۱- جنسیت سرپرست خانوار به تفکیک استان‌های کشور-درصد

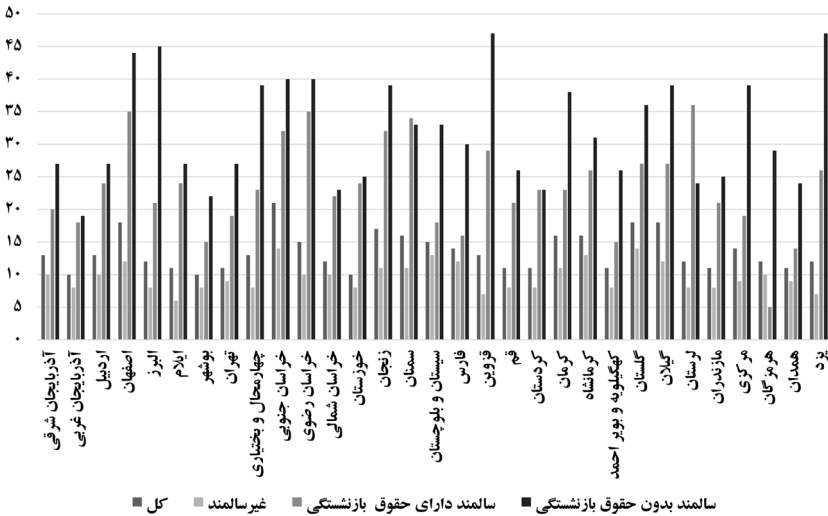
| استان | کل | | غیرسالمند | | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | | سالمند بدون حقوق بازنشستگی | |
|--------------------|----|-----|-----------|-----|-----------------------------|-----|----------------------------|-----|
| | زن | مرد | زن | مرد | زن | مرد | زن | مرد |
| آذربایجان شرقی | ۱۳ | ۸۷ | ۱۰ | ۹۰ | ۲۰ | ۸۰ | ۲۷ | ۷۳ |
| آذربایجان غربی | ۱۰ | ۹۰ | ۸ | ۹۲ | ۱۸ | ۸۲ | ۱۹ | ۸۱ |
| اردبیل | ۱۳ | ۸۷ | ۱۰ | ۹۰ | ۲۴ | ۷۶ | ۲۷ | ۷۳ |
| اصفهان | ۱۸ | ۸۲ | ۱۲ | ۸۸ | ۳۵ | ۶۵ | ۴۴ | ۵۶ |
| البرز | ۱۲ | ۸۸ | ۸ | ۹۲ | ۲۱ | ۷۹ | ۴۵ | ۵۵ |
| ایلام | ۱۱ | ۸۹ | ۶ | ۹۴ | ۲۴ | ۷۶ | ۲۷ | ۷۳ |
| بوشهر | ۱۰ | ۹۰ | ۸ | ۹۲ | ۱۵ | ۸۵ | ۲۲ | ۷۸ |
| تهران | ۱۱ | ۸۹ | ۹ | ۹۱ | ۱۹ | ۸۱ | ۲۷ | ۷۳ |
| چهارمحال و بختیاری | ۱۳ | ۸۷ | ۸ | ۹۲ | ۲۳ | ۷۷ | ۳۹ | ۶۱ |
| خراسان جنوبی | ۲۱ | ۷۹ | ۱۴ | ۸۶ | ۳۲ | ۶۸ | ۴۰ | ۶۰ |
| خراسان رضوی | ۱۵ | ۸۵ | ۱۰ | ۹۰ | ۳۵ | ۶۵ | ۴۰ | ۶۰ |
| خراسان شمالی | ۱۲ | ۸۸ | ۱۰ | ۹۰ | ۲۲ | ۷۸ | ۲۳ | ۷۷ |
| خوزستان | ۱۰ | ۹۰ | ۸ | ۹۲ | ۲۴ | ۷۶ | ۲۵ | ۷۵ |
| زنجان | ۱۷ | ۸۳ | ۱۱ | ۸۹ | ۳۲ | ۶۸ | ۳۹ | ۶۱ |
| سمنان | ۱۶ | ۸۴ | ۱۱ | ۸۹ | ۳۴ | ۶۶ | ۳۳ | ۶۷ |
| سیستان و بلوچستان | ۱۵ | ۸۵ | ۱۳ | ۸۷ | ۱۸ | ۸۲ | ۳۳ | ۶۷ |
| فارس | ۱۴ | ۸۶ | ۱۲ | ۸۸ | ۱۶ | ۸۴ | ۳۰ | ۷۰ |
| قزوین | ۱۳ | ۸۷ | ۷ | ۹۳ | ۲۹ | ۷۱ | ۴۷ | ۵۳ |
| قم | ۱۱ | ۸۹ | ۸ | ۹۲ | ۲۱ | ۷۹ | ۲۶ | ۷۴ |
| کردستان | ۱۱ | ۸۹ | ۸ | ۹۲ | ۲۳ | ۷۷ | ۲۳ | ۷۷ |
| کرمان | ۱۶ | ۸۴ | ۱۱ | ۸۹ | ۲۳ | ۷۷ | ۳۸ | ۶۲ |
| کرمانشاه | ۱۶ | ۸۴ | ۱۳ | ۸۷ | ۲۶ | ۷۴ | ۳۱ | ۶۹ |

| استان | کل | | غیرسالمند | | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | | سالمند بدون حقوق بازنشستگی | |
|----------------------|-----|----|-----------|----|--------------------------------|----|-------------------------------|----|
| | مرد | زن | مرد | زن | مرد | زن | مرد | زن |
| کهگیلویه و بویر احمد | ۸۹ | ۱۱ | ۹۲ | ۸ | ۸۵ | ۱۵ | ۷۴ | ۲۶ |
| گلستان | ۸۲ | ۱۸ | ۸۶ | ۱۴ | ۷۳ | ۲۷ | ۶۴ | ۳۶ |
| گیلان | ۸۲ | ۱۸ | ۸۸ | ۱۲ | ۷۳ | ۲۷ | ۶۱ | ۳۹ |
| لرستان | ۸۸ | ۱۲ | ۹۲ | ۸ | ۶۴ | ۳۶ | ۷۶ | ۳۴ |
| مازندران | ۸۹ | ۱۱ | ۹۲ | ۸ | ۷۹ | ۲۱ | ۷۵ | ۲۵ |
| مرکزی | ۸۶ | ۱۴ | ۹۱ | ۹ | ۸۱ | ۱۹ | ۶۱ | ۳۹ |
| هرمزگان | ۸۸ | ۱۲ | ۹۰ | ۱۰ | ۹۵ | ۵ | ۷۱ | ۲۹ |
| همدان | ۸۹ | ۱۱ | ۹۱ | ۹ | ۸۶ | ۱۴ | ۷۶ | ۳۴ |
| یزد | ۸۸ | ۱۲ | ۹۳ | ۷ | ۷۴ | ۲۶ | ۵۳ | ۴۷ |
| متوسط کشور | ۸۷ | ۱۳ | ۹۰ | ۱۰ | ۷۶ | ۲۴ | ۶۷ | ۳۳ |

منبع محاسبات پژوهش

نمودار (۲-۱) نیز درصد خانوارهای زن سرپرست را به تفکیک استان‌های کشور نمایش می‌دهد. چنانچه مشاهده می‌شود بیشترین نسبت خانوارهای زن سرپرست برای گروه سالمندان بدون حقوق بازنشستگی و پس از آن سالمندان دارای حقوق بازنشستگی است. در این بین استان‌های قزوین، یزد، البرز و اصفهان نسبت بالاتری در مقایسه با دیگر استان‌ها دارند.

نمودار ۲- درصد خانوارهای زن سرپرست به تفکیک استان‌های کشور-درصد



بعد خانوار

یکی دیگر از شاخص‌های مهمی که می‌تواند تصویر بهتری از وضعیت خانوارهای کشور ارائه دهد تعداد اعضای خانوار یا به عبارت دیگر بعد خانوار است. طبیعی است هرچه اندازه خانوار بزرگ‌تر باشد به شرط ثابت بودن تعداد اعضای شاغل در خانوار، هزینه و مخارج خانواده بالاتر خواهد بود. توجه به بعد خانوار به‌ویژه در تقسیم‌بندی این گزارش (سالمند و غیرسالمند) بسیار اهمیت دارد. به‌طور کلی در طرح‌ریزی نظام‌های تأمین اجتماعی چندلایه، هدف لایه نخست حمایت فراگیر و جبران حداقل‌های زندگی افراد سالمند است. از آنجایی که عموماً گزارش متوسط هزینه‌های خانوار به‌طور عمومی و بدون توجه به بعد خانوار اعلام می‌شود، شناخت متوسط بعد خانوار در گروه‌های هدف برای تعیین هزینه‌ها اهمیت فراوان دارد. مرکز آمار طبق آخرین سرشماری‌ها متوسط بعد خانوار را ۳.۳ نفر اعلام کرده است. در این گزارش مبنای تقسیم‌بندی، خانوارهای با دو عضو تعیین شده و دلیل

آن این است که در بین سالمندان (که گروه هدف این گزارش هستند) بیشترین فراوانی برای خانوارهای دو نفره و پس از آن یک نفره است. جدول (۳-۱) نتایج حاصل را نشان می‌دهد.

جدول ۳-۱- نسبت خانوارهایی با جمعیت برابر و کمتر از ۲ نفر و خانوارهایی با بیشتر از ۲ نفر از کل به تفکیک روستایی و شهری - درصد

| روستایی | | شهری | | وضعیت سرپرست خانوار |
|------------|----------------|------------|----------------|-----------------------------|
| بیشتر از ۲ | کمتر و برابر ۲ | بیشتر از ۲ | کمتر و برابر ۲ | |
| ۷۴ | ۲۶ | ۷۵ | ۲۵ | کل |
| ۸۴ | ۱۶ | ۸۲ | ۱۸ | غیر سالمند |
| ۳۸ | ۶۲ | ۴۶ | ۵۴ | سالمند دارای حقوق بازنشستگی |
| ۳۹ | ۶۱ | ۴۱ | ۵۹ | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |

منبع: محاسبات پژوهش

اعداد جدول نشان می‌دهد در خانواده‌هایی با سرپرست غیر سالمند نسبت خانوارهای یک یا دو نفره کمتر از ۲۰ درصد است؛ اما در خانواده‌های با سرپرست سالمند، این نسبت بسیار متفاوت است. در بین خانوارهای شهری، ۵۴ درصد خانواده‌های با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی یک یا دو نفره هستند. این نسبت برای خانواده‌های شهری با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به ۵۹ درصد می‌رسد. در بین خانوارهای روستایی، ۶۱ درصد خانواده‌هایی که سرپرست سالمند دارند، یک یا دو نفره هستند.

نتایج بررسی این شاخص به تفکیک استان‌ها نیز نتایج قابل توجهی به دست می‌دهد. موارد هاشورخورده استان‌هایی هستند که در شاخص مورد نظر بیشترین درصد را داشته‌اند.

جدول ۴-۱- نسبت خانوارهایی با جمعیت برابر و کمتر از ۲ نفر و خانوارهایی با بیشتر از ۲ نفر از کل به تفکیک استان‌ها-درصد

| استان | کل | | غیرسالمند | | سالمند دارای حقوق | | سالمند بدون حقوق | |
|---------------------|--------------------------|-------------------|--------------------------|-------------------|--------------------------|-------------------|--------------------------|-------------------|
| | کمتر و برابر با ۲ نفر | بیشتر از ۲ نفر | کمتر و برابر با ۲ نفر | بیشتر از ۲ نفر | کمتر و برابر با ۲ نفر | بیشتر از ۲ نفر | کمتر و برابر با ۲ نفر | بیشتر از ۲ نفر |
| آذربایجان شرقی | ۲۸ | ۷۲ | ۱۸ | ۸۲ | ۵۶ | ۴۴ | ۶۳ | ۳۷ |
| آذربایجان غربی | ۲۱ | ۷۹ | ۱۳ | ۸۷ | ۵۹ | ۴۱ | ۵۱ | ۴۹ |
| اردبیل | ۲۴ | ۷۶ | ۱۷ | ۸۳ | ۵۵ | ۴۵ | ۵۵ | ۴۵ |
| اصفهان | ۳۱ | ۶۹ | ۱۸ | ۸۲ | ۶۵ | ۳۵ | ۷۸ | ۲۲ |
| البرز | ۲۶ | ۷۴ | ۱۸ | ۸۲ | ۵۹ | ۴۱ | ۵۶ | ۴۴ |
| ایلام | ۱۹ | ۸۱ | ۱۲ | ۸۸ | ۳۷ | ۶۳ | ۴۱ | ۵۹ |
| بوشهر | ۱۶ | ۸۴ | ۱۲ | ۸۸ | ۳۶ | ۶۴ | ۳۶ | ۶۴ |
| تهران | ۲۷ | ۷۳ | ۲۱ | ۷۹ | ۵۷ | ۴۳ | ۵۵ | ۴۵ |
| چهارمحال و بختیاری | ۲۳ | ۷۷ | ۱۴ | ۸۶ | ۴۷ | ۵۳ | ۶۴ | ۳۶ |
| خراسان جنوبی | ۴۴ | ۵۶ | ۲۷ | ۷۳ | ۸۳ | ۱۷ | ۸۵ | ۱۵ |
| خراسان رضوی | ۲۶ | ۷۴ | ۱۷ | ۸۳ | ۶۲ | ۳۸ | ۶۶ | ۳۴ |
| خراسان شمالی | ۲۶ | ۷۴ | ۱۸ | ۸۲ | ۶۶ | ۳۴ | ۵۷ | ۴۳ |
| خوزستان | ۱۳ | ۸۷ | ۹ | ۹۱ | ۳۴ | ۶۶ | ۳۲ | ۶۸ |
| زنجان | ۲۸ | ۷۲ | ۱۹ | ۸۱ | ۴۳ | ۵۷ | ۶۲ | ۳۸ |
| سمنان | ۳۰ | ۷۰ | ۲۱ | ۷۹ | ۶۳ | ۳۷ | ۶۷ | ۳۳ |
| سیستان و بلوچستان | ۱۸ | ۸۲ | ۱۲ | ۸۸ | ۵۲ | ۴۸ | ۵۵ | ۴۵ |
| فارس | ۲۵ | ۷۵ | ۱۸ | ۸۲ | ۴۹ | ۵۱ | ۵۱ | ۴۹ |
| قزوین | ۲۹ | ۷۱ | ۱۸ | ۸۲ | ۵۷ | ۴۳ | ۷۶ | ۲۴ |
| قم | ۱۹ | ۸۱ | ۱۴ | ۸۶ | ۴۵ | ۵۵ | ۴۷ | ۵۳ |
| کردستان | ۲۱ | ۷۹ | ۱۵ | ۸۵ | ۵۶ | ۴۴ | ۵۰ | ۵۰ |
| کرمان | ۲۵ | ۷۵ | ۱۴ | ۸۶ | ۵۸ | ۴۲ | ۷۱ | ۲۹ |
| کرمانشاه | ۲۳ | ۷۷ | ۱۶ | ۸۴ | ۵۴ | ۴۶ | ۴۴ | ۵۶ |
| کهگیلویه و بویراحمد | ۱۵ | ۸۵ | ۱۰ | ۹۰ | ۳۲ | ۶۸ | ۴۱ | ۵۹ |
| گلستان | ۲۶ | ۷۴ | ۱۹ | ۸۱ | ۴۱ | ۵۹ | ۶۷ | ۳۳ |

| استان | کل | | غیرسالمند | | سالمند دارای حقوق | | سالمند بدون حقوق | |
|------------|--------------------------|-------------------|--------------------------|-------------------|--------------------------|-------------------|--------------------------|-------------------|
| | کمتر و برابر با ۲ نفر | بیشتر از ۲ نفر | کمتر و برابر با ۲ نفر | بیشتر از ۲ نفر | کمتر و برابر با ۲ نفر | بیشتر از ۲ نفر | کمتر و برابر با ۲ نفر | بیشتر از ۲ نفر |
| گیلان | ۴۰ | ۶۰ | ۳۰ | ۷۰ | ۵۷ | ۴۳ | ۷۷ | ۲۳ |
| لرستان | ۱۸ | ۸۲ | ۱۲ | ۸۸ | ۵۴ | ۴۶ | ۴۴ | ۵۶ |
| مازندران | ۲۶ | ۷۴ | ۱۸ | ۸۲ | ۵۵ | ۴۵ | ۶۳ | ۳۷ |
| مرکزی | ۲۸ | ۷۲ | ۱۹ | ۸۱ | ۵۳ | ۴۷ | ۷۰ | ۳۰ |
| هرمزگان | ۱۶ | ۸۴ | ۱۲ | ۸۸ | ۲۱ | ۷۹ | ۴۶ | ۵۴ |
| همدان | ۲۴ | ۷۶ | ۱۶ | ۸۴ | ۴۰ | ۶۰ | ۶۱ | ۳۹ |
| یزد | ۲۹ | ۷۱ | ۱۹ | ۸۱ | ۶۹ | ۳۱ | ۷۷ | ۲۳ |
| متوسط کشور | ۲۸ | ۷۲ | ۱۹ | ۸۱ | ۵۳ | ۴۷ | ۷۰ | ۳۰ |

منبع: محاسبات پژوهش

همان‌طور که مشاهده می‌شود استان خراسان جنوبی با ۴۴ درصد بیشترین نسبت خانوارهای با ۱ یا ۲ عضو را دارد و در مقابل استان خوزستان با ۱۳ درصد کمترین نسبت را ثبت کرده است. در بین غیرسالمدان بیشترین درصد برای خانواده‌های کمتر و برابر ۲ نفر مربوط به گیلان (۳۰ درصد) و کمترین آن باز هم برای خوزستان با ۹ درصد است. در بین سالمندان تفاوت معناداری بین سالمندان دارای حقوق بازنشستگی و بدون حقوق بازنشستگی وجود ندارد و در هر دو دسته، استان خراسان جنوبی بیشترین نسبت خانوارهای با بعد کمتر و برابر ۲ را ثبت کرده است (۸۵ و ۸۳ درصد) و در مقابل هرمزگان و خوزستان کمترین نسبت را (۳۲ و ۳۴ درصد) در این گروه‌ها داشته‌اند.

وضعیت تأهل

یکی دیگر از شاخص‌های مهم به‌ویژه در حوزه سالمندان، بررسی وضعیت تأهل آنان است. از آنجایی که عموماً، سالمندان ارتباط اجتماعی کمتری نسبت به دوران جوانی دارند، معضل تنهایی و پیامدهای روانی منفی ناشی از آن بیشتر گریبان‌گیر

آنان است. این مشکل زمانی که سالمند در خانه با فرد دیگر و به‌طور خاص همسر خود زندگی می‌کند می‌تواند تا اندازه‌ای تعدیل شود اما معضل تنهایی و پیامدهای آن احتمالاً برای سالمندان بدون همسر عمیق‌تر خواهد بود. از این رو بررسی وضعیت تأهل سرپرستان خانوار سالمند با اهمیت است.

جدول (۵-۱) تصویری از وضعیت تأهل سرپرستان خانوار را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است به‌طور متوسط ۱۵ درصد سرپرستان خانوار شهری و ۱۶ درصد سرپرستان خانوار روستایی بدون همسر هستند (فوت، طلاق یا ازدواج نکرده). این نسبت در بین سالمندان به‌طور چشمگیری بالاتر است و در میان سالمندان نیز تفاوت بین سالمندان دارای حقوق بازنشستگی و بدون آن دیده می‌شود. به ترتیب ۲۹ و ۲۸ درصد سرپرستان خانوار سالمند شهری و روستایی که حقوق بازنشستگی دریافت می‌کنند، بدون همسر هستند. این نسبت در بین سرپرستان خانوار سالمند بدون حقوق بازنشستگی بالاتر است، به‌طوری‌که ۴۱ و ۳۸ درصد آنان در مناطق شهری و روستایی بدون همسر هستند.

جدول ۵-۱- وضعیت تأهل سرپرستان خانوار به تفکیک شهری و روستایی - درصد

| روستایی | | شهری | | وضعیت سرپرست خانوار |
|---------|----|-----------|------------|-----------------------------|
| | | بدون همسر | دارای همسر | |
| ۱۶ | ۸۴ | ۱۵ | ۸۵ | کل |
| ۱۰ | ۹۰ | ۱۱ | ۸۹ | غیر سالمند |
| ۲۸ | ۷۲ | ۲۹ | ۷۱ | سالمند دارای حقوق بازنشستگی |
| ۳۸ | ۶۲ | ۴۱ | ۵۹ | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |

منبع: محاسبات پژوهش

جدول (۶-۱) این آمار را به تفکیک استان نشان می‌دهد. موارد هاشورزده استان‌هایی را مشخص می‌کند که در هریک از دسته‌بندی‌ها سهم سرپرستان خانوار بدون همسر آنها بالاترین درصد بوده است. بدون در نظر گرفتن

دسته‌بندی سنی، در دو استان خراسان جنوبی و گیلان سهم سرپرستان خانوار بدون همسر با اختلاف معناداری بیش از دیگر استان‌هاست. در بین غیرسالمدان نیز همین دو استان به همراه کرمانشاه از بیشترین سهم سرپرستان خانوار بدون همسر برخوردارند. در بین سالمندان دارای حقوق بازنشستگی استان لرستان بیشترین نسبت را در سرپرستان خانوار بدون همسر دارد. شاخص مذکور بین سالمندان بدون حقوق بازنشستگی در استان‌های یزد و خراسان جنوبی بالاترین رقم را ثبت کرده است. در این بین استان خراسان جنوبی در بیشتر گروه‌بندی‌ها جزو استان‌هایی با بیشترین نسبت سرپرستان خانوار بدون همسر است.

جدول ۶-۱- وضعیت تأهل سرپرستان خانوار به تفکیک استان‌ها- درصد

| استان | | کل | | غیرسالمد | | سالمد دارای حقوق بازنشستگی | | سالمد بدون حقوق بازنشستگی | |
|--------------------|--|-----------|------------|-----------|------------|----------------------------|------------|---------------------------|------------|
| | | بدون همسر | دارای همسر | بدون همسر | دارای همسر | بدون همسر | دارای همسر | بدون همسر | دارای همسر |
| آذربایجان شرقی | | ۱۴ | ۸۶ | ۹ | ۹۱ | ۲۶ | ۷۴ | ۶۵ | ۳۵ |
| آذربایجان غربی | | ۱۳ | ۸۷ | ۹ | ۹۱ | ۲۴ | ۷۶ | ۶۹ | ۳۱ |
| اردبیل | | ۱۵ | ۸۵ | ۱۱ | ۸۹ | ۲۵ | ۷۵ | ۶۴ | ۳۶ |
| اصفهان | | ۱۹ | ۸۱ | ۱۱ | ۸۹ | ۳۸ | ۶۲ | ۵۱ | ۴۹ |
| البرز | | ۱۷ | ۸۳ | ۱۳ | ۸۷ | ۲۷ | ۷۳ | ۵۱ | ۴۹ |
| ایلام | | ۱۴ | ۸۶ | ۹ | ۹۱ | ۲۵ | ۷۵ | ۶۷ | ۳۳ |
| بوشهر | | ۱۳ | ۸۷ | ۱۰ | ۹۰ | ۱۷ | ۸۳ | ۶۸ | ۳۲ |
| تهران | | ۱۶ | ۸۴ | ۱۲ | ۸۸ | ۲۶ | ۷۴ | ۶۰ | ۴۰ |
| چهارمحال و بختیاری | | ۱۵ | ۸۵ | ۹ | ۹۱ | ۲۹ | ۷۱ | ۵۸ | ۴۲ |
| خراسان جنوبی | | ۲۵ | ۷۵ | ۱۴ | ۸۶ | ۳۹ | ۶۱ | ۴۶ | ۵۴ |
| خراسان رضوی | | ۱۶ | ۸۴ | ۱۰ | ۹۰ | ۳۷ | ۶۳ | ۵۶ | ۴۴ |
| خراسان شمالی | | ۱۴ | ۸۶ | ۱۰ | ۹۰ | ۳۴ | ۶۶ | ۷۲ | ۲۸ |

| سالمند بدون حقوق بازنشستگی | | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | | غیرسالمند | | کل | | استان |
|-------------------------------|---------------|--------------------------------|---------------|--------------|---------------|--------------|---------------|----------------------|
| بدون همسر | دارای همسر | بدون همسر | دارای همسر | بدون همسر | دارای همسر | بدون همسر | دارای همسر | |
| ۲۶ | ۷۴ | ۲۸ | ۷۲ | ۸ | ۹۲ | ۱۱ | ۸۹ | خوزستان |
| ۴۴ | ۵۶ | ۳۲ | ۶۸ | ۱۰ | ۹۰ | ۱۷ | ۸۳ | زنجان |
| ۴۱ | ۵۹ | ۳۵ | ۶۵ | ۱۱ | ۸۹ | ۱۷ | ۸۳ | سمنان |
| ۳۹ | ۶۱ | ۱۲ | ۸۸ | ۱۱ | ۸۹ | ۱۴ | ۸۶ | سیستان و بلوچستان |
| ۳۶ | ۶۴ | ۱۸ | ۸۲ | ۱۰ | ۹۰ | ۱۴ | ۸۶ | فارس |
| ۵۲ | ۴۸ | ۳۵ | ۶۵ | ۷ | ۹۳ | ۱۵ | ۸۵ | قزوین |
| ۲۸ | ۷۲ | ۲۶ | ۷۴ | ۷ | ۹۳ | ۱۰ | ۹۰ | قم |
| ۲۶ | ۷۴ | ۲۳ | ۷۷ | ۸ | ۹۲ | ۱۱ | ۸۹ | کردستان |
| ۴۶ | ۵۴ | ۲۵ | ۷۵ | ۱۲ | ۸۸ | ۱۷ | ۸۳ | کرمان |
| ۳۴ | ۶۶ | ۳۳ | ۶۷ | ۱۴ | ۸۶ | ۱۸ | ۸۲ | کرمانشاه |
| ۲۸ | ۷۲ | ۲۱ | ۷۹ | ۱۱ | ۸۹ | ۱۴ | ۸۶ | کهگیلویه و بویر احمد |
| ۴۴ | ۵۶ | ۲۸ | ۷۲ | ۱۰ | ۹۰ | ۱۶ | ۸۴ | گلستان |
| ۴۷ | ۵۳ | ۳۸ | ۶۲ | ۱۴ | ۸۶ | ۲۲ | ۷۸ | گیلان |
| ۳۲ | ۶۸ | ۴۶ | ۵۴ | ۱۰ | ۹۰ | ۱۵ | ۸۵ | لرستان |
| ۳۶ | ۶۴ | ۲۸ | ۷۲ | ۸ | ۹۲ | ۱۳ | ۸۷ | مازندران |
| ۴۲ | ۵۸ | ۲۱ | ۷۹ | ۱۰ | ۹۰ | ۱۵ | ۸۵ | مرکزی |
| ۳۲ | ۶۸ | ۱۷ | ۸۳ | ۱۰ | ۹۰ | ۱۲ | ۸۸ | هرمزگان |
| ۳۵ | ۶۵ | ۱۶ | ۸۴ | ۹ | ۹۱ | ۱۳ | ۸۷ | همدان |
| ۵۷ | ۴۳ | ۲۸ | ۷۲ | ۷ | ۹۳ | ۱۴ | ۸۶ | یزد |
| ۳۸ | ۶۱ | ۲۷ | ۷۲ | ۱۰ | ۹۰ | ۱۵ | ۸۵ | متوسط کشور |

منبع: محاسبات پژوهش

سواد

شاخص دیگری که می‌تواند برای ارزیابی وضعیت خانوار مهم باشد، سواد سرپرست خانوار است. این فرض وجود دارد که اگر سطح سواد سرپرست خانوار بالاتر باشد، احتمال دستیابی به مشاغل بهتر بالاتر است و در نتیجه افراد از وضعیت اقتصادی بهتری برخوردار می‌شوند. جدول (۷-۱) وضعیت سواد سرپرستان خانوار را به تفکیک شهری و روستایی نشان می‌دهد. همان‌طور که از اعداد جدول مشخص است در این شاخص بین خانوارهای شهری و روستایی اختلاف معناداری وجود دارد، به‌طوری‌که حدود ۱۶ درصد سرپرستان خانوار شهری بیسواد هستند اما این نسبت در خانوارهای روستایی به ۳۶ درصد می‌رسد. در هر دو حالت سهم سرپرستان خانوار بیسواد، درصد بالایی است. در بین غیرسالمدان این سهم کاهش می‌یابد و برای خانوارهای شهری و روستایی به ترتیب به ۹ و ۲۳ درصد می‌رسد. اما در بین سرپرستان سالمند خانوار این نسبت بسیار بالاتر است و بین سالمدان دارای حقوق بازنشستگی و بدون حقوق بازنشستگی نیز اختلاف قابل توجهی دارد. داده‌های جدول نشان می‌دهد در حالی که حدود یک‌سوم سرپرستان خانوار سالمند دارای حقوق بازنشستگی در شهرها بی‌سواد هستند، این نسبت در روستاها به بالاتر از نصف (۵۸ درصد) می‌رسد. برای سالمدان بدون حقوق بازنشستگی این نسبت بالاتر است و برای خانوارهای شهری به ۶۷ درصد و روستایی به ۸۲ درصد می‌رسد. این نسبت می‌تواند نشان‌گر این باشد که افراد باسواد در گذشته امکان دستیابی بیشتری به بازار کار رسمی و امکان بهره‌مندی از خدمات بیمه بازنشستگی داشته‌اند.

جدول ۷-۱ وضعیت سواد سرپرستان خانوار به تفکیک شهری و روستایی - درصد

| روستایی | | شهری | | وضعیت سرپرست خانوار |
|---------|--------|---------|--------|-----------------------------|
| بی سواد | باسواد | بی سواد | باسواد | |
| ۳۶ | ۶۴ | ۱۶ | ۸۴ | کل |
| ۲۳ | ۷۷ | ۹ | ۹۱ | غیرسالمند |
| ۵۸ | ۴۲ | ۳۲ | ۶۸ | سالمند دارای حقوق بازنشستگی |
| ۸۲ | ۱۸ | ۶۷ | ۳۳ | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |

منبع: محاسبات پژوهش

جدول (۸-۱) وضعیت سواد سرپرستان خانوار را به تفکیک استان‌ها نشان می‌دهد. همان‌طور که در جدول مشخص است بیشترین نرخ باسوادی برای استان‌های تهران، البرز، قم و یزد است و در مقابل سیستان و بلوچستان، ایلام و خراسان جنوبی کمترین نرخ باسوادی را دارند. اختلاف بین استان تهران و سیستان و بلوچستان با کمترین و بیشترین درصد بی‌سوادی چشمگیر است؛ به‌طور متوسط در تهران ۹۰ درصد سرپرستان خانوار باسواد هستند که این نسبت برای سیستان و بلوچستان به ۶۵ درصد می‌رسد. در بین سرپرستان خانوار غیرسالمند، استان‌های تهران، یزد، قزوین و البرز بیشترین نرخ باسوادی را دارند و کمترین نرخ باسوادی برای استان‌های سیستان و بلوچستان، لرستان و ایلام بوده است. در میان سرپرستان خانوار سالمند دارای حقوق بازنشستگی استان‌های تهران، فارس و آذربایجان غربی بیشترین درصد باسوادی را رقم زده‌اند و در مقابل استان‌های کهگیلویه و بویر احمد و ایلام کمترین نرخ را داشته‌اند. در بین سرپرستان خانوار سالمند بدون حقوق بازنشستگی بیشترین نرخ باسوادی برای تهران است و کمترین آن برای سیستان و بلوچستان و ایلام. اختلاف بین استان‌ها در این شاخص چشمگیر است. همان‌طور که مشخص است استان‌های سیستان و بلوچستان و ایلام در تمام رده‌ها سهم بی‌سوادی بالایی داشته‌اند.

جدول ۸-۱- وضعیت سواد سرپرستان خانوار به تفکیک استان‌ها- درصد

| استان | کل | | غیرسالمند | | سالمند دارای حقوق | | سالمند بدون حقوق | |
|--------------------|---------|--------|-----------|--------|-------------------|--------|------------------|--------|
| | بی‌سواد | باسواد | بی‌سواد | باسواد | بی‌سواد | باسواد | بی‌سواد | باسواد |
| آذربایجان شرقی | ۲۶ | ۷۴ | ۱۴ | ۸۶ | ۴۶ | ۵۴ | ۲۷ | ۷۳ |
| آذربایجان غربی | ۲۵ | ۷۵ | ۱۴ | ۸۶ | ۲۹ | ۷۱ | ۱۶ | ۸۴ |
| اردبیل | ۲۲ | ۷۸ | ۱۲ | ۸۸ | ۵۲ | ۴۸ | ۲۳ | ۷۷ |
| اصفهان | ۲۲ | ۷۸ | ۱۲ | ۸۸ | ۴۳ | ۵۷ | ۲۶ | ۷۴ |
| البرز | ۱۵ | ۸۵ | ۸ | ۹۲ | ۳۳ | ۶۷ | ۲۵ | ۷۵ |
| ایلام | ۳۴ | ۶۶ | ۲۰ | ۸۰ | ۶۳ | ۳۷ | ۹ | ۹۱ |
| بوشهر | ۲۰ | ۸۰ | ۱۲ | ۸۸ | ۴۲ | ۵۸ | ۲۴ | ۷۶ |
| تهران | ۱۰ | ۹۰ | ۶ | ۹۴ | ۲۱ | ۷۹ | ۵۴ | ۴۶ |
| چهارمحال و بختیاری | ۲۵ | ۷۵ | ۱۳ | ۸۷ | ۴۸ | ۵۲ | ۱۶ | ۸۴ |
| خراسان جنوبی | ۳۳ | ۶۷ | ۱۶ | ۸۴ | ۳۷ | ۶۳ | ۱۵ | ۸۵ |
| خراسان رضوی | ۱۹ | ۸۱ | ۱۱ | ۸۹ | ۳۴ | ۶۶ | ۳۴ | ۶۶ |
| خراسان شمالی | ۲۶ | ۷۴ | ۱۶ | ۸۴ | ۵۱ | ۴۹ | ۲۶ | ۷۴ |
| خوزستان | ۲۳ | ۷۷ | ۱۶ | ۸۴ | ۴۴ | ۵۶ | ۱۹ | ۸۱ |
| زنجان | ۳۰ | ۷۰ | ۱۷ | ۸۳ | ۴۹ | ۵۱ | ۱۵ | ۸۵ |
| سمنان | ۲۱ | ۷۹ | ۱۰ | ۹۰ | ۴۷ | ۵۳ | ۱۷ | ۸۳ |
| سیستان و بلوچستان | ۳۵ | ۶۵ | ۲۸ | ۷۲ | ۴۲ | ۵۸ | ۸ | ۹۲ |
| فارس | ۲۱ | ۷۹ | ۱۲ | ۸۸ | ۲۶ | ۷۴ | ۳۰ | ۷۰ |
| قزوین | ۲۰ | ۸۰ | ۸ | ۹۲ | ۴۱ | ۵۹ | ۲۰ | ۸۰ |
| قم | ۱۷ | ۸۳ | ۱۰ | ۹۰ | ۳۷ | ۶۳ | ۲۸ | ۷۲ |
| کردستان | ۲۵ | ۷۵ | ۱۸ | ۸۲ | ۳۷ | ۶۳ | ۲۱ | ۷۹ |
| کرمان | ۲۵ | ۷۵ | ۱۵ | ۸۵ | ۴۹ | ۵۱ | ۳۰ | ۷۰ |
| کرمانشاه | ۲۷ | ۷۳ | ۱۵ | ۸۵ | ۴۸ | ۵۲ | ۱۸ | ۸۲ |

| استان | | کل | | غیرسالمند | | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | | سالمند بدون حقوق بازنشستگی | |
|----------------------|--|---------|--------|-----------|--------|--------------------------------|--------|-------------------------------|--------|
| | | بی‌سواد | باسواد | بی‌سواد | باسواد | بی‌سواد | باسواد | بی‌سواد | باسواد |
| کهگیلویه و بویر احمد | | ۲۹ | ۷۱ | ۱۹ | ۸۱ | ۳۶ | ۶۴ | ۱۵ | ۸۵ |
| گلستان | | ۲۷ | ۷۳ | ۱۸ | ۸۲ | ۶۹ | ۳۱ | ۱۵ | ۸۵ |
| گیلان | | ۲۴ | ۷۶ | ۱۲ | ۸۸ | ۶۹ | ۳۱ | ۲۰ | ۸۰ |
| لرستان | | ۲۸ | ۷۲ | ۲۰ | ۸۰ | ۴۸ | ۵۲ | ۲۸ | ۷۲ |
| مازندران | | ۱۸ | ۸۲ | ۹ | ۹۱ | ۶۵ | ۳۵ | ۲۰ | ۸۰ |
| مرکزی | | ۲۲ | ۷۸ | ۱۰ | ۹۰ | ۵۷ | ۴۳ | ۲۲ | ۷۸ |
| هرمزگان | | ۲۱ | ۷۹ | ۱۴ | ۸۶ | ۷۰ | ۳۰ | ۱۸ | ۸۲ |
| همدان | | ۲۵ | ۷۵ | ۱۶ | ۸۴ | ۶۵ | ۳۵ | ۲۴ | ۷۶ |
| یزد | | ۱۷ | ۸۳ | ۷ | ۹۳ | ۵۲ | ۴۸ | ۲۲ | ۷۸ |
| متوسط کشور | | ۲۲ | ۷۸ | ۱۰ | ۹۰ | ۵۷ | ۴۳ | ۲۲ | ۷۸ |

منبع: محاسبات پژوهش

اشتغال

یکی از شاخص‌های بسیار مهم در بررسی وضعیت رفاه خانوار، وضعیت اشتغال سرپرست خانوار است. این شاخص در دسته‌بندی مورد نظر این گزارش می‌تواند معانی متفاوتی را القا کند. بدیهی است برای سرپرستان خانوار غیرسالمند (در صورتی که فرد بازنشسته نباشد)، اشتغال به کار مهم‌ترین مجرای کسب درآمد است و هرچه میزان اشتغال بالاتر باشد احتمالاً رفاه خانوار نیز بالاتر است. در مقابل در بین سالمندان شاخص اشتغال بالاتر لزوماً نشان‌دهنده پیامد مثبت نیست. از آنجایی که هدف نظام‌های رفاه اجتماعی ایجاد حداقلی از سطح درآمد برای گذران زندگی بدون کاهش چشمگیر مصرف در سالمندان است، هرچه تعداد افراد سالمند شاغل بیشتر باشد بدان معناست که یا سالمندان تحت پوشش نظام تأمین اجتماعی نبوده‌اند (سالمندان بدون حقوق بازنشستگی در دسته‌بندی این گزارش)

یا با آنکه دریافتی حقوق بازنشستگی داشته‌اند، این درآمد کفاف زندگی را نداده و فرد مجبور به بازگشت به بازار کار بوده است. قابل ذکر است، از آنجا که در دسته‌بندی گزارش حاضر معیار سالمندی سن ۶۵ سالگی و بالاتر تعریف شده، لذا اشتغال سالمندان دارای حقوق بازنشستگی را نمی‌توان مرتبط به بازنشستگی زودهنگام آنها دانست. جدول (۹-۱) وضعیت اشتغال سرپرستان خانوار را به تفکیک شاغل، بیکار، دارای درآمد بدون کار و سایر به تفکیک شهری و روستایی نشان می‌دهد.

جدول ۹-۱- وضعیت اشتغال سرپرستان خانوار به تفکیک شهری و روستایی- درصد

| روستایی | | | | شهری | | | | وضعیت سرپرست خانوار |
|---------|----------------------|-------|------|------|----------------------|-------|------|-----------------------------|
| سایر | دارای درآمد بدون کار | بیکار | شاغل | سایر | دارای درآمد بدون کار | بیکار | شاغل | |
| ۳ | ۲۴ | ۳ | ۷۰ | ۴ | ۳۱ | ۳ | ۶۲ | کل |
| ۳ | ۱۳ | ۴ | ۸۰ | ۳ | ۲۱ | ۳ | ۷۴ | غیر سالمند |
| ۲ | ۷۷ | ۱ | ۲۰ | ۲ | ۹۰ | ۱ | ۷ | سالمند دارای حقوق بازنشستگی |
| ۷ | ۵۶ | ۰ | ۳۷ | ۱۸ | ۵۴ | ۱ | ۲۷ | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |

منبع: محاسبات پژوهش

*بر اساس تعریف مرکز آمار از این نوع دسته‌بندی فردی که حقوق بازنشستگی دریافت می‌کند یا دوباره شاغل شده است یا دارای درآمد بدون کار است در نتیجه بیکار محسوب نمی‌شود. رقم یک درصد در این بخش احتمالاً اشتباه ثبتي است.

این ارقام نشان می‌دهند که ۶۲ درصد از سرپرستان خانوار شهری شاغل به کار هستند، ۳ درصد اظهار کرده‌اند که بیکارند و ۳۱ درصد نیز دارای درآمد بدون کار بوده‌اند. به همین ترتیب در بین خانوارهای روستایی ۷۰ درصد شاغل، ۳ درصد بیکار، ۲۴ درصد دارای درآمد بدون کار ثبت شده است. در بین غیرسالمندان ۷۴ درصد شاغل، ۳ درصد بیکار و ۲۱ درصد نیز دارای درآمد بدون کار بوده‌اند، ۳ درصد هم در دسته سایر جا گرفته‌اند (بخشی از دسته سایر مربوط به زنان خانه‌دار سرپرست خانوار است که شغل دیگری ندارند). این نسبت‌ها برای روستاییان به

ترتیب ۸۰، ۴، ۱۳ و ۳ رقم خورده است. باید توجه داشت بخشی از افراد دارای درآمد بدون کار در واقع بازنشستگانی هستند که پیش از ۶۵ سالگی بازنشسته شده‌اند. در بین سالمندان دارای حقوق بازنشستگی سهم اصلی مربوط به گروه دارای درآمد بدون کار است که این سهم برای خانوار شهری به ۹۰ درصد و برای روستاییان به ۷۷ درصد می‌رسد. از بین سالمند دارای حقوق بازنشستگی در شهر ۷ درصد هنوز به کار اشتغال دارند و برای روستاییان این نسبت به ۲۰ درصد می‌رسد. در میان سالمندان بدون حقوق بازنشستگی نسبت شاغلان به‌طور چشمگیری بالاتر است؛ به‌طوری‌که ۲۷ درصد در مناطق شهری و ۳۷ درصد در روستاها مشغول به کارند. ۵۴ درصد سرپرستان خانوار سالمند بدون حقوق بازنشستگی در شهرها اظهار کرده‌اند که دارای درآمد هستند که این درآمد می‌تواند ناشی از کمک فرزندان، اجاره املاک، سود سهام یا سپرده و یا کمک نهادهای دولتی باشد. این نسبت برای روستاییان به ۵۶ درصد می‌رسد. سهم سایر نیز برای سالمندان بدون حقوق بازنشستگی در شهرها به ۱۸ و در روستاها به ۷ درصد می‌رسد.

جدول (۱۰-۱) وضعیت اشتغال سرپرستان خانوار را به تفکیک استان‌ها نشان می‌دهد. موارد هاشورخورده مربوط به استان‌هایی با بالاترین درصد در گروه‌بندی مورد نظر است.

جدول ۱۰-۱- وضعیت اشتغال سرپرستان خانوار به تفکیک استان‌ها-درصد

| استان | غیرسالمند | | | سالمند دارای حقوق | | | | سالمند بدون حقوق | | | سایر | |
|--------------------|-----------|-------|----------------|-------------------|------|-------|----------------|------------------|------|-------|------|----------------|
| | شاغل | بیکار | درآمد بدون کار | سایر | شاغل | بیکار | درآمد بدون کار | سایر | شاغل | بیکار | | درآمد بدون کار |
| آذربایجان شرقی | ۷۷ | ۶ | ۱۵ | ۲ | ۸ | ۰ | ۹۲ | ۱ | ۴۰ | ۰ | ۴۷ | ۱۳ |
| آذربایجان غربی | ۷۶ | ۷ | ۱۴ | ۴ | ۷ | ۱ | ۹۰ | ۲ | ۴۶ | ۱ | ۲۹ | ۲۴ |
| اردبیل | ۷۹ | ۴ | ۱۵ | ۲ | ۱۶ | ۰ | ۸۴ | ۰ | ۴۶ | ۱ | ۴۲ | ۱۲ |
| اصفهان | ۷۱ | ۵ | ۱۹ | ۵ | ۱۱ | ۲ | ۸۰ | ۷ | ۱۹ | ۰ | ۵۳ | ۲۸ |
| البرز | ۶۸ | ۴ | ۲۶ | ۳ | ۴ | ۰ | ۹۳ | ۳ | ۲۱ | ۰ | ۳۹ | ۴۱ |
| ایلام | ۷۷ | ۳ | ۱۸ | ۲ | ۱۱ | ۰ | ۸۸ | ۱ | ۳۵ | ۰ | ۶۰ | ۵ |
| بوشهر | ۷۲ | ۴ | ۲۱ | ۴ | ۱۰ | ۵ | ۸۴ | ۱ | ۲۰ | ۲ | ۶۱ | ۱۷ |
| تهران | ۷۸ | ۲ | ۱۶ | ۴ | ۵ | ۰ | ۹۱ | ۳ | ۲۸ | ۲ | ۳۴ | ۳۵ |
| چهارمحال و بختیاری | ۷۲ | ۸ | ۱۹ | ۱ | ۱۴ | ۰ | ۸۲ | ۴ | ۲۴ | ۱ | ۷۴ | ۱ |
| خراسان جنوبی | ۷۳ | ۰ | ۲۶ | ۱ | ۲ | ۰ | ۹۸ | ۰ | ۱۸ | ۰ | ۸۲ | ۰ |
| خراسان رضوی | ۷۷ | ۲ | ۲۰ | ۱ | ۵ | ۰ | ۹۵ | ۰ | ۳۲ | ۰ | ۶۴ | ۴ |
| خراسان شمالی | ۸۱ | ۲ | ۱۶ | ۱ | ۲۲ | ۰ | ۷۸ | ۰ | ۴۰ | ۲ | ۵۸ | ۰ |
| خوزستان | ۷۷ | ۳ | ۱۸ | ۳ | ۸ | ۰ | ۹۲ | ۰ | ۳۱ | ۲ | ۴۶ | ۲۱ |
| زنجان | ۷۶ | ۳ | ۲۰ | ۱ | ۱۹ | ۰ | ۸۱ | ۰ | ۳۲ | ۰ | ۶۵ | ۳ |
| سمنان | ۷۲ | ۰ | ۲۷ | ۱ | ۱۱ | ۰ | ۸۹ | ۰ | ۳۸ | ۲ | ۵۸ | ۲ |
| سیستان و بلوچستان | ۶۳ | ۱۵ | ۱۶ | ۷ | ۱۴ | ۰ | ۸۶ | ۰ | ۱۵ | ۰ | ۷۶ | ۹ |
| فارس | ۷۱ | ۳ | ۲۳ | ۲ | ۹ | ۳ | ۸۷ | ۲ | ۲۰ | ۱ | ۷۴ | ۵ |
| قزوین | ۷۲ | ۳ | ۲۲ | ۳ | ۱۳ | ۰ | ۸۷ | ۰ | ۲۱ | ۰ | ۵۶ | ۲۳ |
| قم | ۷۰ | ۲ | ۲۷ | ۲ | ۴ | ۰ | ۹۶ | ۰ | ۳۲ | ۲ | ۶۳ | ۳ |
| کردستان | ۸۱ | ۴ | ۱۴ | ۱ | ۴ | ۰ | ۹۶ | ۰ | ۵۶ | ۱ | ۴۱ | ۲ |
| کرمان | ۷۴ | ۱ | ۲۵ | ۱ | ۱۱ | ۱ | ۸۸ | ۱ | ۲۳ | ۰ | ۷۴ | ۳ |
| کرمانشاه | ۷۷ | ۱ | ۲۰ | ۲ | ۹ | ۰ | ۹۱ | ۰ | ۴۱ | ۰ | ۵۳ | ۶ |

| سالمند بدون حقوق بازنشستگی | | | | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | | | | غیرسالمند | | | | استان |
|-------------------------------|----------------------|-------|------|--------------------------------|----------------------|-------|------|-----------|----------------------|-------|------|-------------------------|
| سایر | درآمد بدون کار | بیکار | شاغل | سایر | درآمد بدون کار | بیکار | شاغل | سایر | درآمد بدون کار | بیکار | شاغل | |
| ۰ | ۵۸ | ۰ | ۴۲ | ۰ | ۹۵ | ۰ | ۵ | ۰ | ۲۰ | ۰ | ۸۰ | کهگیلویه و بویر احمد |
| ۳ | ۶۸ | ۰ | ۲۸ | ۲ | ۸۰ | ۲ | ۱۶ | ۲ | ۲۳ | ۳ | ۷۲ | گلستان |
| ۱ | ۶۳ | ۰ | ۳۶ | ۰ | ۸۲ | ۰ | ۱۸ | ۲ | ۲۲ | ۲ | ۷۴ | گیلان |
| ۰ | ۵۸ | ۰ | ۴۲ | ۰ | ۹۴ | ۰ | ۶ | ۰ | ۱۸ | ۳ | ۷۸ | لرستان |
| ۱۳ | ۴۳ | ۰ | ۴۴ | ۰ | ۸۶ | ۱ | ۱۳ | ۳ | ۱۳ | ۱ | ۸۳ | مازندران |
| ۲۷ | ۴۳ | ۱ | ۳۰ | ۹ | ۷۷ | ۱ | ۱۳ | ۵ | ۱۹ | ۲ | ۷۴ | مرکزی |
| ۴ | ۷۷ | ۱ | ۱۸ | ۰ | ۱۰۰ | ۰ | ۰ | ۲ | ۱۸ | ۲ | ۷۸ | هرمزگان |
| ۱۰ | ۴۹ | ۴ | ۳۷ | ۱ | ۸۸ | ۱ | ۹ | ۳ | ۱۸ | ۸ | ۷۱ | همدان |
| ۱۳ | ۵۴ | ۰ | ۳۲ | ۹ | ۷۴ | ۰ | ۱۷ | ۳ | ۱۹ | ۲ | ۷۶ | یزد |
| ۱۵ | ۵۵ | ۱ | ۳۰ | ۲ | ۸۷ | ۱ | ۱۱ | ۳ | ۱۹ | ۳ | ۷۵ | متوسط کشور |

منبع: محاسبات پژوهش

مشاهده می‌شود که در بین غیرسالمندان استان‌های مازندران، کردستان، خراسان شمالی و کهگیلویه و بویراحمد بیشترین اشتغال را دارند. بیشترین نرخ بیکاری برای استان سیستان و بلوچستان است و با اختلاف بالایی نسبت به این استان، همدان و چهارمحال و بختیاری قرار دارند. در بین سالمندان دارای حقوق بازنشستگی بیشترین درصد اشتغال برای استان خراسان شمالی است. در بین سالمندان بدون حقوق بازنشستگی استان‌های کردستان، اردبیل و آذربایجان غربی در صدر بیشترین آمار اشتغال قرار دارند، به طوری که در استان کردستان بیش از ۵۰ درصد سرپرستان بالای ۶۵ سال بدون حقوق بازنشستگی برای گذران زندگی مجبور به کار هستند.

تعداد افراد شاغل در خانواده

موضوع دیگری که در کنار اشتغال سرپرست خانوار می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد، تعداد افراد شاغل در خانوار است. جدول (۱۱-۱) وضعیت تعداد افراد شاغل در یک خانوار را به تفکیک شهری و روستایی نشان می‌دهد. آمار نشان می‌دهد در ۲۷ درصد از خانوارهای شهری کشور هیچ فرد شاغلی وجود ندارد، این نسبت برای خانوار روستایی به ۲۴ درصد می‌رسد. در بین خانوارهای شهری، ۱۸ درصد خانوارهای دارای سرپرست غیرسالمند، ۷۰ درصد خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی و ۵۵ درصد خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی هیچ فرد شاغلی در خانواده ندارند. این نسبت‌ها برای خانوارهای روستایی به ترتیب برابر ۱۴، ۶۴ و ۵۳ درصد است. این ارقام همچنین نشان می‌دهند که ۸۵ درصد از خانوارهای شهری و ۷۹ درصد از خانوارهای روستایی یا هیچ فرد شاغلی ندارند یا تنها یک فرد شاغل در خانوار وجود دارد. در بازه سنی سالمندان بین سالمندان دارای حقوق بازنشستگی و بدون حقوق بازنشستگی در تعداد افراد شاغل اختلاف قابل توجهی وجود دارد. در حالی که ۷۰ درصد از خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق هیچ فرد شاغلی ندارند این نسبت برای سالمندان بدون حقوق بازنشستگی به ۵۵ درصد می‌رسد. علاوه بر این در دسته‌بندی «۲ شاغل و بیشتر» خانواده‌های روستایی نسبت به خانوارهای شهری درصد بیشتری را ثبت کرده‌اند و بین خانوارهای شهری، گروه سالمندان بدون حقوق بازنشستگی در این دسته‌بندی درصد بالاتری را ثبت کرده‌اند.

جدول ۱۱-۱- وضعیت تعداد افراد شاغل در یک خانوار به تفکیک شهری و روستایی

| روستایی | | | | شهری | | | | وضعیت سرپرست خانوار |
|------------|----|----|----|------------|----|----|----|-----------------------------|
| بیشتر از ۲ | ۲ | ۱ | ۰ | بیشتر از ۲ | ۲ | ۱ | ۰ | |
| ۶ | ۱۶ | ۵۵ | ۲۴ | ۲ | ۱۳ | ۵۸ | ۲۷ | کل |
| ۶ | ۱۷ | ۶۲ | ۱۴ | ۲ | ۱۴ | ۶۶ | ۱۸ | غیرسالمند |
| ۳ | ۸ | ۲۵ | ۶۴ | ۱ | ۶ | ۳۳ | ۷۰ | سالمند دارای حقوق بازنشستگی |
| ۳ | ۱۳ | ۲۹ | ۵۳ | ۴ | ۱۱ | ۳۰ | ۵۵ | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |

منبع: محاسبات پژوهش

تفکیک استانی این شاخص نشان می‌دهد که در استان آذربایجان شرقی نزدیک به ۳۰ درصد خانوارهای با سرپرست غیرسالمند دارای دو عضو شاغل یا بیشتر هستند. استان سیستان و بلوچستان بیشترین نسبت خانواده‌های بدون عضو شاغل را در بین غیرسالمندان دارد. در گروه سالمندان دارای حقوق بازنشستگی تعداد افراد شاغل در خانواده نسبت به غیرسالمندان و سالمندان بدون حقوق کمتر است که نشان می‌دهد در این خانوارها تکیه خانواده برای تأمین درآمد به حقوق بازنشستگی است. در این میان استان خراسان جنوبی با ثبت رقم ۹۷ درصد برای خانواده‌های بدون فرد شاغل در این گروه در جایگاه اول قرار گرفته است. در بین خانوارهای با سرپرست سالمند دارای درآمد بازنشستگی در بیشترین حالت ۵ درصد خانوارها بیشتر از ۲ نفر شاغل داشته‌اند که این رقم متعلق به استان خوزستان است. در بین خانوارهای با سرپرست سالمندان بدون حقوق بازنشستگی نسبت خانواده‌های بدون فرد شاغل کمتر از سالمندان دارای حقوق است. استان خراسان جنوبی بیشترین درصد خانوارهای بدون شاغل را در این دسته‌بندی ثبت کرده است (۷۷ درصد).

جدول ۱۲-۱- وضعیت تعداد افراد شاغل در یک خانوار به تفکیک وضعیت سرپرست خانوار و استان‌ها- درصد

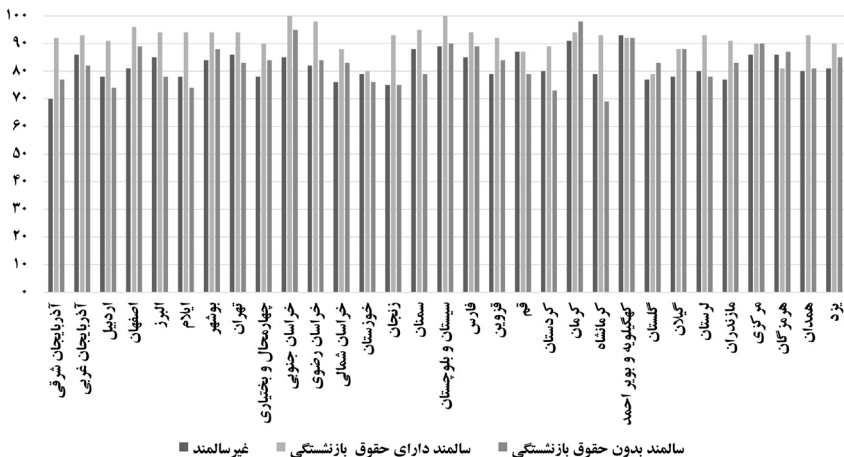
| استان | غیر سالمند | | | سالمند دارای حقوق | | | سالمند بدون حقوق | | |
|--------------------|------------|----|----|-------------------|----|----|------------------|----|----|
| | بیشتر از ۲ | ۲ | ۱ | بیشتر از ۲ | ۲ | ۱ | بیشتر از ۲ | ۲ | ۱ |
| آذربایجان شرقی | ۱۶ | ۵۴ | ۲۳ | ۷ | ۶۸ | ۲۴ | ۲ | ۴۵ | ۳۲ |
| آذربایجان غربی | ۱۸ | ۶۸ | ۱۱ | ۳ | ۷۸ | ۱۵ | ۰ | ۴۱ | ۱۴ |
| اردبیل | ۱۶ | ۶۲ | ۱۶ | ۶ | ۶۵ | ۲۶ | ۳ | ۳۹ | ۱۴ |
| اصفهان | ۱۸ | ۶۳ | ۱۶ | ۳ | ۷۴ | ۲۲ | ۱ | ۶۸ | ۱۰ |
| البرز | ۲۰ | ۶۵ | ۱۴ | ۱ | ۷۱ | ۳۳ | ۰ | ۵۱ | ۱۵ |
| ایلام | ۱۶ | ۶۲ | ۱۸ | ۴ | ۵۹ | ۳۵ | ۳ | ۴۶ | ۱۶ |
| بوشهر | ۱۸ | ۶۶ | ۱۳ | ۳ | ۶۸ | ۲۶ | ۱ | ۵۴ | ۹ |
| تهران | ۱۴ | ۷۲ | ۱۲ | ۳ | ۷۰ | ۲۴ | ۱ | ۴۹ | ۸ |
| چهارمحال و بختیاری | ۱۹ | ۵۹ | ۱۷ | ۵ | ۶۶ | ۲۴ | ۳ | ۵۹ | ۱۲ |
| خراسان جنوبی | ۳۳ | ۶۲ | ۱۳ | ۲ | ۹۷ | ۳ | ۰ | ۷۷ | ۳ |
| خراسان رضوی | ۱۵ | ۶۷ | ۱۴ | ۳ | ۸۱ | ۱۷ | ۲ | ۵۷ | ۱۱ |
| خراسان شمالی | ۱۳ | ۶۳ | ۲۱ | ۳ | ۶۹ | ۱۹ | ۰ | ۴۵ | ۱۲ |
| خوزستان | ۱۳ | ۶۶ | ۱۷ | ۴ | ۵۶ | ۲۴ | ۵ | ۳۸ | ۱۹ |
| زنجان | ۱۸ | ۵۷ | ۱۷ | ۹ | ۶۰ | ۳۳ | ۰ | ۵۸ | ۱۷ |
| سمنان | ۲۱ | ۶۷ | ۱۱ | ۱ | ۷۰ | ۲۵ | ۱ | ۴۹ | ۱۹ |
| سیستان و بلوچستان | ۳۲ | ۵۷ | ۸ | ۲ | ۶۵ | ۳۵ | ۰ | ۷۵ | ۷ |
| فارس | ۲۱ | ۶۴ | ۱۳ | ۲ | ۶۲ | ۳۲ | ۰ | ۶۴ | ۱۰ |
| قزوین | ۱۸ | ۶۱ | ۱۸ | ۳ | ۶۸ | ۲۴ | ۳ | ۶۵ | ۱۲ |
| قم | ۲۲ | ۶۵ | ۱۰ | ۳ | ۶۴ | ۲۳ | ۱۰ | ۴۰ | ۱۳ |

| استان | غیرسالمند | | | | سالمند دارای حقوق | | | | سالمند بدون حقوق | | | |
|----------------------|------------|----|----|---|-------------------|----|----|---|------------------|----|----|----|
| | بیشتر از ۲ | ۲ | ۱ | ۰ | بیشتر از ۲ | ۲ | ۱ | ۰ | بیشتر از ۲ | ۲ | ۱ | ۰ |
| کردستان | ۱۴ | ۶۶ | ۱۵ | ۵ | ۷۴ | ۱۵ | ۱۱ | ۰ | ۳۶ | ۳۷ | ۲۱ | ۶ |
| کرمان | ۲۰ | ۷۱ | ۸ | ۱ | ۷۵ | ۱۹ | ۳ | ۲ | ۷۰ | ۲۸ | ۱ | ۱ |
| کرمانشاه | ۱۷ | ۶۲ | ۱۶ | ۵ | ۶۹ | ۳۴ | ۶ | ۱ | ۴۲ | ۲۷ | ۲۰ | ۱۱ |
| کهگیلویه و بویر احمد | ۱۵ | ۷۸ | ۷ | ۰ | ۷۶ | ۱۶ | ۷ | ۰ | ۴۳ | ۴۹ | ۷ | ۰ |
| گلستان | ۲۱ | ۵۶ | ۱۷ | ۶ | ۵۶ | ۲۳ | ۱۷ | ۴ | ۵۷ | ۲۶ | ۹ | ۷ |
| گیلان | ۱۹ | ۵۹ | ۲۰ | ۳ | ۶۹ | ۱۹ | ۸ | ۴ | ۵۳ | ۳۵ | ۱۱ | ۱ |
| لرستان | ۱۵ | ۶۵ | ۱۶ | ۴ | ۷۲ | ۲۱ | ۶ | ۰ | ۴۸ | ۳۰ | ۱۶ | ۶ |
| مازندران | ۱۰ | ۶۷ | ۲۰ | ۳ | ۶۹ | ۲۲ | ۷ | ۲ | ۵۱ | ۳۲ | ۱۵ | ۳ |
| مرکزی | ۲۰ | ۶۶ | ۱۱ | ۲ | ۶۳ | ۲۷ | ۹ | ۲ | ۵۸ | ۳۲ | ۸ | ۲ |
| هرمزگان | ۱۵ | ۷۱ | ۱۲ | ۲ | ۵۶ | ۲۵ | ۱۹ | ۰ | ۵۸ | ۲۹ | ۱۰ | ۴ |
| همدان | ۲۲ | ۵۸ | ۱۵ | ۵ | ۶۲ | ۳۱ | ۵ | ۳ | ۵۰ | ۳۱ | ۱۴ | ۶ |
| یزد | ۱۸ | ۶۳ | ۱۵ | ۳ | ۷۰ | ۲۰ | ۱۰ | ۰ | ۶۱ | ۲۴ | ۹ | ۶ |
| متوسط کشور | ۱۷ | ۶۵ | ۱۵ | ۳ | ۶۸ | ۲۴ | ۶ | ۲ | ۵۴ | ۳۰ | ۱۱ | ۴ |

منبع: محاسبات پژوهش

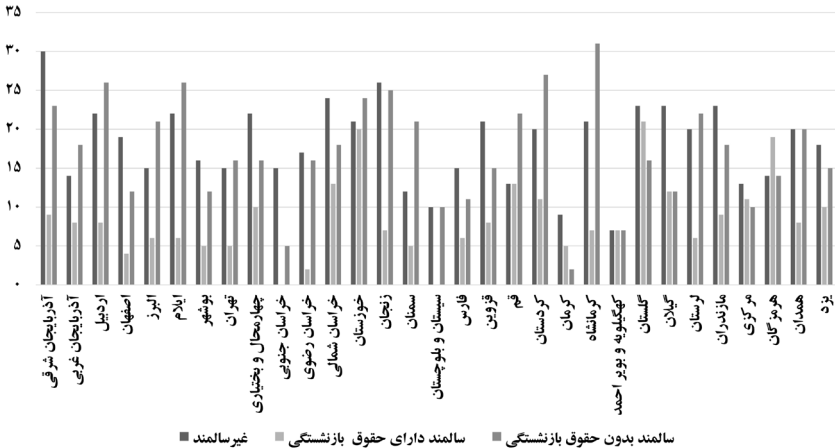
نمودار (۳-۱) شمای بهتری از مقایسه استانی تعداد افراد شاغل در خانوارها را نشان می‌دهد. در این نمودار درصد خانواده‌های بدون شاغل یا با یک نفر شاغل مشخص شده‌اند. مشاهده می‌شود در خانوارهای سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی این نسبت بیش از سایر گروه‌هاست که نتیجه‌ای منطقی است. علاوه بر این، بیش از ۸۰ درصد خانوارهای با سرپرست غیرسالمند برای گذران زندگی حداکثر به درآمد یکی از افراد خانواده متکی هستند.

نمودار ۳-۱- درصد خانوارهای بدون فرد شاغل یا یک فرد شاغل به تفکیک استان‌ها-درصد



در نمودار (۴-۱) درصد خانوارهایی که دو نفر یا بیشتر فرد شاغل دارند نشان داده شده است. تعداد افراد شاغل در خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی تقریباً برابر با خانواده‌های غیرسالمند است و حتی در برخی استان‌ها درصد بیشتری نسبت به غیرسالمندان رقم خورده است. لذا، شاید بتوان چنین نتیجه گرفت که نه تنها سالمندان بدون حقوق بازنشستگی نسبت به دیگر سالمندان بیشتر اجبار به کار دارند، بلکه افراد غیرسالمند نیز در این خانواده‌ها باقی مانده و بخشی از نیازهای مالی خانواده را تأمین می‌کنند.

نمودار ۴-۱- درصد خانوارهای با دو نفر یا بیشتر فرد شاغل به تفکیک استان‌ها- درصد



مسکن

برخورداری از مسکن یکی از مهم‌ترین شاخص‌های رفاهی در کشور به شمار می‌رود. گزارش‌های بودجه خانوار مرکز آمار نشان می‌دهد بیش از ۳۰ درصد کل هزینه‌های خانوار شهری مربوط به مسکن است. در جدول (۱۳-۱) آمار مربوط به وضعیت مسکن خانواده‌ها به تفکیک شهری و روستایی نشان داده شده است. بر اساس این اطلاعات مالکیت مسکن در مناطق شهری کمتر از مناطق روستایی است. به‌علاوه، مالکیت در بین غیرسالمندان از سالمندان کمتر است. به‌طوری‌که، ۶۱ درصد خانوارهای شهری دارای سرپرست غیرسالمند مالک مسکن هستند که این نسبت برای خانواده‌های روستایی به ۸۶ درصد می‌رسد. ۸۷ درصد خانوارهای شهری با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی مالک مسکن هستند که این سهم برای خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به ۸۲ درصد می‌رسد. در مقابل، ۹۲ درصد خانوارهای روستایی با سرپرست سالمند مالک مسکن هستند که در این زمینه تفاوتی بین سالمندان دارای حقوق و بدون حقوق

بازنشستگی دیده نمی‌شود. لذا می‌توان چنین برداشت کرد که سالمندان کمتر از غیرسالمندان تحت تأثیر هزینه‌های مسکن قرار می‌گیرند.

جدول ۱۳-۱- وضعیت مسکن سرپرستان خانوار به تفکیک شهر و روستا - درصد

| روستایی | | شهری | | | وضعیت سرپرست خانوار | |
|---------|----------------|------|-------|----------------|---------------------|-----------------------------|
| سایر | رهن و/یا اجاره | ملکی | سایر* | رهن و/یا اجاره | | |
| ۸ | ۴ | ۸۷ | ۹ | ۲۵ | ۶۶ | کل |
| ۹ | ۵ | ۸۶ | ۱۰ | ۲۹ | ۶۱ | غیر سالمند |
| ۵ | ۴ | ۹۲ | ۵ | ۸ | ۸۷ | سالمند دارای حقوق بازنشستگی |
| ۷ | ۱ | ۹۲ | ۹ | ۹ | ۸۲ | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |

*منظور از سایر منزل مسکونی در برابر خدمت، ورثه‌ای، رایگان و در مواردی چادر نشینی برای عشایر است
منبع: محاسبات پژوهش

به دلیل اهمیت موضوع مسکن، در ارائه گزارش این بخش دسته‌بندی دیگری نیز ارائه شده است. در این دسته‌بندی درصد خانوارهای دارای مسکن به تفکیک گروه‌های مختلف سنی سرپرست خانوار (بدون توجه به حقوق بازنشستگی) و دسترسی سرپرست خانواده به حقوق بازنشستگی (بدون توجه به سن) مورد توجه قرار گرفته‌اند. جدول (۱-۱۴) نتایج حاصل را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است خانوارهای دارای سرپرست مسن‌تر از مالکیت مسکن بیشتری برخوردار بوده‌اند. همچنین خانوارهای برخوردار از حقوق بازنشستگی، امکان مالکیت مسکن بالاتری نیز داشته‌اند؛ به طوری که ۹۰ درصد این افراد مالک مسکن بوده‌اند.

جدول ۱۴-۱- درصد مالکیت مسکن به تفکیک سن و دسترسی به حقوق بازنشستگی برای خانواده‌های شهری - درصد

| بر مبنای حقوق بازنشستگی | | بر مبنای سن سرپرست خانوار | | | شرح |
|-------------------------|---------------------|---------------------------|----------|------------|-----------------------------|
| با حقوق بازنشستگی | بدون حقوق بازنشستگی | بیشتر از ۶۵ | ۵۵ تا ۶۵ | کمتر از ۵۵ | |
| ۹۰ | ۶۷ | ۸۷ | ۸۴ | ۶۲ | درصد خانواده‌های دارای مسکن |

منبع: محاسبات پژوهش

اطلاعات مالکیت مسکن به تفکیک استان‌ها نشان می‌دهد که خانوارهای استان‌های کرمان بیشترین میزان مالکیت مسکن را داشته‌اند و پس از آن استان‌های مازندران، همدان، چهارمحال و بختیاری، ایلام، گلستان، خراسان جنوبی، زنجان و گیلان قرار دارند. در مقابل بیشترین میزان اجاره‌نشینی خانوارها در استان‌های تهران و البرز بوده است. در گروه خانوارهای با سرپرست غیرسالمند نیز استان کرمان در رتبه اول مالکیت مسکن قرار دارد. در بین خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی بیشترین درصد مالکیت مسکن برای استان سیستان و بلوچستان است. البته در اغلب استان‌ها بیش از ۹۰ درصد این خانوارها دارای مسکن هستند. همچنین ۹۶ درصد خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی در استان‌های مازندران و بوشهر از مسکن شخصی برخوردارند. استان‌های تهران، البرز و کرمانشاه تقریباً در تمامی دسته‌بندی‌ها بیشترین میزان اجاره‌نشینی را دارند.

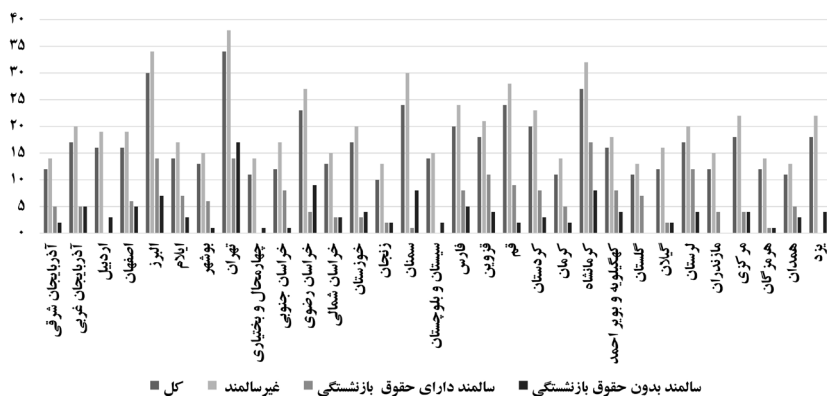
جدول ۱۵-۱- وضعیت مسکن سرپرستان خانوار به تفکیک استان-درصد

| استان | کل | | | غیرسالمند | | | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | | | سالمند بدون حقوق بازنشستگی | | |
|--------------------|------|-----------|------|-----------|-----------|------|-----------------------------|-----------|------|----------------------------|-----------|------|
| | ملکی | رهن/اجاره | سایر | ملکی | رهن/اجاره | سایر | ملکی | رهن/اجاره | سایر | ملکی | رهن/اجاره | سایر |
| آذربایجان شرقی | ۷۹ | ۱۲ | ۹ | ۷۵ | ۱۴ | ۱۰ | ۸۷ | ۵ | ۷ | ۹۱ | ۲ | ۷ |
| آذربایجان غربی | ۷۳ | ۱۷ | ۹ | ۶۹ | ۲۰ | ۱۰ | ۹۵ | ۵ | ۰ | ۸۹ | ۵ | ۶ |
| اردبیل | ۷۴ | ۱۶ | ۱۱ | ۷۰ | ۱۹ | ۱۲ | ۹۸ | ۰ | ۲ | ۸۹ | ۳ | ۸ |
| اصفهان | ۷۸ | ۱۶ | ۶ | ۷۵ | ۱۹ | ۶ | ۹۰ | ۶ | ۴ | ۸۵ | ۵ | ۱۱ |
| البرز | ۶۴ | ۳۰ | ۷ | ۶۰ | ۳۴ | ۵ | ۸۰ | ۱۴ | ۶ | ۷۰ | ۷ | ۲۳ |
| ایلام | ۸۱ | ۱۴ | ۵ | ۷۸ | ۱۷ | ۵ | ۹۲ | ۷ | ۱ | ۸۹ | ۳ | ۸ |
| بوشهر | ۷۷ | ۱۳ | ۱۰ | ۷۴ | ۱۵ | ۱۲ | ۹۱ | ۶ | ۳ | ۹۶ | ۱ | ۴ |
| تهران | ۵۸ | ۳۴ | ۸ | ۵۲ | ۳۸ | ۹ | ۸۱ | ۱۴ | ۵ | ۷۸ | ۱۷ | ۴ |
| چهارمحال و بختیاری | ۸۱ | ۱۱ | ۸ | ۷۷ | ۱۴ | ۱۰ | ۹۹ | ۰ | ۱ | ۹۴ | ۱ | ۶ |
| خراسان جنوبی | ۸۱ | ۱۲ | ۷ | ۷۶ | ۱۷ | ۷ | ۹۰ | ۸ | ۲ | ۹۱ | ۱ | ۸ |

| استان | کل | | | غیر سالمند | | | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | | | سالمند بدون حقوق بازنشستگی | | |
|----------------------|------|-----------|------|------------|-----------|------|-----------------------------|-----------|------|----------------------------|-----------|------|
| | ملکی | رهن/اجاره | سایر | ملکی | رهن/اجاره | سایر | ملکی | رهن/اجاره | سایر | ملکی | رهن/اجاره | سایر |
| خراسان رضوی | ۶۷ | ۲۳ | ۹ | ۶۴ | ۲۷ | ۹ | ۹۰ | ۴ | ۵ | ۷۸ | ۹ | ۱۲ |
| خراسان شمالی | ۷۸ | ۱۳ | ۹ | ۷۶ | ۱۵ | ۹ | ۹۱ | ۳ | ۷ | ۸۶ | ۳ | ۱۱ |
| خوزستان | ۶۶ | ۱۷ | ۱۷ | ۶۲ | ۲۰ | ۱۹ | ۹۰ | ۳ | ۷ | ۸۴ | ۴ | ۱۲ |
| زنجان | ۸۰ | ۱۰ | ۱۰ | ۷۶ | ۱۳ | ۱۱ | ۹۷ | ۲ | ۱ | ۸۸ | ۲ | ۱۱ |
| سمنان | ۷۳ | ۲۴ | ۳ | ۶۷ | ۳۰ | ۴ | ۹۸ | ۱ | ۱ | ۸۶ | ۸ | ۶ |
| سیستان و بلوچستان | ۷۴ | ۱۴ | ۱۳ | ۷۱ | ۱۵ | ۱۳ | ۱۰۰ | ۰ | ۰ | ۸۹ | ۲ | ۹ |
| فارس | ۷۱ | ۲۰ | ۹ | ۶۸ | ۲۴ | ۹ | ۸۵ | ۸ | ۷ | ۸۱ | ۵ | ۱۴ |
| قزوین | ۷۳ | ۱۸ | ۹ | ۶۹ | ۲۱ | ۱۱ | ۸۷ | ۱۱ | ۱۱ | ۸۹ | ۴ | ۸ |
| قم | ۶۵ | ۲۴ | ۱۱ | ۶۰ | ۲۸ | ۱۲ | ۸۹ | ۹ | ۳ | ۹۱ | ۲ | ۷ |
| کردستان | ۶۸ | ۲۰ | ۱۲ | ۶۴ | ۲۳ | ۱۳ | ۹۱ | ۸ | ۱ | ۹۲ | ۳ | ۵ |
| کرمان | ۸۴ | ۱۱ | ۵ | ۸۱ | ۱۴ | ۵ | ۹۳ | ۵ | ۲ | ۹۵ | ۲ | ۳ |
| کرمانشاه | ۶۳ | ۲۷ | ۹ | ۵۹ | ۳۲ | ۱۰ | ۶۸ | ۱۷ | ۱۵ | ۸۷ | ۸ | ۵ |
| کهگیلویه و بویر احمد | ۷۸ | ۱۶ | ۶ | ۷۴ | ۱۸ | ۷ | ۹۲ | ۸ | ۰ | ۹۴ | ۴ | ۳ |
| گلستان | ۸۱ | ۱۱ | ۹ | ۷۹ | ۱۳ | ۹ | ۸۹ | ۷ | ۴ | ۸۹ | ۰ | ۱۱ |
| گیلان | ۸۰ | ۱۲ | ۸ | ۷۷ | ۱۶ | ۷ | ۹۲ | ۲ | ۶ | ۸۵ | ۲ | ۱۳ |
| لرستان | ۷۵ | ۱۷ | ۷ | ۷۲ | ۲۰ | ۹ | ۸۷ | ۱۲ | ۲ | ۹۴ | ۴ | ۲ |
| مازندران | ۸۲ | ۱۲ | ۶ | ۷۹ | ۱۵ | ۶ | ۹۱ | ۴ | ۴ | ۹۶ | ۰ | ۴ |
| مرکزی | ۷۶ | ۱۸ | ۶ | ۷۱ | ۲۲ | ۷ | ۹۵ | ۴ | ۱ | ۹۱ | ۴ | ۶ |
| هرمزگان | ۷۶ | ۱۲ | ۱۲ | ۷۳ | ۱۴ | ۱۳ | ۹۸ | ۱ | ۱ | ۹۲ | ۱ | ۷ |
| همدان | ۸۱ | ۱۱ | ۸ | ۷۸ | ۱۳ | ۹ | ۹۴ | ۵ | ۱ | ۹۱ | ۳ | ۶ |
| یزد | ۷۷ | ۱۸ | ۴ | ۷۳ | ۲۲ | ۵ | ۹۷ | ۰ | ۳ | ۹۵ | ۴ | ۱ |
| متوسط کشور | ۷۱ | ۲۰ | ۹ | ۶۸ | ۲۳ | ۹ | ۸۸ | ۷ | ۵ | ۸۵ | ۷ | ۹ |

برای درک بهتر میزان تفاوت بین استان‌ها نمودار (۵-۱) می‌تواند مفید باشد. در این نمودار درصد خانوارهایی که مسکن رهن یا اجاره‌ای دارند به تفکیک استان‌ها نشان داده شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در همه استان‌ها بیشترین میزان اجاره‌نشینی مربوط به خانوارهای با سرپرست غیرسالمند است. به‌علاوه، استان تهران بیشترین و زنجان کمترین درصد اجاره‌نشینی را در کل خانوارها و نیز خانوارهای با سرپرست غیرسالمند دارند.

نمودار ۵-۱- درصد خانوارهایی با مسکن رهن یا اجاره‌ای به تفکیک استان‌ها-درصد



وسایل ارتباطی

وضعیت دسترسی خانوارهای با سرپرست سالمند به وسایل ارتباطی و رفاهی نسبت به سایر گروه‌ها یکی دیگر از شاخص‌های مهم است. این موضوع زمانی اهمیت ویژه‌تر پیدا می‌کند که با پیشرفت تکنولوژی ارائه خدمات هرروز بیشتر از قبل به دسترسی به وسایل ارتباط جمعی وابسته می‌شود. هرچه سالمندان از دسترسی به این وسایل محروم‌تر باشند، ارائه خدمات نوین به آنها نیز سخت‌تر خواهد شد. به همین دلیل در این بخش میزان دسترسی افراد جامعه به اتومبیل شخصی (تسهیل کننده رفت‌وآمد و ملاقات حضوری)، تلفن (ارتباط غیرحضوری با افراد

یا نهادهای)، موبایل (دسترسی در داخل و خارج از خانه به افراد و استفاده از خدمات نرم‌افزاری و پیامکی برای پیشبرد کارها) و اینترنت (استفاده از خدمات پیشرفته‌تر و شبکه‌های اجتماعی) بررسی شده است. نتایج بررسی در جدول (۱۶-۱) گزارش شده است.

جدول ۱۶-۱- دسترسی سرپرستان خانوار در کشور به اتومبیل، تلفن ثابت، تلفن همراه و اینترنت به تفکیک شهری و روستایی - درصد

| روستایی | | | | شهری | | | | وضعیت سرپرست خانوار |
|---------|------------|-----------|---------|---------|------------|-----------|---------|-----------------------------|
| اینترنت | تلفن همراه | تلفن ثابت | اتومبیل | اینترنت | تلفن همراه | تلفن ثابت | اتومبیل | |
| ۱۵ | ۸۹ | ۵۱ | ۲۷ | ۴۲ | ۹۵ | ۷۷ | ۴۸ | کل |
| ۱۷ | ۹۵ | ۴۹ | ۳۱ | ۴۶ | ۹۸ | ۷۵ | ۵۲ | غیر سالمند |
| ۱۲ | ۸۲ | ۷۴ | ۲۴ | ۳۰ | ۸۸ | ۹۳ | ۳۷ | سالمند دارای حقوق بازنشستگی |
| ۷ | ۶۴ | ۵۴ | ۱۰ | ۱۸ | ۷۳ | ۷۹ | ۱۹ | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |

منبع محاسبات گزارش

اتومبیل

نتایج جدول نشان می‌دهد ۴۸ درصد خانوارهای شهری اتومبیل شخصی دارند که این نسبت برای خانوارهای روستایی به ۲۷ درصد می‌رسد. در این میان سهم خانوارهای با سرپرست غیر سالمند اندکی بیشتر از متوسط کشور است و به ۵۲ درصد برای خانوارهای شهری و ۳۱ درصد برای خانوار روستایی می‌رسد. این نسبت برای خانوارهای با سرپرست سالمند پایین‌تر است و اختلاف بین خانوارهای با سرپرست سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی چشمگیر است. به طوری که در بین خانوارهای شهری خانواده‌هایی که سرپرست سالمندی دارند که حقوق بازنشستگی دریافت می‌کنند، ۳۷ درصد به اتومبیل دسترسی دارند که این عدد برای خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به ۱۹ درصد می‌رسد. برای خانوارهای روستایی این نسبت‌ها به ترتیب ۲۴ و ۱۰ درصد است.

تلفن

بر اساس اطلاعات موجود ۷۷ درصد از خانوارهای شهری و ۵۱ درصد روستایی دارای تلفن ثابت هستند. در این میان خانوارهای با سرپرست غیرسالمند کمتر از متوسط کشور به تلفن دسترسی دارند، که این موضوع می‌تواند ناشی از جایگزین شدن وسایل ارتباطی جدید با تلفن ثابت باشد. در این شاخص نیز بین دو گروه خانوارهای دارای سرپرست سالمند مورد بررسی تفاوت قابل توجه وجود دارد؛ به طوری که ۹۳ خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی در شهرها دارای تلفن ثابت هستند در حالی که برای گروه بدون حقوق این نسبت به ۷۹ درصد می‌رسد. این ارقام برای خانوارهای روستایی به ترتیب برابر با ۷۴ و ۵۴ درصد است.

تلفن همراه

میزان دسترسی افراد به تلفن همراه در بین دیگر ابزارهای مورد بررسی از همه بالاتر است؛ به طوری که به طور متوسط ۹۵ درصد سرپرستان خانوارهای شهری و ۸۹ درصد سرپرستان خانوارهای روستایی به تلفن همراه دسترسی دارند. این نسبت برای خانوارهای با سرپرست غیرسالمند بالاتر از متوسط است و برای خانوارهای شهری به ۹۸ درصد و روستایی به ۹۵ درصد می‌رسد. در این گروه نیز بین خانوارهای با سرپرست سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی تفاوت وجود دارد به طوری که در خانواده‌های شهری ۸۸ درصد خانوار با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی دارای تلفن همراه هستند که این نسبت برای خانوارهای بدون حقوق بازنشستگی به ۷۳ درصد می‌رسد. برای خانوار روستایی با سرپرست سالمند این دو نسبت برابر با ۸۲ و ۶۴ درصد است.

اینترنت

در شاخص دسترسی به اینترنت تفاوت قابل توجهی بین شهر و روستا و بین گروه‌های سنی وجود دارد. به طور متوسط ۴۲ درصد سرپرستان خانوارهای شهری و

۱۵ درصد سرپرستان خانوارهای روستایی به اینترنت دسترسی دارند. برای خانوارهای با سرپرست غیرسالمند این نسبت به ۴۶ و ۱۷ درصد می‌رسد. در خانوارهای شهری دارای سرپرست سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی این نسبت به ترتیب ۳۰ و ۱۸ درصد است؛ در حالی که در خانوارهای روستایی به ترتیب ۱۲ و ۷ درصد می‌باشد. جدول (۱۷-۱) دسترسی به وسایل مذکور را به تفکیک استان‌ها نشان می‌دهد که در هر ستون استان‌های با بیشترین دسترسی هاشور زده شده‌اند. چنانچه مشاهده می‌شود استان‌های یزد، تهران، فارس و اصفهان تقریباً در هر چهار شاخص جزو سه استان با بالاترین درصدها هستند و در مقابل استان سیستان و بلوچستان تقریباً در تمامی شاخص‌ها و گروه‌ها در بین سه استان محروم قرار گرفته است.

جدول ۱۷-۱- دسترسی خانوارهای کشور به اتومبیل، تلفن ثابت، تلفن همراه و اینترنت به تفکیک استان‌ها

| استان | اتومبیل | | تلفن ثابت | | | تلفن همراه | | | اینترنت | |
|----------------|-----------|-----------------------------|-----------|----------------------------|-----------------------------|------------|----------------------------|-----------------------------|-----------|----------------------------|
| | غیرسالمند | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | غیرسالمند | سالمند بدون حقوق بازنشستگی | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | غیرسالمند | سالمند بدون حقوق بازنشستگی | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | غیرسالمند | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |
| آذربایجان شرقی | ۴۳ | ۳۷ | ۱۸ | ۸۷ | ۹۶ | ۸۵ | ۹۶ | ۸۷ | ۹۱ | ۶۶ |
| آذربایجان غربی | ۴۳ | ۴۵ | ۲۰ | ۵۹ | ۹۰ | ۵۸ | ۹۰ | ۹۷ | ۹۱ | ۸۱ |
| اردبیل | ۳۴ | ۳۳ | ۹ | ۷۶ | ۹۷ | ۷۸ | ۹۷ | ۹۶ | ۹۰ | ۶۷ |
| اصفهان | ۵۶ | ۳۶ | ۱۱ | ۸۷ | ۹۷ | ۹۰ | ۹۷ | ۹۸ | ۷۷ | ۵۸ |
| البرز | ۵۶ | ۴۱ | ۲۹ | ۷۹ | ۹۶ | ۸۱ | ۹۶ | ۹۷ | ۸۷ | ۶۶ |
| ایلام | ۴۰ | ۳۴ | ۴ | ۳۵ | ۵۷ | ۱۶ | ۵۷ | ۹۸ | ۸۷ | ۸۱ |
| بوشهر | ۵۶ | ۳۵ | ۱۵ | ۵۵ | ۸۲ | ۶۱ | ۸۲ | ۹۹ | ۸۶ | ۸۴ |

| استان | آنومیل | | | تلفن ثابت | | | تلفن همراه | | | اینترنت | | |
|-------------------------|-----------|-----------------------------|----------------------------|-----------|-----------------------------|----------------------------|------------|-----------------------------|----------------------------|-----------|-----------------------------|----------------------------|
| | غیرسالمند | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | سالمند بدون حقوق بازنشستگی | غیرسالمند | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | سالمند بدون حقوق بازنشستگی | غیرسالمند | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | سالمند بدون حقوق بازنشستگی | غیرسالمند | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |
| تهران | ۵۹ | ۴۰ | ۳۷ | ۸۲ | ۹۸ | ۸۷ | ۹۸ | ۹۰ | ۸۱ | ۴۹ | ۳۹ | ۳۱ |
| چهارمحال و بختیاری | ۵۲ | ۳۴ | ۸ | ۷۹ | ۹۶ | ۷۲ | ۹۶ | ۹۰ | ۷۲ | ۴۵ | ۳۹ | ۷ |
| خراسان جنوبی | ۵۰ | ۳۱ | ۵ | ۸۲ | ۹۳ | ۷۸ | ۹۵ | ۷۷ | ۳۰ | ۴۴ | ۱۷ | ۴ |
| خراسان رضوی | ۴۵ | ۲۸ | ۱۰ | ۷۶ | ۹۴ | ۷۷ | ۹۷ | ۸۵ | ۶۱ | ۲۶ | ۹ | ۶ |
| خراسان شمالی | ۴۲ | ۳۰ | ۹ | ۷۰ | ۸۳ | ۷۳ | ۹۵ | ۷۸ | ۶۱ | ۲۳ | ۱۰ | ۳ |
| خوزستان | ۳۶ | ۳۰ | ۱۶ | ۲۹ | ۵۹ | ۲۵ | ۹۷ | ۹۷ | ۸۲ | ۳۶ | ۲۵ | ۱۸ |
| زنجان | ۳۸ | ۲۵ | ۸ | ۷۵ | ۹۵ | ۷۲ | ۹۷ | ۸۵ | ۶۳ | ۳۸ | ۳۳ | ۹ |
| سمنان | ۴۹ | ۳۷ | ۲۰ | ۷۵ | ۹۳ | ۷۹ | ۹۷ | ۷۶ | ۶۱ | ۳۹ | ۱۹ | ۱۰ |
| سیستان و بلوچستان | ۲۳ | ۲۵ | ۱ | ۱۲ | ۴۰ | ۶ | ۹۱ | ۷۹ | ۵۴ | ۷ | ۷ | ۰ |
| فارس | ۴۶ | ۵۱ | ۲۱ | ۷۰ | ۹۳ | ۶۵ | ۹۶ | ۸۳ | ۷۴ | ۵۸ | ۴۳ | ۲۳ |
| قزوین | ۴۴ | ۲۱ | ۷ | ۵۸ | ۸۵ | ۶۷ | ۹۹ | ۸۸ | ۵۹ | ۴۳ | ۲۶ | ۵ |
| قم | ۵۲ | ۳۷ | ۱۹ | ۸۳ | ۹۶ | ۹۵ | ۹۸ | ۸۴ | ۷۷ | ۵۴ | ۲۹ | ۲۴ |
| کردستان | ۳۶ | ۹ | ۸ | ۷۸ | ۹۷ | ۸۳ | ۹۸ | ۹۷ | ۷۶ | ۲۸ | ۸ | ۱۰ |
| کرمان | ۵۴ | ۴۲ | ۱۴ | ۴۱ | ۸۰ | ۳۸ | ۹۴ | ۹۱ | ۶۲ | ۱۸ | ۱۰ | ۳ |
| کرمانشاه | ۳۴ | ۳۲ | ۱۴ | ۵۸ | ۷۷ | ۶۴ | ۹۹ | ۸۷ | ۷۸ | ۱۸ | ۲۰ | ۱۱ |
| کهگیلویه و بویر احمد | ۲۴ | ۲۴ | ۴ | ۴۸ | ۷۹ | ۲۴ | ۹۹ | ۹۴ | ۷۸ | ۵۹ | ۶۶ | ۲۴ |
| گلستان | ۳۷ | ۲۹ | ۱۰ | ۵۶ | ۸۹ | ۵۴ | ۹۷ | ۹۵ | ۶۹ | ۲۲ | ۲۸ | ۸ |
| گیلان | ۳۹ | ۲۲ | ۷ | ۷۱ | ۹۳ | ۷۰ | ۹۷ | ۹۱ | ۷۴ | ۴۰ | ۳۱ | ۹ |
| لرستان | ۲۶ | ۲۳ | ۴ | ۳۷ | ۶۳ | ۳۲ | ۹۸ | ۸۴ | ۷۰ | ۳۶ | ۲۰ | ۱۶ |
| مازندران | ۴۵ | ۲۸ | ۱۱ | ۸۳ | ۹۶ | ۸۵ | ۹۷ | ۸۸ | ۶۶ | ۵۱ | ۳۳ | ۱۴ |
| مرکزی | ۵۶ | ۳۵ | ۸ | ۹۲ | ۹۶ | ۸۹ | ۹۹ | ۸۷ | ۶۱ | ۴۱ | ۱۴ | ۳ |

| استان | اتومبیل | | تلفن ثابت | | | تلفن همراه | | | اینترنت | | | |
|------------|-----------|-----------------------------|-----------|----------------------------|-----------------------------|------------|----------------------------|-----------------------------|-----------|----------------------------|----|----|
| | غیرسالمند | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | غیرسالمند | سالمند بدون حقوق بازنشستگی | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | غیرسالمند | سالمند بدون حقوق بازنشستگی | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | غیرسالمند | سالمند بدون حقوق بازنشستگی | | |
| هرمزگان | ۴۵ | ۴۰ | ۱۱ | ۳۴ | ۷۲ | ۲۷ | ۹۸ | ۹۹ | ۷۴ | ۳۶ | ۵۱ | ۱۴ |
| همدان | ۴۳ | ۴۳ | ۱۹ | ۷۷ | ۹۵ | ۷۹ | ۹۳ | ۸۶ | ۶۷ | ۳۸ | ۲۹ | ۱۲ |
| یزد | ۶۹ | ۴۷ | ۱۴ | ۸۷ | ۹۹ | ۸۲ | ۹۸ | ۷۸ | ۵۴ | ۵۸ | ۳۰ | ۱۰ |
| متوسط کشور | ۴۶ | ۳۴ | ۱۷ | ۶۸ | ۸۸ | ۷۳ | ۹۷ | ۸۶ | ۷۱ | ۳۸ | ۲۶ | ۱۵ |

اتومبیل شخصی

در دسته خانوارهای با سرپرست غیرسالمند استان یزد با ثبت آمار ۶۹ درصدی بیشترین میزان مالکیت اتومبیل شخصی را دارد و در مقابل سیستان و بلوچستان کمترین درصد را ثبت کرده است. در گروه خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی بیشترین درصد مربوط به استان فارس و کمترین درصد مربوط به استان کردستان با ۹ درصد است. در خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بیشترین درصد مالکیت اتومبیل مربوط به استان تهران با ۳۷ درصد و کمترین مربوط به استان سیستان و بلوچستان با ۱ درصد است.

تلفن ثابت

رتبه نخست مالکیت تلفن ثابت در خانوارهای با سرپرست غیرسالمند مربوط به استان مرکزی (۹۲ درصد)، در خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی مربوط به استان یزد (۹۹ درصد) و در خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی مربوط به استان قم (۹۵ درصد) است. در مقابل استان

سیستان و بلوچستان در تمام گروه‌ها کمترین میزان دسترسی را ثبت کرده است. چنانچه مشاهده می‌شود اختلاف بین دو گروه سالمندان در دسترسی به تلفن ثابت قابل توجه است که می‌تواند ناشی از تفاوت در مناطق سکونتی این افراد باشد.

تلفن همراه

ارقام مربوط به درصد مالکیت تلفن همراه نشان می‌دهد ضریب نفوذ این وسیله ارتباطی بین همه گروه‌ها بالاست؛ به طوری که در چندین استان مالکیت تلفن همراه برای سرپرستان غیرسالمند به ۹۹ درصد رسیده است. کمترین میزان مالکیت برای استان همدان با ۹۳ درصد است. در بین خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی بیشترین درصد مالکیت برای هرمزگان با ۹۹ درصد و کمترین برای سمنان با ۷۶ درصد رقم خورده است. در بین خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی بیشترین مالکیت برای بوشهر با ۸۴ درصد و کمترین برای سیستان و بلوچستان با ۵۴ درصد ثبت شده است.

اینترنت

در شاخص دسترسی به اینترنت استان کهگیلویه و بویراحمد در تمامی رده‌ها بیشترین درصد را ثبت کرده است. در مقابل، استان سیستان و بلوچستان کمترین درصد این شاخص را در تمامی رده‌ها داشته است. اختلاف بین این دو استان نیز بسیار بالاست به طوری که ۶۶ درصد از خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی در کهگیلویه و بویراحمد به اینترنت دسترسی دارند در حالی که این نسبت برای سیستان و بلوچستان به ۷ درصد می‌رسد. در بین خانوارهای با سرپرست سالمند نیز تقریباً در تمامی استان‌ها خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی دسترسی بیشتری نسبت به خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی دارند.

نتیجه گیری

«اتکا به اعداد میانگین می‌تواند به سیاست‌گذاران آدرس‌های غلط بدهد» این جمله‌ای است که کارشناسان بسیاری به ویژه در حوزه‌های علوم انسانی بر آن اصرار دارند. در واقع این کارشناسان بر این باور هستند که در یک جامعه متنوع، با اختلاف‌های چشمگیر بین گروه‌های متعدد، اعداد میانگین نمی‌توانند اطلاعات دقیقی از وضعیت جامعه و گروه‌های آن به دست دهند. در این وضعیت بهتر است در ارائه آمار و ارقام، گروه‌بندی‌های هدفمندتر به ویژه متناسب با سیاست‌ها داشت تا نتایج دقیق‌تر و تصویر واقعی‌تری از جامعه هدف به دست آید. در این فصل تلاش شد شمایی کلی از وضعیت اقتصادی-اجتماعی سرپرستان خانوار به دست آید. جامعه هدف این گزارش سالمندان بودند که سالمندان نیز به دو گروه دارای حقوق بازنشستگی و بدون حقوق بازنشستگی تقسیم شدند. نتایج گزارش نشان می‌داد در بیشتر شاخص‌ها بین وضعیت سالمندان با متوسط جامعه تفاوت معنادار وجود دارد و در برخی شاخص‌ها مانند مالکیت وسایل ارتباطی، اشتغال و سواد بین سرپرستان خانوار سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی نیز تفاوت وجود دارد. داشتن این تصویر کلی از سالمندان دارای حقوق بازنشستگی می‌تواند در سیاستگذاری مربوط به صندوق بازنشستگی کشوری نیز موثر واقع شود.

فصل دوم

بررسی وضعیت خانوارها به تفکیک دهک‌های
درآمدی/هزینه‌ای

سمانه گلاب

چکیده مدیریتی

در این بخش از گزارش وضعیت اقتصادی خانوارها به تفکیک سرپرست غیرسالمند، سالمند دارای حقوق بازنشستگی و سالمند بدون حقوق بازنشستگی بررسی شده است. یافته‌های گزارش به تفکیک خانوار شهری و روستایی به شرح زیر است:

خانوار شهری

- خانوار با سرپرست غیرسالمند: در دو دهک اول و دهک آخر درصد خانوارها کمتر از ۱۰ درصد و در دهک‌های ۳ تا ۹ اندکی بیش از ۱۰ درصد است. توزیع درآمد در این خانوارها تقریباً متناسب با دهک‌بندی کلی جامعه است.
- خانوار با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی: درصد خانوارها در دهک ابتدایی بسیار پایین‌تر از ۱۰ درصد است. در مقابل درصد بیشتری از خانوارهای این گروه در دهک آخر قرار دارند.
- خانوار با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی: بیش از ۵۰ درصد خانوارها (۵۳٫۸ درصد) در دهک اول و دوم درآمدی قرار دارند
- از منظر هزینه‌ای، خانوارهای با سرپرست غیرسالمند و سالمند دارای حقوق بازنشستگی، در دهک‌های میانی هزینه‌ای متمرکز هستند، اما خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی بیشترین تمرکز را در دو دهک ابتدایی هزینه‌ای دارند

خانوار روستایی

- خانوار با سرپرست غیرسالمند: خانوارهای با سرپرست غیرسالمند تجمع کمتری در دهک‌های اول و دوم دارند و در دهک ۷ تا ۱۰ تجمع آنها بیشتر است.
- خانوار با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی: کمترین سهم برای

دهک‌های اول و بیشترین سهم در این خانوارها برای دهک‌های ششم، هشتم و نهم ثبت شده است.

- خانوار با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی: نزدیک ۵۰ درصد این خانوارها در دو دهک اول درآمدی قرار دارند.
- از منظر هزینه‌ای، خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی در دهک‌های ۱۰ و ۹ و پس از آن در دهک ۲ و ۳ متمرکزتر هستند. خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی در دو دهک اول متمرکز شده‌اند.

مقدمه

یکی از معیارهای شناخت وضعیت اقتصادی خانوارها، داشتن تصویری کلی از وضعیت درآمدی و هزینه‌ای آنهاست. این موضوع از یک طرف نشان می‌دهد سطح اقتصادی خانوارهای مختلف چگونه است و از طرف دیگر نابرابری درآمدی و هزینه‌ای بین خانوارها را مشخص می‌کند. شاخص‌های مختلفی برای سنجش این معیار تعریف شده‌اند، در این گزارش وضعیت خانوارها با توجه به ویژگی سرپرستان آنها بر مبنای دو شاخص عمومی‌تر؛ یعنی، دهک‌های درآمدی و هزینه‌ای، بررسی شده است.

پیش از ارائه نتایج محاسبات، لازم است تعریفی از دهک هزینه‌ای و درآمدی داشته تا داده‌ها با توجه به تعاریف تفسیر شود. به‌طور کلی زمانی که از دهک‌بندی یک جامعه یا نمونه آماری صحبت می‌شود، به این معنی است که داده‌های موجود در شاخص مورد نظر از کوچک به بزرگ مرتب شده و سپس نمونه یا جامعه آماری به ۱۰ دسته هم‌اندازه تقسیم می‌شوند. هر کدام از این دسته‌ها یک دهک نامیده می‌شوند. لذا، ارائه گزارش بر مبنای دهک درآمدی، به معنی آن است که خانوارها بر مبنای درآمد خود تقسیم‌بندی شده‌اند و هر دسته ۱۰ درصد نمونه/جامعه آماری را تشکیل می‌دهند؛ در این حالت دهک نخست ۱۰ درصد افرادی هستند که کمترین درآمد را دارند و دهک آخر ۱۰ درصد افراد با

بیشترین درآمد را شامل می‌شود. به همین ترتیب خانوارها می‌توانند بر مبنای هزینه‌های خود نیز دهک‌بندی شوند و دهک اول خانوارهایی با کمترین هزینه و دهک آخر خانوارهایی با بیشترین هزینه هستند. از آنجایی که درآمدهای افراد ممکن است در طول زمان نوسانات بالایی داشته باشد یا افراد به‌طور کامل همه درآمدهای خود را اعلام نکنند، دهک هزینه‌ای نیز در کنار دهک درآمدی محاسبه می‌شود تا تصویر دقیق‌تری از جامعه به‌دست آید.

در این گزارش، ابتدا بازه درآمد/هزینه‌ها در هر یک از دهک‌های وزنی بررسی شده است سپس درصد خانوارهای در هر یک دهک‌ها به تفکیک وضعیت سرپرست خانوار (غیرسالمند، سالمند با حقوق بازنشستگی و سالمند بدون حقوق بازنشستگی) محاسبه شده است. در این بخش، وزن خانوارهای نمونه معیار محاسبه بوده است تا نتایج قابلیت تعمیم بیشتری برای جامعه بزرگتر (کل کشور) داشته باشد.

نتایج محاسبات

گروه‌های درآمدی و هزینه‌ای

همان‌طور که گفته شد، مرکز آمار برای شناخت بهتر وضعیت خانوارها، دهک‌های درآمدی و هزینه‌ای را بر مبنای دو معیار تعداد نمونه و وزن نمونه محاسبه می‌کند. در حالتی که مبنای تعداد خانوارهای نمونه است، خانوارها بر مبنای درآمد/هزینه از کوچک به بزرگ مرتب شده‌اند و هر ۱۰ درصد در یک دهک قرار گرفته‌اند. اشکال این روش آن است که از آنجایی که برای قابل تعمیم بودن نمونه، به هر خانوار وزن مخصوص داده شده است، محاسبات بر مبنای تعداد نمی‌تواند قابلیت تعمیم داشته باشد. برای همین منظور دهک‌های وزنی نیز بررسی شده‌اند؛ در دهک وزنی درآمد/هزینه‌ها از کوچک به بزرگ مرتب شده و بر اساس ستون وزن‌ها خانوارها دهک‌بندی می‌شوند به طوری که در هر دهک وزن خانوارها یک‌دهم وزن کل است. جدول (۱-۲) بازه درآمد/هزینه‌ها را به تفکیک شهری و روستایی در هر دهک نشان می‌دهد.

جدول ۱-۲- بازه درآمد/هزینه‌ها در هریک از دهک‌های وزنی به تفکیک شهری و روستایی - میلیون ریال

| دهک | شهری | | روستایی | |
|-----|-------------|-------------|-------------|-------------|
| | درآمد | هزینه | درآمد | هزینه |
| ۱ | ۱۱۶ تا ۳۷۷۷ | ۱۰۶ تا ۴۹ | ۵۰ تا ۱۹۳۲ | ۵۲ تا ۲۰۵ |
| ۲ | ۱۱۶ تا ۱۵۹ | ۱۰۶ تا ۱۴۰ | ۷۷ تا ۵۰ | ۷۵ تا ۵۲ |
| ۳ | ۱۵۹ تا ۱۹۲ | ۱۴۰ تا ۱۶۸ | ۷۷ تا ۱۰۲ | ۷۵ تا ۹۵ |
| ۴ | ۱۹۲ تا ۲۲۵ | ۱۶۸ تا ۱۹۶ | ۱۰۲ تا ۱۲۵ | ۹۵ تا ۱۱۴ |
| ۵ | ۲۲۵ تا ۲۶۰ | ۱۹۲ تا ۲۲۵ | ۱۲۵ تا ۱۴۹ | ۱۱۴ تا ۱۳۴ |
| ۶ | ۲۶۰ تا ۳۰۰ | ۲۲۵ تا ۲۶۵ | ۱۴۹ تا ۱۷۴ | ۱۳۴ تا ۱۵۵ |
| ۷ | ۳۰۰ تا ۳۵۰ | ۲۶۵ تا ۳۱۳ | ۱۷۴ تا ۲۰۵ | ۱۵۵ تا ۱۸۲ |
| ۸ | ۳۵۰ تا ۴۲۳ | ۳۱۳ تا ۳۹۳ | ۲۰۵ تا ۲۵۰ | ۱۸۲ تا ۲۱۹ |
| ۹ | ۴۲۳ تا ۵۵۹ | ۳۹۳ تا ۵۳۰ | ۲۵۰ تا ۳۲۴ | ۲۱۹ تا ۲۹۰ |
| ۱۰ | ۵۵۹ تا ۵۴۱۲ | ۵۳۰ تا ۳۷۱۸ | ۳۲۴ تا ۶۴۰۵ | ۲۹۰ تا ۴۵۶۷ |

منبع: محاسبات پژوهش

نکته مهمی که در این جدول وجود دارد تفاوت قابل توجه بین درآمد‌ها/ هزینه‌های کف و سقف است. حتی اگر درآمد‌های منفی را هم در نظر بگیریم (که احتمالاً ناشی از شرایط خاص خانوار در سال مورد بررسی بوده است) باز هم تفاوت بین درآمد‌ها چشمگیر است. تفاوت حداکثر و حداقل درآمد/هزینه در داخل دهک اول و دهک آخر نیز قابل توجه است که این نشان می‌دهد اگر دسته‌بندی را از دهک به بیستک یا صدک تغییر دهیم نابرابری‌های درآمدی/هزینه‌ای خود را بیشتر نشان می‌دهد. برای مثال، ارقام این جدول نشان می‌دهد که حداقل درآمد دهک دهم ۵ برابر حداقل درآمد دهک دوم است اما بین حداقل و حداکثر درآمد در دهک دهم (ثروتمندترین‌ها) اختلاف نزدیک به ۱۰ برابری وجود دارد. البته این استدلال وجود دارد که دهک درآمدی ممکن است به خوبی بیانگر وضعیت خانوارها نباشد، چراکه از یک طرف امکان کم‌گویی درباره درآمد‌ها وجود

دارد و از طرف دیگر ممکن است فرد بخشی از هزینه‌های خود را از پس‌اندازهای گذشته تأمین کند (به‌ویژه در دوران سالمندی)، از این رو پایین بودن درآمد ممکن است به معنی پایین بودن هزینه‌ها نباشد. به همین دلیل محاسبات مربوط به گروه هزینه‌های خانوارها نیز انجام شده است. با این حال مشاهده می‌شود در نتایج کل تفاوت زیادی وجود ندارد به طوری که حداکثر هزینه ثبت شده در شهرها ۷۶ برابر حداقل هزینه است. در تقسیم‌بندی هزینه‌ای نیز فاصله حداقل و حداکثر درآمد در دهک دهم از فاصله دهک دوم تا دهم بیشتر است.

تفاوت حداقل و حداکثر هزینه را می‌توان با توجه به وضعیت سرپرستان خانوار نیز محاسبه کرد که اطلاعات آن در جدول (۲-۲) آورده شده است.

جدول ۲-۲- حداقل و حداکثر درآمد و هزینه‌های ثبت شده به تفکیک وضعیت سرپرستان خانوار-

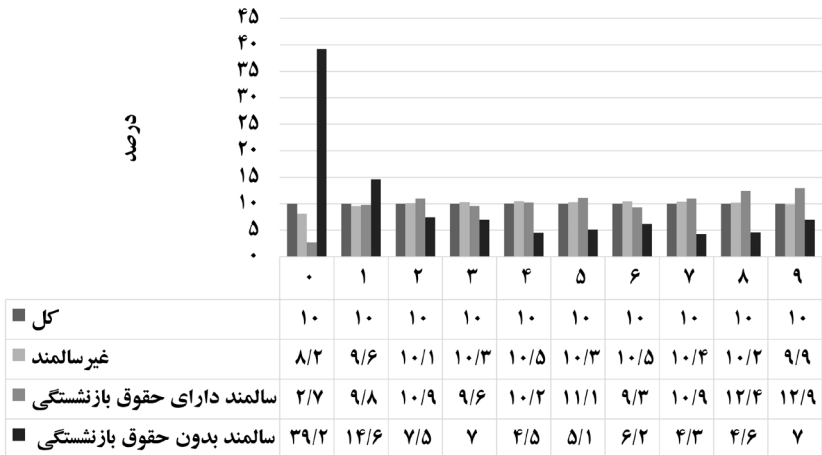
میلیون ریال

| روستایی | | شهری | | وضعیت سرپرست خانوار |
|------------|---------------|--------------|--------------|-----------------------------|
| هزینه | درآمد | هزینه | درآمد | |
| ۳۸ تا ۴۵۶۷ | ۱۹۳۲- تا ۶۴۰۵ | ۹۰۷ تا ۳۱۸۱ | ۲۱۸۶ تا ۴۴۸۹ | غیرسالمند |
| ۱۱۰ تا ۸۱۰ | ۱۶۶۴ تا ۵۲ | ۳۷۱۸ تا ۱۷۰۵ | ۳۷۷۷ تا ۵۴۱۲ | سالمند دارای حقوق بازنشستگی |
| ۲۶ تا ۱۱۳۴ | ۱۷۷۳ تا ۶۰۳ | ۱۴۹۳ تا ۴۰۹ | ۳۴۱۷ تا ۵۹۲ | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |

منبع: محاسبات پژوهش

در نمودار (۲-۱) اطلاعات مربوط به دهک‌های وزنی درآمد برای خانوارهای شهری به تفکیک وضعیت سرپرست خانوار نشان داده شده است.

نمودار ۱-۲ خانوارهای شهری در هر یک از دهک‌های وزنی درآمدی به تفکیک سرپرست خانوار - درصد

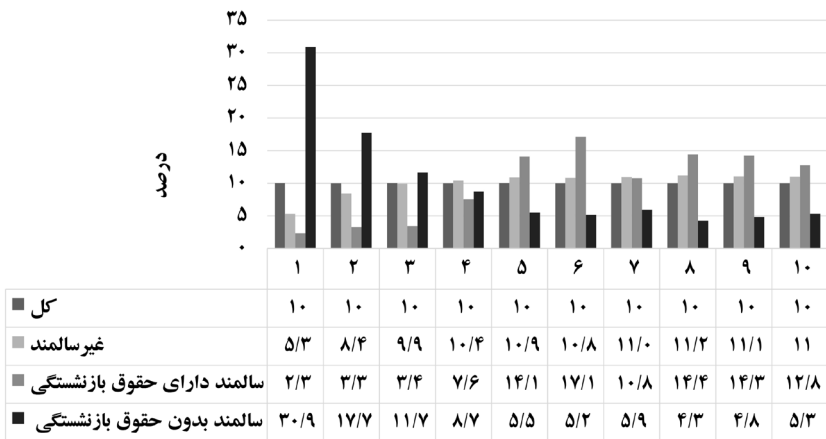


منبع: محاسبات پژوهش

همان‌طور که از ارقام نمودار مشخص است برای خانوارهای با سرپرست غیرسالمند در دو دهک اول و دهک آخر درصد خانوارها کمتر از ۱۰ درصد و در دهک‌های ۳ تا ۹ اندکی بیش از ۱۰ درصد است که نشان می‌دهد توزیع درآمد در این خانوارها تقریباً متناسب با دهک‌بندی کلی جامعه است. برای خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی درصد خانوارها در دهک ابتدایی بسیار پایین‌تر از ۱۰ درصد است. از آنجایی که این خانوارها حقوق بازنشستگی دارند و این حقوق عموماً از یک حداقل مصوب پایین‌تر نیست (مگر در شرایط خاص) این نتیجه معقول به نظر می‌رسد. در مقابل درصد بیشتری از خانوارهای این گروه در دهک آخر قرار دارند. در دهک‌های میانی نیز قاعده ثابتی وجود ندارد، به طوری که در برخی دهک‌ها درصد ثبت‌شده بالاتر از ۱۰ و در برخی دیگر پایین‌تر از ۱۰ است. درباره خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی

شرایط کاملاً متفاوت است. در اینجا بیش از ۵۰ درصد خانوارها (۵۳٫۸ درصد) در دهک اول و دوم درآمدی قرار دارند و در دیگر دهک‌ها فاصله بین درصد خانوارها با رقم ۱۰ (رقم مورد انتظار در تقسیم دهکی) چشمگیر است. همین محاسبات برای خانوارهای روستایی نیز انجام شده است. نمودار (۱-۲) نتایج این محاسبات را نشان می‌دهد.

نمودار ۲-۲- خانوارهای روستایی در هریک از دهک‌های وزنی درآمدی به تفکیک سرپرست خانوار - درصد



منبع: محاسبات پژوهش

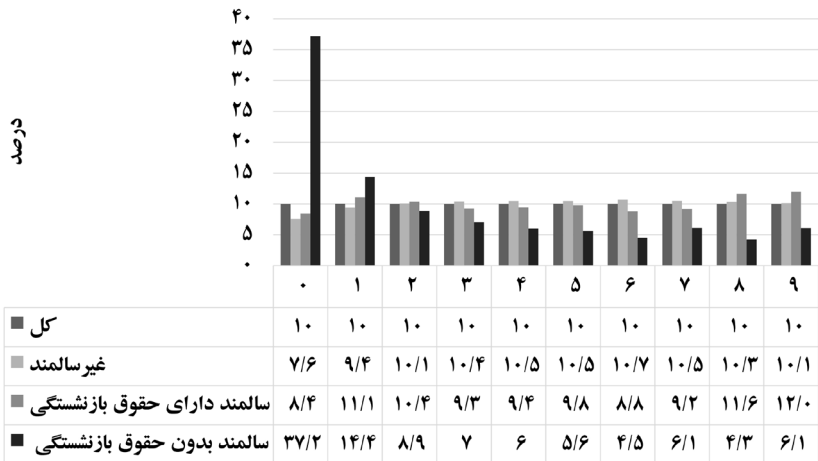
بررسی این ارقام در خانوارهای روستایی نشان می‌دهد که خانوارهای با سرپرست غیرسالمند تجمع کمتری در دهک‌های اول و دوم دارند و در مقایسه با خانوارهای شهری نیز سهم این خانوارها در دو دهک ابتدایی کمتر و در دهک‌های بعدی بالاتر است. برای خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی مشابه خانوارهای شهری کمترین سهم برای دهک‌های اول و بیشترین سهم در این خانوارها برای دهک‌های ششم، هشتم و نهم ثبت شده که اختلاف آنها با رقم ۱۰ نیز قابل توجه است. برای خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق

بازنشستگی نیز همانند موارد قبل بیشترین سهم برای دهک‌های اول و دوم ثبت شده هرچند رقم آن از خانوارهای شهری کمتر است. درصد خانوارهای در این گروه که در دهک‌های ۴ تا ۱۰ قرار دارند تقریباً ۵۰ درصد رقم مورد انتظار (۱۰) است.

دهک هزینه‌ای

همین بررسی درباره هزینه‌های خانوار نیز انجام شده است که نتایج تقریباً مشابه است. نمودار (۳-۲) ارقام محاسبه شده برای دهک‌بندی خانوارهای شهری با توجه به هزینه‌های آنها را نشان می‌دهد.

نمودار ۳-۲- خانوارهای شهری در هریک از دهک‌های وزنی هزینه‌ای به تفکیک سرپرست خانوار-درصد



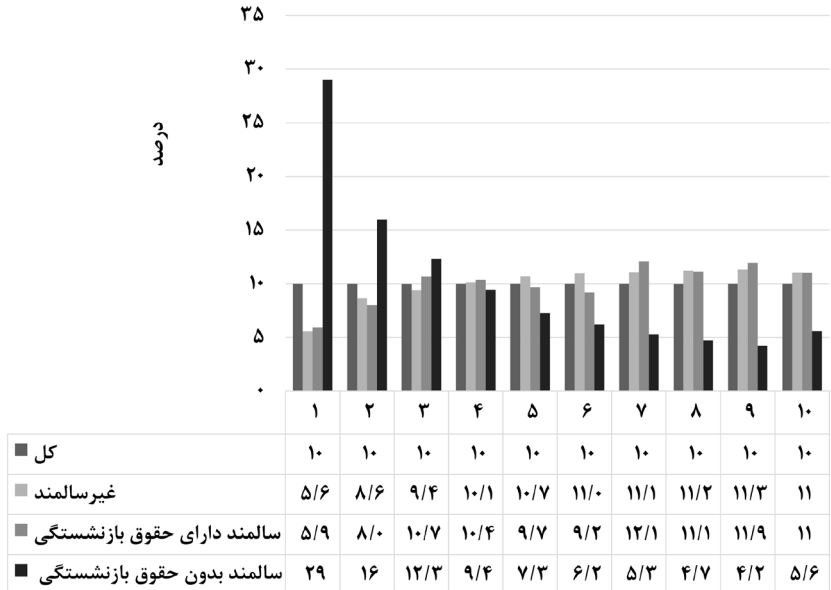
منبع: محاسبات پژوهش

همان‌طور که مشخص است سهم خانوارهایی با سرپرست غیرسالمند در دهک‌های اول و دوم پایین‌تر از سایر دهک‌هاست و در مقایسه با حالت درآمدی نیز سهم کمتری در دو دهک ابتدایی قرار گرفته‌اند، در سایر دهک‌ها سهم‌ها نزدیک به هم و در محدوده رقم ۱۰ درصد است. برای خانوارهایی با سرپرست

سالمند دارای حقوق بازنشستگی وضعیت تفاوت قابل توجهی دارد، در حالی که ۲.۷ درصد این خانوارها در دهک درآمدی نخست قرار داشتند اما از بُعد هزینه‌ای شرایط کاملاً متفاوت است؛ به طوری که ۸.۴ درصد این خانوارها در دهک نخست قرار دارند. سهم این خانوارها در دهک دوم هزینه‌ای نیز بیشتر از حالت درآمدی است. بیشترین تجمع این خانوارها در دهک دهم و پس از آن دهک نهم است و دهک دوم و سوم در رده‌های بعدی قرار می‌گیرند. برای خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی وضعیت مشابه حالت درآمدی است و بیشترین تجمع خانوارها در دو دهک ابتدایی ثبت شده است؛ هرچند سهم آن نسبت به حالت درآمدی کمتر است. کمترین سهم نیز متعلق به دهک نهم است.

در خانوارهای روستایی تجمع خانوارهای با سرپرست غیرسالمند و سالمند دارای حقوق بازنشستگی در دهک‌های اول و دوم کمتر (و کمتر از خانوارهای شهری) و در دهک‌های هفتم تا دهم بیشتر است. درباره خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی وضعیت کاملاً بر خلاف این حالت است و بیشترین تجمع برای دهک اول و دوم و کمترین آن برای دهک‌های هفتم تا دهم است که نتیجه‌های مراحل قبلی را تأیید می‌کند.

نمودار ۴-۲- خانوارهای روستایی در هریک از دهک‌های وزنی هزینه‌ای به تفکیک سرپرست خانوار- درصد



منبع: محاسبات پژوهش

نتیجه‌گیری

هدف از این بخش از گزارش، تعیین وضعیت درآمدی و هزینه‌ای خانوارهای شهری و روستایی با توجه به وضعیت سرپرست خانوارها (غیرسالمند و سالمند دارای حقوق بازنشستگی و بدون حقوق بازنشستگی) است. برای این منظور از دو معیار دهک‌بندی درآمد/هزینه استفاده شد که در هر ۲ حالت نتایج مشابهی به دست آمد. بر طبق این نتایج خانوارهایی با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی نسبت به دیگر خانوارها در وضعیت درآمدی و هزینه‌ای پایین‌تری قرار دارند؛ به طوری که بیش از ۴۰ درصد آنها در دو دهک اول قرار می‌گیرند و در مقابل، خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی و غیرسالمند در دهک‌های میانی متمرکزترند.

فصل سوم

بررسی وضعیت مخارج خوراک و غیر خوراک
خانوارها

سمیرا غلامی

چکیده مدیریتی

در این فصل به بررسی سهم مخارج خوراک از کل مخارج خانوارهای شهری و روستایی به تفکیک استان‌ها و دهک‌های درآمدی پرداخته شده است. نتایج نشان می‌دهد:

- سهم مخارج غیرخوراک در سطح شهری ۳.۵ برابر مخارج خوراک است.
- سهم مخارج غیرخوراک در سطح روستایی ۱.۷ برابر مخارج خوراک است.
- سهم مخارج خوراک خانوارهای روستایی به‌طور متوسط ۱.۶ برابر (حدود ۱۵ واحد درصد) بیش از خانوارهای شهری است، درمقابل سهم مخارج غیر خوراک روستا حدود ۱۵ واحد درصد کمتر از سهم مخارج غیرخوراک شهری است.
- سهم مخارج خوراک در خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی حدود ۱.۱ تا ۱.۲ برابر این سهم در خانوارهای با سرپرست غیرسالمند و سالمند دارای حقوق بازنشستگی است.
- سهم مخارج خوراک در گروه‌های با سرپرست غیرسالمند و سالمند دارای حقوق بازنشستگی تقریباً یکسان است.

در تفکیک استان‌ها:

- استان سیستان و بلوچستان بیشترین سهم و تهران کمترین سهم مخارج خوراک را در میان سایر استان‌ها به خود اختصاص داده‌اند.
- در هر استان، سهم مخارج خوراک روستایی (از ۱.۱ تا ۱.۸ برابر) بیش از شهری است.

در تفکیک دهک‌های درآمدی:

- دهک‌های پایین درآمدی (سه دهک اول) سهم مخارج خوراک بیشتری

نسبت به دهک‌های متوسط و بالای درآمدی دارند.

- در سطح شهری سهم مخارج خوراک سه دهک پایین به سه دهک بالای درآمدی معادل ۱.۶ برابر است.
- در سطح روستایی سهم مخارج خوراک سه دهک پایین به سه دهک بالای درآمدی معادل ۱.۴ برابر است.
- در سه دهک پایین درآمدی سهم مخارج خوراک خانوارهای با سرپرست غیرسالمند حدود ۲ تا ۴ واحد درصد از خانوارهای با سرپرست سالمند بالاتر است.

مقدمه

در این فصل سهم مخارج خوراک از کل مخارج خانوارهای شهری و روستایی به تفکیک سرپرست خانوار (بر حسب سن و حقوق بازنشستگی) و نیز به تفکیک استان‌ها و دهک‌های درآمدی بررسی شده است. بر این اساس، ابتدا توصیف آماری داده‌ها و سپس نتایج محاسبات ارائه می‌شوند.

آمار و اطلاعات مورد استفاده در این گزارش نیز، آمار هزینه-درآمد (بودجه) خانوار سال ۱۳۹۵ است که توسط مرکز آمار ایران تهیه و استخراج می‌شود. توصیف آماری آن به شرح جداول زیر ارائه شده است:

جدول ۱-۳- توصیف آماری مخارج خوراک خانوارها- ریال

| بیشینه | کمینه | انحراف معیار | میگین | تعداد خانوارهای مورد مطالعه | |
|-------------|---------|--------------|------------|-----------------------------|-------|
| ۶۷۰,۰۰۰,۰۰۰ | ۳۰۰,۰۰۰ | ۳۷۸۰۰,۰۰۰ | ۶۱,۸۰۰,۰۰۰ | ۱۸,۷۶۱ | شهر |
| ۸۶۲,۹۴۰,۰۰۰ | ۲۴۰,۰۰۰ | ۴۳,۱۰۰,۰۰۰ | ۵۸,۳۰۰,۰۰۰ | ۱۹,۲۷۲ | روستا |

منبع: محاسبات پژوهش

جدول ۲-۳- توصیف آماری مخارج کل خانوارها- ریال

| بیشینه | کمینه | انحراف معیار | میانگین | تعداد خانوارهای مورد مطالعه | |
|---------------|-----------|--------------|-------------|-----------------------------|-------|
| ۳,۷۲۰,۰۰۰,۰۰۰ | ۹,۳۸۰,۰۰۰ | ۱۹۱,۰۰۰,۰۰۰ | ۲۴۵,۰۰۰,۰۰۰ | ۱۸,۷۶۱ | شهر |
| ۴,۵۷۰,۰۰۰,۰۰۰ | ۶,۳۹۴,۳۸۸ | ۱۲۰,۰۰۰,۰۰۰ | ۱۵۸,۰۰۰,۰۰۰ | ۱۹,۲۷۲ | روستا |

منبع: محاسبات پژوهش

نتایج محاسبات

در این بخش سهم مخارج خوراک از کل مخارج خانوارهای شهری و روستایی بر اساس سرپرست غیرسالمند، سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی محاسبه شده است. برای تفکیک سن، سرپرست خانوار تا ۶۴ سال را به عنوان غیرسالمند و از ۶۵ سال به بالا را به عنوان سالمند در نظر گرفتیم. سالمندان را نیز به دو گروه دارای حقوق بازنشستگی و بدون حقوق تقسیم کردیم.

لازم به ذکر است که برای سهم‌های مورد محاسبه ابتدا هزینه هر خانوار در وزن^۱ مورد نظر آن خانوار ضرب شده است تا نسبت حاصل، همچون میانگین وزنی، نتایج سهم را به‌طور صحیح و معقول‌تری نشان دهد. که در فرمول زیر نشان داده شده است:

$$\text{share of food} = \frac{\sum_{i=1}^n \text{food} * \text{weight}}{\sum_{i=1}^n \text{expenditure} * \text{weight}}$$

در این فرمول، share of food، سهم مخارج خوراک از کل مخارج هر خانوار است. food، مخارج خوراک و expenditure، مخارج کل خانوار (هزینه ناخالص خانوار) و weight، وزن و ۱ نیز شمارنده خانوارها هستند.

جدول ۳-۳- سهم مخارج خوراک و غیرخوراک از کل مخارج خانوارها به تفکیک شهر و روستا- درصد

| روستایی | | شهری | | وضعیت سرپرست خانوار |
|----------------|-------------|----------------|-------------|-----------------------------|
| مخارج غیرخوراک | مخارج خوراک | مخارج غیرخوراک | مخارج خوراک | |
| ۶۳ | ۳۷ | ۷۸ | ۲۲ | کل |
| ۶۴ | ۳۶ | ۷۸ | ۲۲ | غیرسالمند |
| ۶۴ | ۳۶ | ۷۸ | ۲۲ | سالمند دارای حقوق بازنشستگی |
| ۵۹ | ۴۱ | ۷۶ | ۲۴ | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |

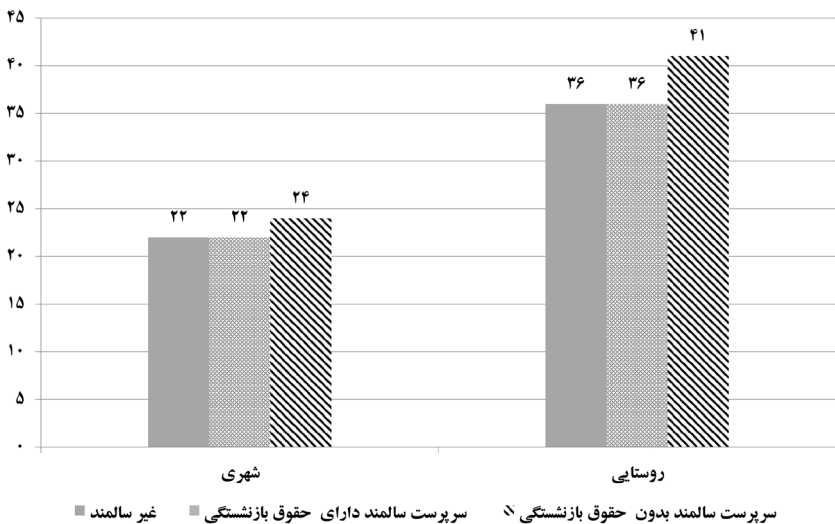
منبع: محاسبات پژوهش

۱. توسط مرکز آمار محاسبه و در داده‌های خلاصه بودجه خانوار ارائه شده است.

محاسبات نشان می‌دهد که سهم مخارج خوراک از کل مخارج هر خانوار روستایی و شهری به ترتیب معادل ۳۶.۹۵ و ۲۲.۰۶ درصد است. در هر دو سطح شهری و روستایی، سهم مخارج خوراک خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی نسبت به خانوارهای با سرپرست غیرسالمند و سالمند دارای حقوق بازنشستگی (حدود ۱.۱ تا ۱.۲ برابر) بیشتر است. این سهم در گروه‌های با سرپرست غیرسالمند و سالمند دارای حقوق بازنشستگی تقریباً یکسان است.

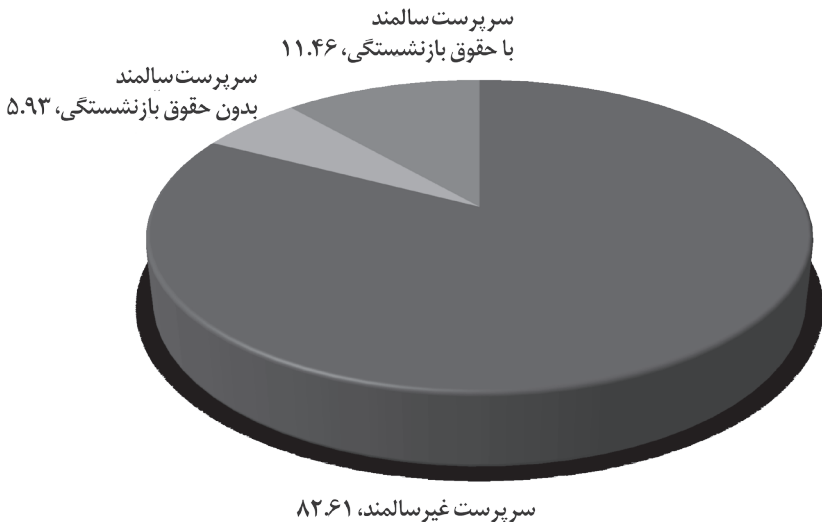
مقایسه مخارج خوراک با غیرخوراک خانوارها نشان می‌دهد که سهم مخارج غیر خوراک در سطح شهری و روستایی به ترتیب ۳.۵ و ۱.۷ برابر مخارج خوراک است. همچنین، سهم مخارج خوراک روستا حدود ۱۵ واحد درصد (۱.۶ برابر) بیش از سهم مخارج خوراک شهری است و بالعکس سهم مخارج غیر خوراک روستا حدود ۱۵ واحد درصد کمتر از سهم مخارج غیرخوراک شهری است.

نمودار ۱-۳- مقایسه سهم مخارج خوراک خانوارهای شهر و روستا (درصد) - سال ۱۳۹۵



با توجه به نمودار (۳-۱) و در مقایسه شهر و روستا، سهم مخارج خوراک از کل مخارج خانوارهای روستایی به‌طور متوسط ۱۶ برابر بیش از خانوارهای شهری است که در این نمودار قابل ملاحظه است.

نمودار ۳-۲- سهم مخارج خوراک از کل مخارج خانوارهای شهری به تفکیک سرپرست خانوار - درصد

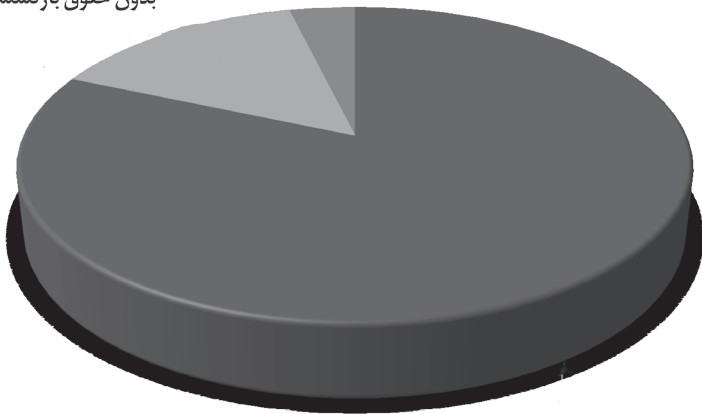


منبع: محاسبات پژوهش

در نمودار (۳-۲) ابتدا مجموع وزنی مخارج خوراک خانوارهایی با سرپرست غیر سالمند، سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی محاسبه و بر مجموع وزنی مخارج خوراک کل خانوارها تقسیم شده است. نتایج نشان می‌دهد که خانوارهای شهری با سرپرست غیر سالمند بیشترین سهم و با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی کمترین سهم را دارند. لازم به ذکر است که در نمونه مورد بررسی تعداد خانوارهای با سرپرست غیر سالمند، سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی و سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به ترتیب ۱۵۳۰۲، ۱۷۳۹ و ۱۷۲۰ خانوار است.

نمودار ۳-۳- سهم مخارج خوراک از کل مخارج خوراک خانوارهای روستایی به تفکیک سرپرست خانوار- درصد

سرپرست سالمند
با حقوق بازنشستگی، ۳.۷۸
سرپرست سالمند
بدون حقوق بازنشستگی، ۱۴.۷



سرپرست غیرسالمند، ۸۱.۵۳

منبع: محاسبات پژوهش

نمودار (۳-۳) مربوط به خانوارهای روستایی است. همچون خانوارهای شهری، خانوارهای با سرپرست غیرسالمند سهم مخارج خوراک بیشتری نسبت به خانوارهای با سرپرست سالمند دارند. لازم به ذکر است که تعداد خانوارهای با سرپرست غیرسالمند، با سرپرست سالمند را حقوق بازنشستگی و با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به ترتیب ۱۴۵۶۸، ۳۸۸۱ و ۸۲۳ خانوار است.

جدول ۴-۳- سهم مخارج خوراک از کل مخارج خانوارهای شهری به تفکیک وضعیت سرپرست خانوار و استان - درصد

| استان | کل | غیرسالمند | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |
|--------------------|----|-----------|--------------------------------|-------------------------------|
| آذربایجان شرقی | ۲۳ | ۲۲ | ۲۴ | ۲۵ |
| آذربایجان غربی | ۲۷ | ۲۷ | ۳۲ | ۳۰ |
| اردبیل | ۲۹ | ۲۹ | ۳۲ | ۳۱ |
| اصفهان | ۲۱ | ۲۰ | ۲۴ | ۲۳ |
| البرز | ۲۰ | ۲۰ | ۲۰ | ۲۴ |
| ایلام | ۲۷ | ۲۶ | ۳۱ | ۳۶ |
| بوشهر | ۲۶ | ۲۶ | ۳۰ | ۳۲ |
| تهران | ۱۷ | ۱۷ | ۱۷ | ۱۶ |
| چهارمحال و بختیاری | ۳۰ | ۳۰ | ۳۱ | ۳۶ |
| خراسان جنوبی | ۳۰ | ۲۹ | ۳۵ | ۳۹ |
| خراسان رضوی | ۲۷ | ۲۸ | ۲۵ | ۲۹ |
| خراسان شمالی | ۲۶ | ۲۵ | ۳۱ | ۳۳ |
| خوزستان | ۲۷ | ۲۶ | ۳۰ | ۳۳ |
| زنجان | ۲۵ | ۲۵ | ۲۷ | ۲۹ |
| سمنان | ۲۶ | ۲۵ | ۲۹ | ۳۰ |
| سیستان و بلوچستان | ۳۴ | ۳۳ | ۴۱ | ۴۶ |
| فارس | ۲۱ | ۲۲ | ۱۸ | ۲۳ |
| قزوین | ۲۷ | ۲۷ | ۲۹ | ۳۹ |
| قم | ۲۲ | ۲۱ | ۲۰ | ۲۵ |
| کردستان | ۳۱ | ۳۱ | ۲۴ | ۳۹ |
| کرمان | ۲۷ | ۲۶ | ۳۰ | ۳۰ |
| کرمانشاه | ۲۶ | ۲۶ | ۲۳ | ۲۷ |

| استان | کل | غیرسالمند | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |
|---------------------|----|-----------|--------------------------------|-------------------------------|
| کهگیلویه و بویراحمد | ۳۱ | ۳۱ | ۳۶ | ۳۴ |
| گلستان | ۲۳ | ۲۲ | ۲۹ | ۲۹ |
| گیلان | ۱۸ | ۱۷ | ۲۳ | ۲۶ |
| لرستان | ۲۸ | ۲۸ | ۲۷ | ۳۰ |
| مازندران | ۲۵ | ۲۴ | ۲۸ | ۳۰ |
| مرکزی | ۲۵ | ۲۵ | ۳۲ | ۲۳ |
| هرمزگان | ۲۱ | ۲۱ | ۲۲ | ۲۹ |
| همدان | ۲۴ | ۲۳ | ۲۷ | ۲۹ |
| یزد | ۲۸ | ۲۸ | ۳۱ | ۲۷ |

منبع: محاسبات پژوهش

ملاحظه می‌شود که در سطح شهری، استان‌های سیستان و بلوچستان و کردستان (به ترتیب معادل ۳۳ و ۳۱ درصد)، بیشترین سهم و گیلان و تهران (به ترتیب معادل ۱۸ و ۱۷ درصد)، کمترین سهم مخارج خوراک را در میان سایر استان‌ها به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۵-۳- سهم مخارج خوراک خانوارهای روستایی به تفکیک استان - درصد

| استان | کل | غیرسالمند | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |
|----------------|----|-----------|--------------------------------|-------------------------------|
| اذربایجان شرقی | ۲۷ | ۲۶ | ۳۷ | ۴۱ |
| اذربایجان غربی | ۴۱ | ۴۱ | ۴۲ | ۴۵ |
| اردبیل | ۴۳ | ۴۳ | ۳۹ | ۴۴ |
| اصفهان | ۲۹ | ۲۸ | ۳۱ | ۳۷ |
| البرز | ۲۶ | ۲۵ | ۲۹ | ۳۳ |
| ایلام | ۴۲ | ۴۱ | ۴۱ | ۴۷ |
| بوشهر | ۳۴ | ۳۴ | ۳۹ | ۳۷ |

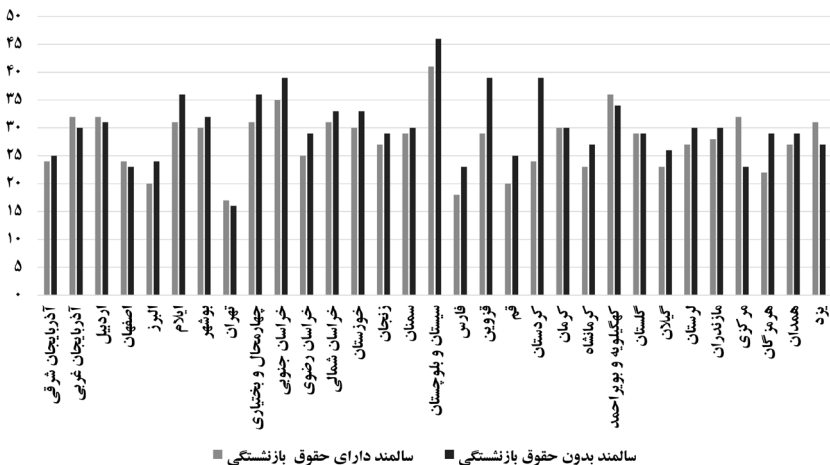
| استان | کل | غیر سالمند | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |
|---------------------|----|------------|--------------------------------|-------------------------------|
| تهران | ۲۴ | ۲۴ | ۲۹ | ۲۴ |
| چهارمحال | ۳۸ | ۳۸ | ۴۰ | ۴۱ |
| خراسان جنوبی | ۴۱ | ۳۹ | ۴۴ | ۴۸ |
| خراسان رضوی | ۴۴ | ۴۳ | ۳۹ | ۴۷ |
| خراسان شمالی | ۴۰ | ۳۹ | ۴۲ | ۴۵ |
| خوزستان | ۴۳ | ۴۲ | ۴۵ | ۴۵ |
| زنجان | ۳۷ | ۳۷ | ۳۰ | ۳۷ |
| سمنان | ۳۶ | ۳۵ | ۳۸ | ۴۵ |
| سیستان و بلوچستان | ۵۳ | ۵۳ | ۶۵ | ۵۷ |
| فارس | ۳۶ | ۳۵ | ۳۹ | ۳۸ |
| قزوین | ۳۸ | ۳۶ | ۴۱ | ۴۵ |
| قم | ۳۴ | ۳۳ | ۴۵ | ۳۹ |
| کردستان | ۴۳ | ۴۲ | ۴۹ | ۴۶ |
| کرمان | ۳۹ | ۳۸ | ۴۹ | ۴۵ |
| کرمانشاه | ۳۸ | ۳۷ | ۳۷ | ۴۲ |
| کهگیلویه و بویراحمد | ۴۳ | ۴۲ | ۳۹ | ۴۹ |
| گلستان | ۳۲ | ۳۲ | ۳۵ | ۳۴ |
| گیلان | ۳۳ | ۳۳ | ۲۷ | ۳۷ |
| لرستان | ۳۹ | ۳۸ | ۴۱ | ۴۲ |
| مازندران | ۳۱ | ۳۰ | ۳۴ | ۳۹ |
| مرکزی | ۳۸ | ۳۸ | ۴۰ | ۴۱ |
| هرمزگان | ۳۶ | ۳۶ | ۳۵ | ۳۹ |
| همدان | ۳۹ | ۳۹ | ۳۷ | ۴۲ |
| یزد | ۲۹ | ۲۷ | ۳۴ | ۳۷ |

ملاحظه می‌شود که در سطح شهری، استان‌های سیستان و بلوچستان و خراسان رضوی (به ترتیب معادل ۵۳ و ۴۴ درصد)، بیشترین سهم و استان‌های البرز و تهران (به ترتیب معادل ۲۶ و ۲۴ درصد)، کمترین سهم مخارج خوراک را در میان سایر استان‌ها به خود اختصاص داده‌اند.

از مقایسه جدول (۵-۳) با جدول (۴-۳) مشاهده می‌شود، سهم مخارج خوراک در هر استان در سطح روستایی از حدود ۱.۱ تا ۱.۸ برابر بیش از این سهم در سطح شهری است.

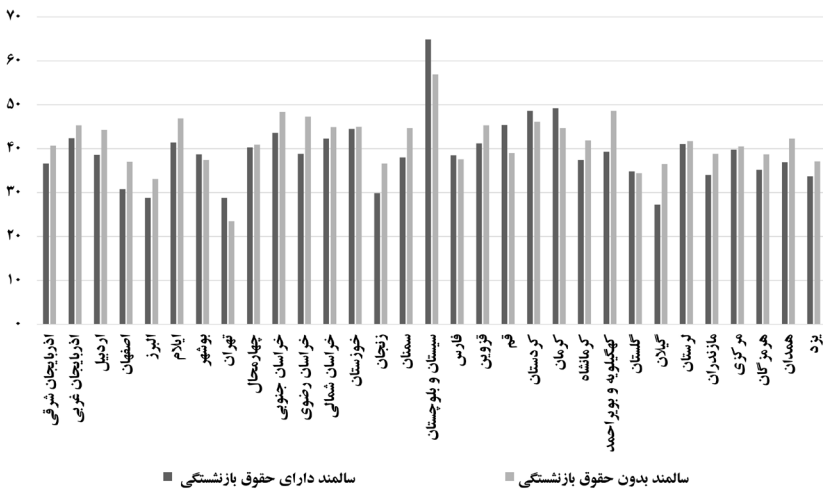
می‌توان مقایسه سهم مخارج خوراک در خانوارهایی با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی و بدون حقوق بازنشستگی را به صورت نمودارهای زیر نشان داد که تفاوت‌ها به راحتی قابل مشاهده باشند:

نمودار ۳-۴- سهم مخارج خوراک از کل مخارج خانوارهای شهری در خانوارهای با سرپرست سالمند - درصد



در نمودار (۳-۴) ملاحظه می‌شود در سطح شهری استان‌های سیستان و بلوچستان، کردستان و قزوین بالاترین و تهران، اصفهان و مرکزی کمترین سهم مخارج خوراک در گروه سالمندان را دارند. در استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، اردبیل، آذربایجان غربی، یزد، مرکزی، اصفهان و تهران سهم مخارج خوراک خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی (حدوداً بالای ۲ واحد درصد) بیش از سالمندان بدون حقوق بازنشستگی است. در سایر استان‌ها این نسبت معکوس است و سهم مخارج خوراک خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی حدود ۱ تا ۱۴ واحد درصد کمتر از خانوارهای با سرپرست سالمند اما بدون حقوق بازنشستگی است.

نمودار ۳-۵- سهم مخارج خوراک از کل مخارج خانوارهای روستایی - درصد



منبع: محاسبات پژوهش

در نمودار (۳-۵) ملاحظه می‌شود که در سطح روستایی استان‌های سیستان و بلوچستان، کهگیلویه و بویراحمد و خراسان جنوبی بالاترین و تهران، البرز و گلستان کمترین سهم مخارج خوراک در گروه سالمندان دارند. در استان‌های سیستان و

بلوچستان، کردستان، کرمان، قم، فارس، بوشهر و تهران سهم مخارج خوراک خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی حدود ۱ تا ۸ واحد درصد بالاتر از سالمندان بدون حقوق بازنشستگی است (در سایر استان‌ها این نسبت بالعکس و حدود ۰.۵ تا ۹ واحد درصد کمتر هستند).

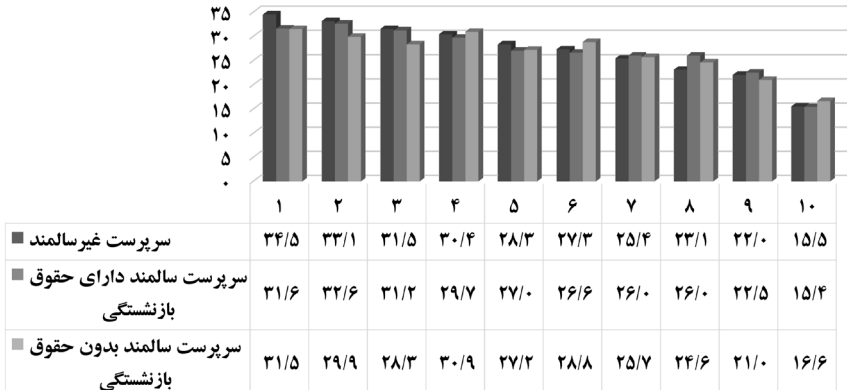
جدول ۶-۳- سهم مخارج خوراک از کل مخارج خانوار به تفکیک دهک‌های درآمدی در دو سطح شهری و روستایی - درصد

| روستایی | شهری | دهک‌های درآمدی |
|---------|------|----------------|
| ۴۶.۳ | ۳۳.۲ | ۱ |
| ۴۷.۱ | ۳۲.۶ | ۲ |
| ۴۴.۸ | ۳۱.۲ | ۳ |
| ۴۳.۸ | ۳۰.۴ | ۴ |
| ۴۲.۳ | ۲۸.۱ | ۵ |
| ۴۰.۵ | ۲۷.۳ | ۶ |
| ۳۸.۷ | ۲۵.۵ | ۷ |
| ۳۷.۴ | ۲۳.۴ | ۸ |
| ۳۴.۶ | ۲۲ | ۹ |
| ۲۹.۲ | ۱۵.۶ | ۱۰ |

منبع: محاسبات پژوهش

در جدول (۶-۳) نشان داده شده که دهک‌های پایین درآمدی (دهک‌های اول تا سوم) سهم مخارج خوراک بیشتری نسبت به سایر دهک‌ها دارند. به‌طور متوسط در سطح شهری، سهم مخارج خوراک سه دهک پایین به سه دهک بالای درآمدی معادل ۱.۶ برابر است. در سطح روستایی نیز به‌طور متوسط، سهم مخارج خوراک سه دهک پایین به سه دهک بالای درآمدی معادل ۱.۴ برابر است.

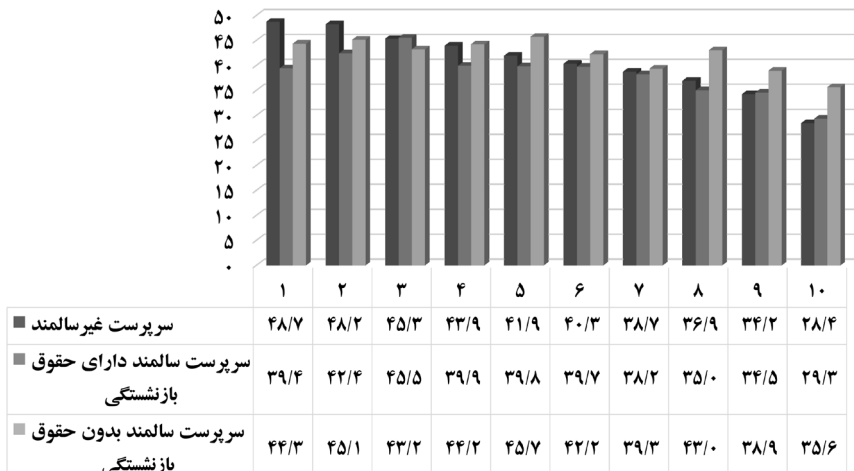
نمودار ۳-۶- سهم مخارج خوراک از کل مخارج خانوارهای شهری به تفکیک دهک‌های درآمدی - درصد



منبع: محاسبات پژوهش

در نمودار (۳-۶) ملاحظه می‌شود که دهک‌های بالای درآمدی نسبت به دهک‌های پایین درآمدی سهم مخارج خوراک کمتری (زیر ۳۰ درصد) دارند. در سه دهک اول (پایین) درآمدی، سهم مخارج خوراک خانوارهای با سریست غیرسالمند بالاتر از سایرین است اما در سه دهک بالای درآمدی، سهم مخارج خوراک خانوارهای با سریست سالمند بالاتر از غیرسالمند است.

نمودار ۷-۳- سهم مخارج خوراک از کل مخارج خانوارهای روستایی به تفکیک دهک‌های درآمدی - درصد



منبع: محاسبات پژوهش

در سطح روستایی، همان‌طور که در نمودار (۷-۳) ملاحظه می‌شود در دهک‌های پایین درآمدی (دهک‌های اول تا سوم)، سهم مخارج خوراک خانوارهای با سرپرست غیرسالمند بالاتر از سالمند است. در سه دهک بالای درآمدی، سهم مخارج خوراک خانوارهای سالمند بدون حقوق بازنشستگی بالاتر از دو گروه سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی و غیرسالمند است.

نتیجه‌گیری

در این فصل به بررسی سهم مخارج خوراک از کل مخارج خانوارهای شهری و روستایی به تفکیک استان‌ها و دهک‌های درآمدی پرداخته شد. نتایج نشان داد سهم مخارج خوراک در روستاها بیشتر از شهرها و در خانوارهایی با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی بیشتر از خانوارهای با سرپرست غیرسالمند یا سالمند دارای حقوق بازنشستگی است.

در تفکیک استان‌ها، استان سیستان و بلوچستان بیشترین سهم و تهران کمترین سهم مخارج خوراک را به خود اختصاص داده‌اند.

در تفکیک دهک‌های درآمدی، ملاحظه شد که دهک‌های پایین درآمدی (سه دهک اول) سهم مخارج خوراک بیشتری نسبت به دهک‌های متوسط و بالای درآمدی دارند.

فصل چهارم

بررسی وضعیت مخارج خوراک خانوارها
به تفکیک گروه‌های خوراکی

سمیرا غلامی

چکیده مدیریتی

در این فصل به بررسی سهم مخارج گروه‌های خوراک از کل مخارج خوراک و نیز بودجه خانوارهای شهری و روستایی به تفکیک سن سرپرست خانوار و استان‌ها پرداخته شده است. خلاصه نتایج این بررسی به شرح زیر است:

- سهم مخارج گروه‌های خوراکی گوشت و غلات از کل مخارج خوراک و نیز از کل بودجه خانوارها در هر دو سطح شهری و روستایی بیش از این سهم در سایر گروه‌های خوراکی (میوه، سبزیجات، ادویه‌جات، لبنیات، روغن‌ها، شیرینی‌جات و نوشیدنی‌ها) است.
- مخارج گوشت و غلات تقریباً ۵۰ درصد از کل مخارج خوراک هر خانوار شهری و روستایی را به خود اختصاص می‌دهد.
- به‌طور متوسط سهم مخارج هر گروه خوراکی در سطح روستایی حدود ۱.۵ تا ۱.۸ برابر در سطح شهری است.
- سهم مخارج هر گروه خوراک از کل مخارج خوراک خانوارها در دو سطح شهری و روستایی، تقریباً یکسان است.

در تفکیک گروه‌های سنی:

- سهم مخارج هر گروه از اقلام خوراک از کل مخارج خانوار در خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی بسیار نزدیک به این سهم در خانوارهای با سرپرست غیرسالمند است.
- سهم هر قلم از مخارج خوراکی در خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی حدود ۱.۱ تا ۱.۵ برابر بیش از خانوارهای با حقوق بازنشستگی است.

خانوارهای با سرپرست غیرسالمند نسبت به خانوارهایی با سرپرست سالمند مخارج بیشتری را در دو گروه غلات و شیرینی‌جات صرف می‌کنند. خانوارهای با

سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی نسبت به سالمندان با حقوق، مخارج خوراک بیشتری را صرف خرید غلات، سبزیجات، لبنیات، روغن و نوشیدنی می‌کنند (در دو سطح شهری و روستایی به ترتیب و به‌طور متوسط حدود ۰.۸ تا ۱.۲ واحد درصد بیش از سالمندان با حقوق).

در تفکیک استان‌ها:

- در سطح شهری بیشترین سهم‌ها عمدتاً مربوط به استان مازندران و کمترین مربوط به استان کهگیلویه و بویراحمد است.
- در سطح روستایی بیشترین سهم‌ها عمدتاً مربوط به استان‌های کرمان و خراسان شمالی و کمترین مربوط به استان کهگیلویه و بویراحمد است. اگر از سهم ۴ قلم گروه خوراکی اصلی (غلات، گوشت، میوه و سبزیجات) برای هر استان متوسط بگیریم:
- در سطح شهری بیشترین سهم مربوط به استان‌های بوشهر، مازندران، خراسان جنوبی و فارس و کمترین سهم برای استان‌های آذربایجان شرقی، کهگیلویه و بویراحمد و خراسان شمالی بوده است.
- در سطح روستایی، بیشترین سهم برای استان‌های بوشهر، زنجان مازندران و کرمان و کمترین سهم برای استان‌های کردستان، همدان، چهارمحال بختیاری، اردبیل، سمنان و خراسان شمالی بوده است.

مقدمه

در این فصل به بررسی سهم مخارج هر یک از گروه‌های خوراکی از کل مخارج خوراک و مخارج خانوارهای شهری و روستایی به تفکیک سرپرست خانوار بر حسب سن و حقوق بازنشستگی و نیز به تفکیک استان‌ها بر اساس آمار و اطلاعات بودجه خانوار سال ۱۳۹۵ پرداخته شده است.

برای این منظور ابتدا سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل مخارج خانوارهای شهری و روستایی و نیز سهم هر گروه از کل مخارج خوراک خانوارها محاسبه شده است. سپس به محاسبه این سهم به تفکیک سرپرست غیرسالمند، سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی و نیز به تفکیک استان‌ها پرداخته شده است.

نتایج محاسبات

سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل بودجه و مخارج خوراک خانوارها

در این بخش سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل مخارج یا بودجه خانوار و سپس از کل مخارج خوراک خانوار محاسبه شده‌اند و اطلاعات به تفکیک شهری و روستایی ارائه شده است.

جدول ۱-۴- سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل مخارج خانوارهای شهری و روستایی-درصد

| عنوان | کل خوراک | غلات | گوشت | میوه | لبنیات | سبزیجات | روغن | ادویه‌جات | نوشیدنی | شیرینی‌جات |
|---------|----------|------|------|------|--------|---------|------|-----------|---------|------------|
| شهری | ۲۲.۰۶ | ۵.۳ | ۴.۹ | ۲.۹ | ۲.۴ | ۲.۴ | ۱ | ۱ | ۱ | ۰.۸ |
| روستایی | ۳۶.۹۵ | ۹.۹ | ۷.۷ | ۴.۳ | ۳.۷ | ۳.۷ | ۱.۸ | ۱.۸ | ۱.۸ | ۱.۳ |

منبع: محاسبات پژوهش

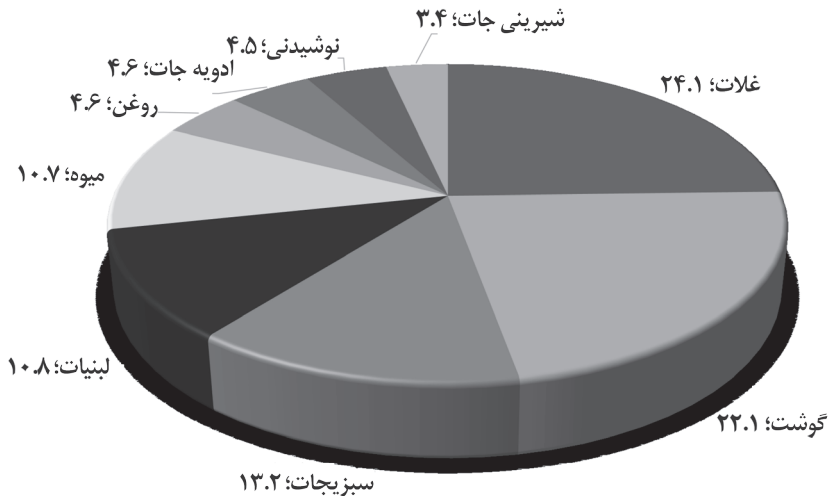
سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل مخارج خانوارها در واقع نشان می‌دهد که هر گروه خوراک به‌طور مثال گوشت چه میزان از بودجه هر خانوار را به خود اختصاص داده است. به عنوان نمونه در سطح شهری، به‌طور متوسط ۴.۹٪ از کل بودجه هر خانوار شهری به گروه خوراکی گوشت تعلق دارد.

مقایسه سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل مخارج خانوارهای شهری نشان می‌دهد که بیشترین سهم به غلات و گوشت (بین ۴ تا ۶ درصد) و سپس میوه، سبزیجات و لبنیات (بین ۲ تا ۳ درصد) تعلق گرفته است. این سهم در گروه غلات، گوشت و میوه به‌طور متوسط حدود ۲ برابر بالاتر از سایر اقلام خوراکی است. کمترین سهم‌ها، که حدود یک و زیر یک درصد هستند، مربوط به روغن، شیرینی، ادویه‌جات و نوشیدنی‌هاست.

سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل مخارج خانوارهای روستایی در گروه غلات، گوشت و میوه به‌طور متوسط حدود ۳ برابر بالاتر از سایر اقلام خوراکی است. سایر خوراکی‌ها سهم کمتری (بین ۱ تا ۴ درصد) دارند.

از مقایسه این سهم در دو سطح شهری و روستایی می‌توان گفت به‌طور متوسط سهم مخارج هر گروه خوراکی در سطح روستایی حدود ۱.۵ تا ۱.۸ برابر در سطح شهری است. به‌طور مثال سهم مخارج غلات از کل مخارج خانوارهای روستایی ۹.۹٪ و شهری ۵.۳ درصد هستند که هم نشان دهنده بزرگ بودن صورت این کسر (یعنی مخارج هر گروه خوراک) در سطح روستایی یا کوچک بودن مخارج کسر (یعنی کل بودجه یا مخارج خانوار) در سطح روستایی باشد. به نظر می‌رسد

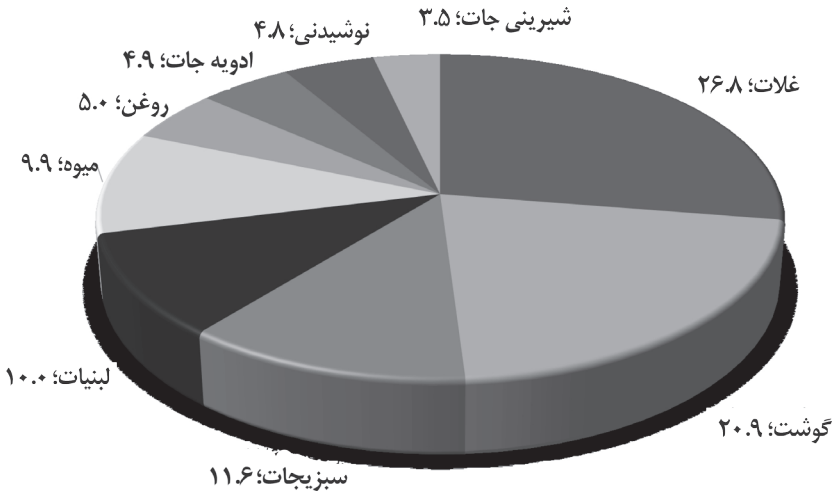
کوچک بودن مخرج کسر یعنی در واقع کم بودن سطح درآمد یا کل مخارج خانوارهای روستایی به عنوان عامل اصلی این اختلاف، قابل قبول‌تر است. نمودار ۴-۱ - سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل مخارج خوراک خانوارهای شهری - درصد



منبع: محاسبات پژوهش

در نمودار (۴-۱) سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل مخارج خوراک خانوارهای شهری محاسبه شده است، به‌طور مثال این نمودار نشان می‌دهد گروه خوراکی گوشت چه میزان از کل بودجه خوراک هر خانوار را به خود اختصاص داده است. ملاحظه می‌شود که مخارج غلات و گوشت حدود ۴۶ درصد از مخارج خوراک را به خود اختصاص داده‌اند. سبزیجات و لبنیات و میوه هر یک بالای ۱۰ درصد سهم دارند و سایر اقلام خوراکی زیر ۵ درصد سهم دارند.

نمودار ۲-۴- سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل مخارج خوراک خانوارهای روستایی درصد



منبع: محاسبات پژوهش

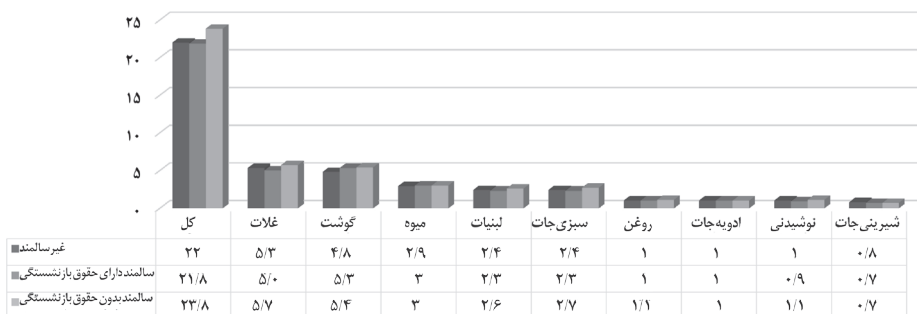
نمودار (۲-۴) همین اطلاعات را در سطح روستایی نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است مخارج غلات و گوشت حدود ۴۸ درصد از مخارج خوراک را به خود اختصاص داده‌اند. پس از آنها سبزیجات، لبنیات و میوه سهم بالایی دارند. سایر اقلام خوراکی از جمله روغن، نوشیدنی و غیره زیر ۵ درصد سهم دارند.

همچنین از مقایسه این سهم در دو سطح شهری و روستایی، می‌توان گفت که سهم هر یک از اقلام خوراکی در دو سطح تقریباً یکسان است. به نظر می‌رسد که سبد غذایی خانوارهای شهری و روستایی و تعیین میزان هر یک از اقلام خوراکی در این سبد مشابه است که عمدتاً به سلايق مصرفی مشابه خانوارهای شهری و روستایی در زمینه خوراک مربوط می‌شود.

سه‌م مخارج هر گروه خوراکی از کل بودجه و مخارج خوراک خانوارها به تفکیک سن سرپرست خانوار

در این بخش در دو سطح شهری و روستایی نتایج محاسبه سه‌م مخارج هر گروه خوراکی ابتدا از کل مخارج یا بودجه خانوار و سپس از کل مخارج خوراک خانوار به تفکیک سن سرپرست خانوار و بر اساس وضعیت حقوق بازنشستگی ارائه می‌شوند.

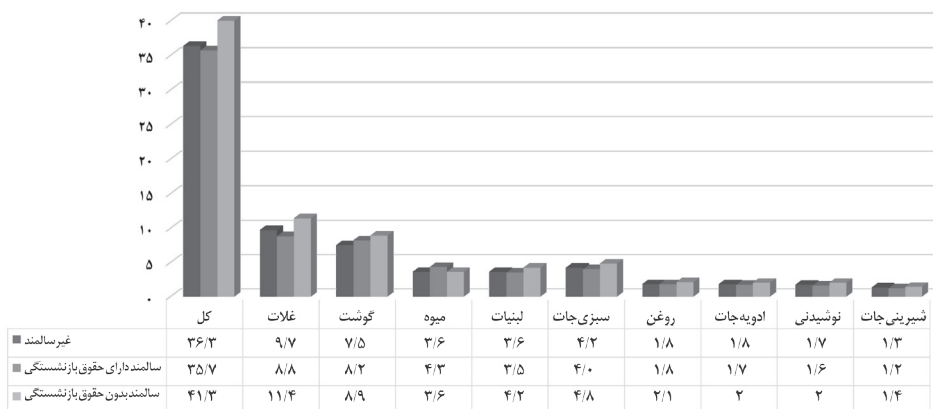
نمودار ۳-۴- سه‌م مخارج خوراک از کل مخارج خانوارهای شهری به تفکیک وضعیت سرپرست خانوار - درصد



منبع: محاسبات پژوهش

در سطح شهری، سه‌م مخارج هر گروه از اقلام خوراک از کل مخارج خانوار در خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی بسیار نزدیک به این سه‌م در خانوارهای با سرپرست غیرسالمند است. سه‌م هر قلم از مخارج خوراکی در خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی بیش از خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی است که علت این امر می‌تواند توانایی مالی خانوارهای دارای حقوق بازنشستگی (به دلیل داشتن حقوق) نسبت به خانوارهای سالمند بدون حقوق بازنشستگی باشد که این تفاوت از حدود ۰.۱ تا ۰.۷ واحد درصد است.

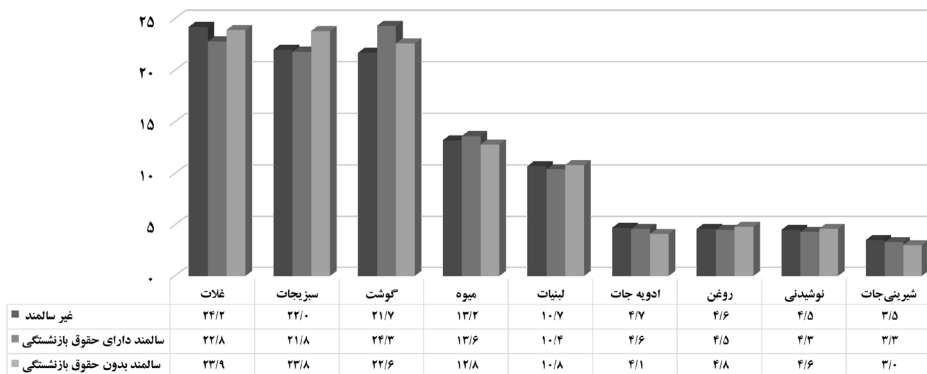
نمودار ۴-۴ - سهم مخارج گروه‌های خوراکی از کل مخارج خانوارهای روستایی به تفکیک وضعیت سرپرست خانوار - درصد



منبع: محاسبات پژوهش

در سطح روستایی، سهم مخارج هر گروه از اقلام خوراک از کل مخارج خانوار در خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی بسیار نزدیک به این سهم در خانوارهای با سرپرست غیرسالمند است. سهم هر قلم از مخارج خوراکی در خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی بیش از خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی است که این تفاوت از حدود ۰.۲ تا ۲.۶ واحد درصد است.

نمودار ۵-۴- سهم مخارج گروه‌های خوراکی از کل مخارج خوراک خانوارهای شهری به تفکیک وضعیت سرپرست خانوار - درصد

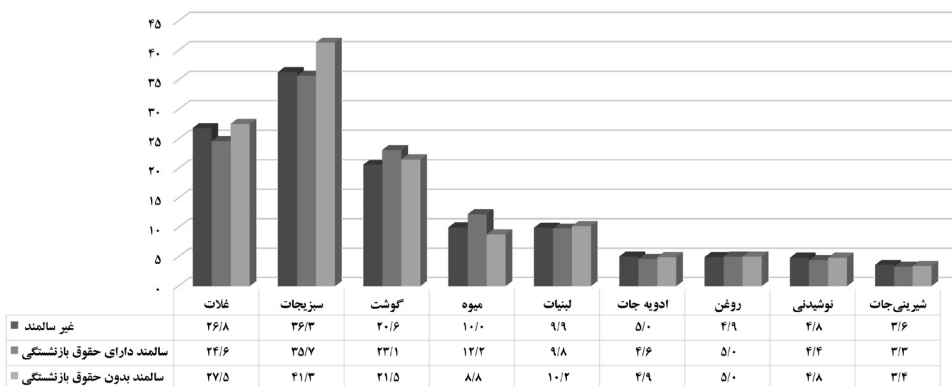


منبع: محاسبات پژوهش

در سطح شهری، سهم مخارج هر یک از اقلام خوراکی از کل مخارج خوراک در سه گروه غلات، سبزیجات و گوشت بالاترین (هر یک حدود ۲۰ تا ۲۵ درصد) است و کمترین مربوط به شیرینی‌جات، نوشیدنی، روغن و ادویه‌جات است که هر یک زیر ۵ درصد سهم دارند.

در تفکیک سن و حقوق، خانوارهای با سرپرست غیرسالمند نسبت به سالمندان مخارج بیشتری را دو گروه غلات و شیرینی‌جات صرف می‌کنند. خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی نسبت به سالمندان با حقوق، مخارج بیشتری را صرف خرید غلات، سبزیجات، لبنیات، روغن و نوشیدنی می‌کنند (به‌طور متوسط حدود ۰.۸ واحد درصد بیش از سالمندان با حقوق).

نمودار ۶-۴- سهم مخارج گروه‌های خوراکی از کل مخارج خوراکی خانوارهای روستایی به تفکیک وضعیت سرپرست خانوار - درصد



منبع: محاسبات پژوهش

در سطح روستایی، سهم مخارج هر یک از اقلام خوراکی از کل مخارج خوراکی در سه گروه غلات، سبزیجات و گوشت بالاترین (حدود ۲۰ تا ۴۰ درصد) است و کمترین مربوط به شیرینی‌جات، نوشیدنی، روغن و ادویه‌جات است که زیر ۵ درصد سهم دارند.

در تفکیک سن، خانوارهای با سرپرست غیرسالمند و سالمندان تفاوت محسوسی در توزیع مخارج خوراکی خود نسبت به یکدیگر ندارند. اما خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی در مقایسه با سالمندان دارای حقوق بازنشستگی، مخارج بیشتری را صرف خرید غلات، سبزیجات، لبنیات، ادویه‌جات و نوشیدنی می‌کنند (به‌طور متوسط حدود ۱.۲ واحد درصد بیش از سالمندان با حقوق).

سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل بودجه و مخارج خوراکی خانوارها به تفکیک استان در این بخش سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل مخارج خانوار (بودجه خانوار) و از کل مخارج خوراکی به تفکیک استان محاسبه شده است. نتایج در دو سطح شهری و روستایی ارائه شده‌اند.

جدول ۲-۴- سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل مخارج خوراک خانوارهای شهری به تفکیک استان - درصد

| عنوان | غلات | گوشت | لبنیات | روغن | میوه | سبزیجات | ادویه جات | شیرینی جات | نوشیدنی |
|------------------------|------|------|--------|------|------|---------|-----------|------------|---------|
| آذربایجان شرقی | ۲۵ | ۱۸ | ۱۳ | ۵ | ۱۲ | ۱۲ | ۵ | ۳ | ۴ |
| آذربایجان غربی | ۲۹ | ۱۷ | ۱۳ | ۵ | ۱۱ | ۱۲ | ۴ | ۲ | ۵ |
| اردبیل | ۲۷ | ۲۱ | ۱۰ | ۴ | ۱۱ | ۱۰ | ۶ | ۳ | ۶ |
| اصفهان | ۲۳ | ۲۲ | ۱۱ | ۴ | ۱۶ | ۱۰ | ۶ | ۳ | ۳ |
| البرز | ۲۴ | ۲۰ | ۱۱ | ۴ | ۱۳ | ۱۱ | ۵ | ۴ | ۵ |
| ایلام | ۲۵ | ۲۵ | ۷ | ۵ | ۱۳ | ۱۰ | ۶ | ۴ | ۶ |
| بوشهر | ۲۲ | ۲۴ | ۹ | ۴ | ۱۴ | ۱۵ | ۴ | ۳ | ۵ |
| تهران | ۲۳ | ۲۳ | ۱۲ | ۴ | ۱۴ | ۱۰ | ۴ | ۳ | ۴ |
| چهارمحال بختیاری | ۲۱ | ۲۴ | ۹ | ۴ | ۱۵ | ۹ | ۸ | ۴ | ۴ |
| خراسان جنوبی | ۲۷ | ۲۲ | ۹ | ۶ | ۱۴ | ۱۰ | ۴ | ۳ | ۴ |
| خراسان رضوی | ۲۵ | ۲۳ | ۱۱ | ۷ | ۱۲ | ۹ | ۴ | ۳ | ۵ |
| خراسان شمالی | ۲۸ | ۱۸ | ۱۰ | ۸ | ۱۲ | ۱۰ | ۵ | ۳ | ۴ |
| خوزستان | ۲۰ | ۲۴ | ۱۰ | ۵ | ۱۳ | ۱۲ | ۴ | ۴ | ۵ |
| زنجان | ۲۸ | ۱۸ | ۱۱ | ۴ | ۱۴ | ۱۲ | ۴ | ۴ | ۳ |
| سمنان | ۲۶ | ۲۱ | ۱۲ | ۷ | ۱۲ | ۱۰ | ۵ | ۳ | ۴ |
| سیستان و بلوچستان | ۲۳ | ۲۸ | ۹ | ۵ | ۸ | ۱۱ | ۵ | ۴ | ۵ |
| فارس | ۲۶ | ۱۹ | ۱۰ | ۴ | ۱۵ | ۱۳ | ۵ | ۴ | ۴ |
| قزوین | ۲۷ | ۱۹ | ۱۰ | ۴ | ۱۳ | ۱۱ | ۵ | ۴ | ۵ |
| قم | ۲۳ | ۱۹ | ۱۲ | ۴ | ۱۵ | ۱۲ | ۵ | ۴ | ۴ |
| کردستان | ۲۳ | ۲۰ | ۹ | ۴ | ۱۴ | ۱۲ | ۵ | ۴ | ۶ |
| کرمان | ۲۷ | ۲۶ | ۹ | ۵ | ۹ | ۱۰ | ۵ | ۳ | ۵ |
| کرمانشاه | ۲۴ | ۲۳ | ۸ | ۶ | ۱۱ | ۱۱ | ۵ | ۴ | ۶ |
| کهگیلویه و بویراحمد | ۱۵ | ۲۰ | ۸ | ۳ | ۱۸ | ۱۵ | ۷ | ۵ | ۹ |
| گلستان | ۲۵ | ۲۴ | ۹ | ۴ | ۱۲ | ۱۲ | ۴ | ۳ | ۴ |
| گیلان | ۲۳ | ۱۹ | ۱۰ | ۴ | ۱۵ | ۱۳ | ۴ | ۶ | ۵ |

| عنوان | غلات | گوشت | لبنیات | روغن | میوه | سبزیجات | ادویه جات | شیرینی جات | نوشیدنی |
|----------|------|------|--------|------|------|---------|-----------|------------|---------|
| لرستان | ۲۵ | ۲۴ | ۸ | ۴ | ۱۲ | ۹ | ۶ | ۴ | ۶ |
| مازندران | ۲۹ | ۲۰ | ۹ | ۴ | ۱۲ | ۱۳ | ۴ | ۵ | ۳ |
| مرکزی | ۲۶ | ۲۴ | ۸ | ۴ | ۱۱ | ۱۰ | ۶ | ۴ | ۴ |
| هرمزگان | ۲۰ | ۲۵ | ۱۲ | ۴ | ۱۱ | ۱۴ | ۳ | ۵ | ۵ |
| همدان | ۲۵ | ۲۰ | ۱۰ | ۴ | ۱۳ | ۱۱ | ۶ | ۳ | ۵ |
| یزد | ۲۵ | ۲۵ | ۱۰ | ۴ | ۱۴ | ۸ | ۴ | ۵ | ۴ |

منبع: محاسبات پژوهش

استان‌های مازندران، آذربایجان غربی و خراسان شمالی بیشترین سهم غلات (۲۸ تا ۲۹ درصد) و استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، هرمزگان، خوزستان و چهارمحال و بختیاری کمترین سهم غلات (۱۴ تا ۲۰ درصد) را دارند.

استان‌های سیستان و بلوچستان، کرمان و یزد بیشترین سهم مخارج گوشت (۲۵ تا ۲۸ درصد) و استان‌های آذربایجان غربی، خراسان شمالی، زنجان و آذربایجان شرقی کمترین سهم (۱۷ تا ۱۹ درصد) را دارند.

استان‌های آذربایجان غربی و شرقی و تهران بیشترین سهم مخارج لبنیات (۱۲ تا ۱۳ درصد) و استان‌های ایلام، لرستان، کهگیلویه و بویراحمد و کرمانشاه کمترین سهم (۷ تا ۸ درصد) را دارند.

استان‌های خراسان شمالی و رضوی و سمنان بیشترین سهم مخارج روغن (۷ تا ۸ درصد) و استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، مرکزی، مازندران، یزد و کردستان کمترین سهم (۳ تا ۴ درصد) را دارند.

استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، اصفهان، قم و فارس بیشترین سهم مخارج میوه (۱۵ تا ۱۸ درصد) و استان‌های سیستان و بلوچستان و کرمان کمترین سهم (۸ تا ۱۰ درصد) را دارند.

استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، بوشهر، هرمزگان و گیلان بیشترین سهم مخارج سبزیجات (۱۳ تا ۱۵ درصد) و استان‌های یزد و لرستان کمترین سهم (۷ تا ۸ درصد) را دارند.

۹ درصد) را دارند.

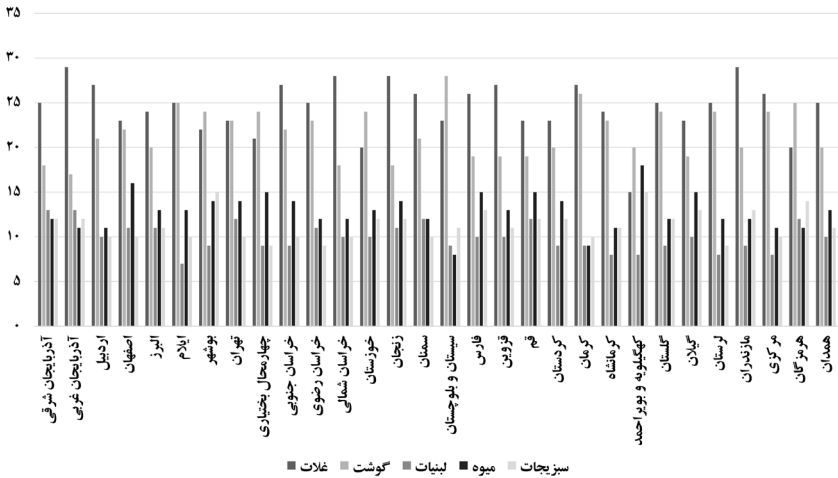
استان‌های چهارمحال بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد و لرستان بیشترین سهم مخارج ادویه‌جات (۶ تا ۸ درصد) و استان‌های هرمزگان و بوشهر کمترین سهم (۳ تا ۴ درصد) را دارند.

استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، مازندران و یزد بیشترین سهم مخارج شیرینی‌جات (۴ تا ۶ درصد) و استان‌های آذربایجان غربی و شرقی، خراسان رضوی، کرمان و اصفهان کمترین سهم (۱ تا ۳ درصد) را دارند.

استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، کرمانشاه، لرستان و اردبیل بیشترین سهم مخارج نوشیدنی‌ها (۶ تا ۹ درصد) و استان‌های زنجان، اصفهان، مازندران، سمنان، قم، مرکزی و تهران به ترتیب کمترین سهم (۳ تا ۴ درصد) را دارند.

نکته حائز اهمیت این است که گاهی قیمت بالای یک گروه از اقلام خوراکی در یک استان (نسبت به سایر استان‌ها) منجر شده که سهم محاسبه شده در آن استان بالا رود. گاهی مقدار مصرف بالا به دلایلی همچون سلیقه و علایق مصرفی آن گروه مصرف‌کنندگان باعث شده که سهم یکی از اقلام خوراکی در یک استان بالاتر از سایرین باشد. اما به‌طور عمده باید در نظر داشت که عمده سلیقه مصرفی خوراک در استان‌های کشور مشابه است اما هر یک بنا به محصولات باغی و زراعی موجود در منطقه و نیز شرایط آب و هوایی آن منطقه، اثرات خاصی بر مصرف برخی اقلام خوراکی داشته‌اند به‌طور مثال در استان‌های جنوبی کشور تمایل به مصرف ادویه بیشتری دارند اما قیمت پایین‌تر در آن منطقه منجر شده این سهم چندان بالا نباشد و یا مقدار مصرف سبزیجات در استان‌های شمالی کشور به دلایل فراوانی این محصول در آن مناطق، بیش از سایر استان‌ها باشد.

نمودار ۷-۴- سهم مخارج ۵ گروه خوراکی از کل مخارج خوراک خانوارهای شهری به تفکیک استان - درصد



منبع: محاسبات پژوهش

در این نمودار سهم مخارج ۵ گروه خوراکی غلات، گوشت، لبنیات، میوه و سبزیجات که بیشترین سهم مخارج خوراک خانوارها را به خود اختصاص داده‌اند برای هر استان و در سطح شهری نشان داده شده است. ملاحظه می‌شود که بیشترین سهم‌ها عمدتاً مربوط به استان مازندران کمترین مربوط به استان کهگیلویه و بویراحمد است.

اگر از سهم این ۵ قلم گروه خوراکی برای هر استان متوسط بگیریم، بیشترین سهم در استان‌های بوشهر، مازندران و خراسان جنوبی و فارس و کمترین سهم در استان‌های آذربایجان شرقی، کهگیلویه و بویراحمد و خراسان شمالی را شاهد هستیم.

جدول ۳-۴- سهم مخارج هر گروه خوراکی از کل مخارج خوراک خانوارهای روستایی به تفکیک استان- درصد

| استان | غلات | گوشت | لبنیات | روغن | میوه | سبزیجات | ادویه جات | شیرینی جات | نوشیدنی |
|--------------------|------|------|--------|------|------|---------|-----------|------------|---------|
| آذربایجان شرقی | ۲۶ | ۲۱ | ۱۲ | ۵ | ۹ | ۱۲ | ۶ | ۳ | ۴ |
| آذربایجان غربی | ۲۹ | ۱۶ | ۱۴ | ۵ | ۱۱ | ۱۲ | ۴ | ۲ | ۵ |
| اردبیل | ۲۶ | ۲۱ | ۱۵ | ۳ | ۱۰ | ۹ | ۵ | ۳ | ۵ |
| اصفهان | ۲۵ | ۲۳ | ۱۱ | ۴ | ۱۱ | ۱۰ | ۶ | ۳ | ۴ |
| البرز | ۲۵ | ۲۱ | ۱۱ | ۴ | ۱۲ | ۱۱ | ۴ | ۴ | ۶ |
| ایلام | ۲۶ | ۲۴ | ۷ | ۵ | ۱۰ | ۱۱ | ۶ | ۴ | ۶ |
| بوشهر | ۲۶ | ۲۲ | ۹ | ۵ | ۱۱ | ۱۵ | ۳ | ۳ | ۵ |
| تهران | ۲۵ | ۲۲ | ۱۲ | ۵ | ۹ | ۱۱ | ۵ | ۴ | ۵ |
| چهارمحال و بختیاری | ۲۲ | ۲۳ | ۱۰ | ۴ | ۱۱ | ۱۰ | ۷ | ۴ | ۴ |
| خراسان جنوبی | ۲۹ | ۲۰ | ۱۰ | ۶ | ۱۲ | ۱۱ | ۴ | ۴ | ۴ |
| خراسان رضوی | ۲۷ | ۲۳ | ۱۰ | ۷ | ۹ | ۹ | ۵ | ۳ | ۵ |
| خراسان شمالی | ۳۲ | ۱۶ | ۱۰ | ۷ | ۸ | ۱۱ | ۵ | ۳ | ۴ |
| خوزستان | ۲۴ | ۲۲ | ۹ | ۴ | ۱۰ | ۱۳ | ۵ | ۵ | ۶ |
| زنجان | ۲۲ | ۲۴ | ۱۱ | ۳ | ۱۴ | ۱۳ | ۴ | ۳ | ۳ |
| سمنان | ۲۷ | ۲۲ | ۱۲ | ۸ | ۸ | ۹ | ۷ | ۳ | ۴ |
| سیستان و بلوچستان | ۲۸ | ۲۲ | ۸ | ۶ | ۴ | ۱۵ | ۶ | ۴ | ۶ |
| فارس | ۳۰ | ۱۷ | ۸ | ۴ | ۱۲ | ۱۲ | ۵ | ۳ | ۵ |
| قزوین | ۲۷ | ۲۰ | ۹ | ۴ | ۱۱ | ۱۱ | ۵ | ۳ | ۵ |
| قم | ۲۸ | ۲۳ | ۱۰ | ۵ | ۹ | ۱۲ | ۴ | ۴ | ۵ |
| کردستان | ۲۵ | ۱۸ | ۱۱ | ۵ | ۱۱ | ۱۱ | ۶ | ۴ | ۷ |
| کرمان | ۳۲ | ۲۳ | ۱۰ | ۶ | ۸ | ۱۰ | ۵ | ۳ | ۴ |

| استان | غلات | گوشت | لبنیات | روغن | میوه | سبزیجات | ادویه جات | شیرینی جات | نوشیدنی |
|---------------------|------|------|--------|------|------|---------|-----------|------------|---------|
| کرمانشاه | ۲۵ | ۲۳ | ۷ | ۶ | ۸ | ۱۰ | ۵ | ۴ | ۷ |
| کهگیلویه و بویراحمد | ۱۵ | ۱۸ | ۸ | ۴ | ۱۸ | ۱۶ | ۷ | ۶ | ۹ |
| گلستان | ۲۹ | ۲۳ | ۹ | ۵ | ۸ | ۱۱ | ۴ | ۳ | ۴ |
| گیلان | ۲۸ | ۱۷ | ۹ | ۴ | ۱۳ | ۱۳ | ۴ | ۵ | ۴ |
| لرستان | ۲۹ | ۲۱ | ۸ | ۵ | ۹ | ۹ | ۶ | ۴ | ۷ |
| مازندران | ۲۷ | ۲۱ | ۱۰ | ۴ | ۱۰ | ۱۴ | ۴ | ۵ | ۴ |
| مرکزی | ۲۶ | ۲۵ | ۸ | ۴ | ۹ | ۱۰ | ۵ | ۴ | ۴ |
| هرمزگان | ۲۷ | ۲۳ | ۹ | ۵ | ۸ | ۱۳ | ۴ | ۵ | ۵ |
| همدان | ۲۶ | ۱۹ | ۱۰ | ۶ | ۱۱ | ۱۰ | ۶ | ۲ | ۵ |
| یزد | ۲۴ | ۲۷ | ۱۱ | ۴ | ۱۰ | ۹ | ۷ | ۳ | ۴ |

منبع: محاسبات پژوهش

استان‌های کرمان، خراسان شمالی و فارس بیشترین سهم غلات (۳۰ تا ۳۲ درصد) و استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، زنجان و چهارمحال و بختیاری کمترین سهم غلات (۱۵ تا ۲۲ درصد) را دارند.

استان‌های یزد، مرکزی و زنجان بیشترین سهم مخارج گوشت (۲۴ تا ۲۷ درصد) و استان‌های خراسان شمالی، آذربایجان غربی، گیلان و فارس کمترین سهم (۱۶ تا ۱۷ درصد) را دارند.

استان‌های اردبیل، آذربایجان غربی و شرقی و تهران بیشترین سهم مخارج لبنیات (۱۲ تا ۱۵ درصد) و استان‌های کرمانشاه، ایلام، لرستان و کهگیلویه و بویراحمد کمترین سهم (۷ تا ۸ درصد) را دارند.

استان‌های سمنان و خراسان رضوی بیشترین سهم مخارج روغن (۷ تا ۸ درصد) و استان‌های زنجان، اردبیل، کهگیلویه و بویراحمد، گیلان و یزد کمترین سهم (۳ تا ۴ درصد) را دارند.

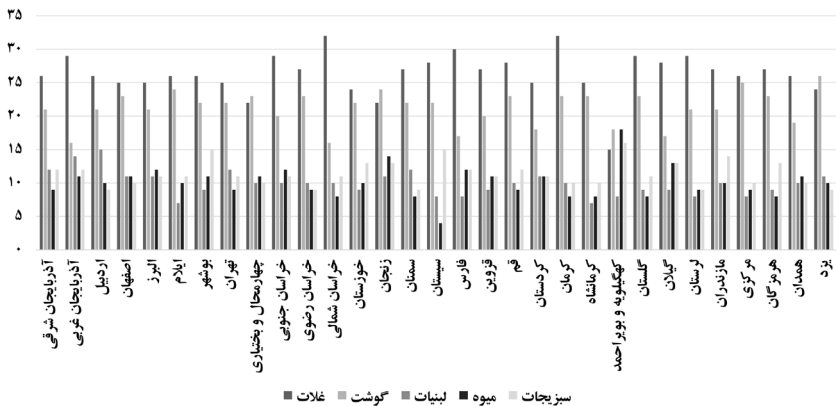
استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، زنجان و گیلان بیشترین سهم مخارج میوه (۱۳ تا ۱۸ درصد) و استان سیستان و بلوچستان کمترین سهم (معادل ۴ درصد) را دارند.

استان‌های کهگیلویه و بویراحمد و سیستان و بلوچستان بیشترین سهم مخارج سبزیجات (۱۵ تا ۱۶ درصد) و استان لرستان کمترین سهم (معادل ۹ درصد) را دارند. استان‌های چهارمحال و بختیاری و کهگیلویه و بویراحمد بیشترین سهم مخارج ادویه‌جات (۷ درصد) و استان بوشهر کمترین سهم (معادل ۲.۸ درصد) را دارند.

استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، هرمزگان و گیلان بیشترین سهم مخارج شیرینی‌جات (۵ تا ۶ درصد) و استان آذربایجان غربی کمترین سهم (معادل ۱.۵ درصد) را دارند.

استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، کرمانشاه، کردستان و لرستان بیشترین سهم مخارج نوشیدنی‌ها (۶ تا ۹ درصد) و استان‌های زنجان، مازندران، گیلان و مرکزی کمترین سهم (معادل ۲ تا ۴ درصد) را دارند.

نمودار ۸-۴- سهم مخارج ۵ گروه خوراکی از کل مخارج خوراک خانوارهای روستایی به تفکیک استان - درصد



در این نمودار سهم مخارج ۵ گروه خوراکی غلات، گوشت، لبنیات، میوه و سبزیجات که بیشترین سهم مخارج خوارک خانوارها را به خود اختصاص داده‌اند برای هر استان و در سطح روستایی نشان داده شده است. ملاحظه می‌شود که بیشترین سهم‌ها عمدتاً مربوط به استان‌های کرمان و خراسان شمالی کمترین مربوط به استان کهگیلویه و بویراحمد است.

اگر از سهم این ۵ قلم گروه خوراکی برای هر استان متوسط بگیریم، بیشترین سهم در استان‌های بوشهر، زنجان مازندران و کرمان و کمترین سهم در استان‌های کردستان، همدان، چهارمحال بختیاری، اردبیل، سمنان و خراسان شمالی را شاهد هستیم .

نتیجه‌گیری

در این فصل سهم مخارج گروه‌های خوراک از کل مخارج خوراک و نیز بودجه خانوارهای شهری و روستایی به تفکیک سن سرپرست خانوار و استان‌ها بررسی شد. نتایج نشان داد.

مخارج گوشت و غلات تقریباً ۵۰ درصد از کل مخارج خوراک هر خانوار شهری و روستایی را به خود اختصاص می‌دهد. سهم مخارج هر گروه از اقلام خوراک از کل مخارج خانوار در خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی بسیار نزدیک به این سهم در خانوارهای با سرپرست غیرسالمند است. سهم هر قلم از مخارج خوراکی در خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی حدود ۱.۱ تا ۱.۵ برابر بیش از خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی است که علت این امر می‌تواند توانایی مالی خانوارهای دارای حقوق بازنشستگی نسبت به خانوارهای سالمند بدون حقوق بازنشستگی باشد.

خانوارهای با سرپرست غیرسالمند نسبت به سالمندان مخارج خوراک بیشتری را در دو گروه غلات و شیرینی‌جات صرف می‌کنند. خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی نسبت به سالمندان دارای حقوق، مخارج خوراک بیشتری در خرید غلات، سبزیجات، لبنیات، روغن و نوشیدنی دارند (در دو سطح شهری و روستایی به ترتیب و به‌طور متوسط حدود ۰.۸ تا ۱.۲ واحد درصد بیش از سالمندان با حقوق).

فصل پنجم

بررسی سهم مخارج مسکن در بودجه خانوار

سمانه گلاب

چکیده مدیریتی

در این بخش از گزارش وضعیت مسکن خانوارها و سهم مخارج مسکن از مخارج غیرخوراک و مخارج کل بررسی شده است. نتایج گزارش نشان می‌دهد:

متراژ مسکن

- تقریباً یک سوم خانوارها (بیشترین فراوانی) در منازل با متراژ بیشتر از ۷۵ و کمتر از ۱۰۰ متر زندگی می‌کنند.
- به‌طور متوسط خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی منازل مسکونی بزرگ‌تری نسبت به سایر گروه‌ها دارند.
- استان کردستان بیشترین درصد را در منازل کمتر از ۱۰۰ متر و استان یزد بیشترین درصد را در منازل بیشتر از ۱۰۰ متر ثبت کرده‌اند.

مخارج مسکن

- میانگین هزینه مسکن (مستقیم یا غیرمستقیم) خانوارهای شهری ۴.۵ برابر بیشتر از خانوارهای روستایی است.
- به‌طور متوسط یک خانوار شهری سالانه ۸.۵ میلیون تومان هزینه مسکن پرداخت می‌کند که این رقم برای خانوار روستایی به اندکی کمتر از ۲ میلیون تومان می‌رسد.
- بیشترین مخارج مسکن (مسکن گران‌تر) متعلق به گروه خانوارهای دارای سرپرست سالمند برخوردار از حقوق بازنشستگی است.
- در بین استان‌ها، استان تهران بیشترین و استان خراسان جنوبی کمترین مخارج مسکن را به خود اختصاص داده‌اند.
- در تهران به‌طور متوسط ۴۸ درصد مخارج غیرخوراک (۴۰ درصد مخارج کل) خانوارها صرف مسکن می‌شود؛ این رقم برای خراسان جنوبی به

ترتیب ۱۸ و ۱۱ درصد است.

- سهم مخارج مسکن از مخارج غیرخوراک به تفکیک خانوارها به شرح زیر است:

○ خانوارهای با سرپرست غیرسالمند ۳۵.۵ درصد

○ خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی ۴۶ درصد

○ خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی ۵۰ درصد

- سهم مخارج مسکن از کل مخارج خانوار در دهک آخر (دهک ثروتمندتر) بیش از سایر دهک‌هاست؛ اما پس از آن، این سهم در دهک نخست (فقیرترین خانوارها) بیشترین رقم را دارد.
- در مقایسه بین خانوارهای شهری، گروه‌های با سرپرست خانوار سالمند بدون حقوق بازنشستگی در همه دهک‌ها سهم بیشتری از هزینه‌های خود را صرف مسکن کرده‌اند.

مقدمه

یکی از مهم‌ترین اقلام هزینه‌ای در خانوارهای ایرانی مخارج مربوط به مسکن است. این مخارج یا به صورت مستقیم و در قالب اجاره ماهانه پرداخت می‌شود یا به صورت ضمنی با تبدیل هزینه خرید یا رهن منزل مسکونی به اجاره محاسبه می‌شود. استدلال این است که در این حالت خانوارها بخشی از عایدات سال‌های قبل خود را در قالب خرید مسکن هزینه کرده‌اند و اگر این مبلغ در جای دیگری سرمایه‌گذاری می‌شد، می‌توانست درآمدی را به خانواده اضافه کند. در واقع از این طریق هزینه فرصت تهیه مسکن برآورد می‌شود. هدف از این گزارش برآورد سهم مخارج مسکن از مخارج غیرخوراک و مخارج کل خانوار است. برای این منظور در ابتدا تصویری کلی از وضعیت مسکن (مالکیت و متراژ مسکن) خانوارها ارائه شده و در ادامه با استناد به داده‌های بودجه خانوار مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ سهم مخارج مسکن به تفکیک سرپرست خانوار غیرسالمند، سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی به تفکیک شهری و روستایی برآورد شده است. در نهایت تفکیک استانی مخارج مسکن نیز محاسبه و گزارش شده است.

نتایج محاسبات

همان‌طور که در گزارش بخش اول نشان داده شد، از کل خانوارهای شهری ۶۶ درصد مالک مسکن هستند که این نسبت برای خانوارهای روستایی به ۸۷ درصد می‌رسد. تفکیک سنی سرپرستان خانوار نیز نشان داد، ۶۱ درصد از غیرسالمندان شهری مالک مسکن هستند که این نسبت برای خانوارهای روستایی ۸۶ درصد است. به همین ترتیب، ۸۷ درصد خانوارهای شهری دارای سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی مالک مسکن خود هستند که این سهم برای خانوارهای دارای سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به ۸۲ درصد می‌رسد؛ در مقابل، ۹۲ درصد خانوارهای روستایی دارای سرپرست سالمند مالک مسکن خود هستند و تفاوتی بین خانوارهای با و بدون حقوق بازنشستگی دیده نمی‌شود.

در بین استان‌ها بیشترین میزان مالکیت مسکن متعلق به استان کرمان و بیشترین میزان اجاره نشینی متعلق به استان تهران است.

مترائ مسکن

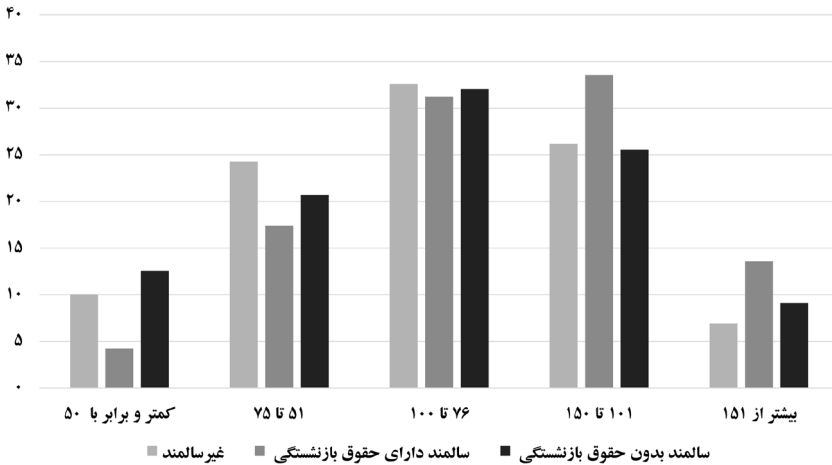
علاوه بر مالکیت مسکن، کیفیت مسکن خانوارها نیز اهمیت دارد. در بین شاخص‌های مختلف ارزیابی کیفیت مسکن، سطح زیربنای محل سکونت می‌تواند یک شاخص ابتدایی اما مهم برای ارزیابی باشد. جدول (۱-۵) نتایج حاصل از این بررسی را در خانوارهای شهری به تفکیک سرپرست نشان می‌دهد.

جدول ۱-۵- وضعیت سطح زیربنای محل سکونت خانوارهای شهری به تفکیک سرپرست خانوار- درصد

| کمتر و برابر ۵۰ | ۷۵ تا ۵۱ | ۷۶ تا ۱۰۰ | ۱۰۱ تا ۱۵۰ | بیشتر از ۱۵۱ | |
|-----------------|----------|-----------|------------|--------------|-----------------------------|
| ۱۰ | ۲۳ | ۳۲ | ۲۷ | ۸ | کل |
| ۱۰ | ۲۴ | ۳۳ | ۲۶ | ۷ | غیرسالمند |
| ۴ | ۱۷ | ۳۱ | ۳۳ | ۱۴ | سالمند دارای حقوق بازنشستگی |
| ۱۳ | ۲۱ | ۳۲ | ۲۶ | ۹ | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |

ارقام جدول نشان می‌دهند که بدون در نظر گرفتن تقسیم‌بندی سنی، بیشترین فراوانی متراژ مسکن در بین خانوارهای شهری برای خانه‌های ۷۵ تا ۱۰۰ متر است و پس از آن خانه‌هایی با متراژ ۱۰۱ تا ۱۵۰ متر قرار دارند. این شاخص در بین خانوارهای با سرپرست غیرسالمند تقریباً مشابه کل خانوارها است. در مقابل، در گروه سرپرستان خانوار سالمند تفاوت درصدها با متوسط کل و نیز بین خانوارهای با سرپرست سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی قابل توجه است. به طوری که، بیشترین فراوانی خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی متعلق به متراژ مسکن ۱۰۰ تا ۱۵۰ متر (۳۳.۵ درصد) و کمترین آن برای خانواده‌های ساکن در خانه‌هایی با متراژ کمتر و برابر ۵۰ متر (۴.۲ درصد) است. در مقابل برای گروه خانواده‌های با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی سهم خانوارهایی که در مسکن کمتر از ۵۰ متر زندگی می‌کنند ۳ برابر سالمندان دارای حقوق بازنشستگی است. در این گروه بیشترین فراوانی برای خانوارهایی است که در منازل با متراژ ۷۵ تا ۱۰۰ متر زندگی می‌کنند و کمترین فراوانی برای خانواده‌هایی با مسکن بیش از ۱۵۱ متر است. همچنین، از منظر متراژ مسکن، گروه خانواده‌های با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی وضعیت بهتری نسبت به دو گروه دیگر دارند.

نمودار ۱-۵- سطح زیربنای منازل مسکونی خانوارهای شهری به تفکیک وضعیت سرپرست خانوار - درصد



جدول (۲-۵) ارقام مربوط به وضعیت سطح زیربنای منازل مسکونی خانوارهای روستایی را به تفکیک سرپرست نشان می‌دهد.

جدول ۲-۵- وضعیت سطح زیربنای محل سکونت خانوارهای روستایی به تفکیک سرپرست خانوار - درصد

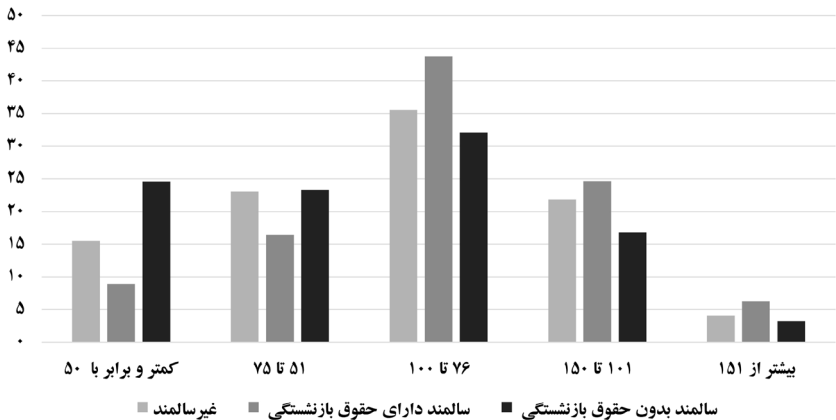
| بیشتر از ۱۵۱ | ۱۵۰ تا ۱۰۱ | ۱۰۰ تا ۷۶ | ۷۵ تا ۵۱ | کمتر و برابر با ۵۰ | |
|--------------|------------|-----------|----------|--------------------|-----------------------------|
| ۴ | ۲۱ | ۳۵ | ۲۳ | ۱۷ | کل |
| ۴ | ۲۲ | ۳۶ | ۲۳ | ۱۶ | غیر سالمند |
| ۶ | ۲۵ | ۴۴ | ۱۶ | ۹ | سالمند دارای حقوق بازنشستگی |
| ۳ | ۱۷ | ۳۲ | ۲۳ | ۲۵ | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |

منبع: محاسبات پژوهش

در اینجا نیز بیشترین فراوانی کل خانوارها برای منازل ۷۶ تا ۱۰۰ متر است و پس از آن منازل با متراژ ۵۱ تا ۷۵ قرار دارند. همچنین، وضعیت متراژ منازل مسکونی در بین سرپرستان خانوارهای غیر سالمند تقریباً نزدیک به میانگین کل است اما برای سالمندان وضعیت به‌طور کلی متفاوت بوده و بین سالمندان دارای حقوق

بازنشستگی و بدون حقوق بازنشستگی تفاوت چشمگیری وجود دارد. چنانچه ملاحظه می‌شود تنها ۹ درصد خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی در گروه منازل کوچک (کمتر از ۵۰ متر) ساکن‌اند که این نسبت برای خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به ۲۴.۶ درصد می‌رسد. در اینجا نیز وضعیت سطح زیربنای مسکن در خانوارهایی با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی نسبت به دو گروه دیگر بهتر است.

نمودار ۲-۵- وضعیت سطح زیربنای محل سکونت خانوارهای روستایی به تفکیک سرپرست خانوار-درصد



تفکیک استانی وضعیت سطح زیربنای منازل مسکونی نیز اطلاعات قابل توجهی به دست می‌دهد. در جدول (۳-۵) متراژ مسکن به تفکیک کمتر و برابر ۱۰۰ متر و بیشتر از ۱۰۰ متر گزارش شده است. در متراژهای کوچک مقیاس (کمتر از ۱۰۰ متر) استان کردستان هم در کل خانوارها و هم در بین خانوارهای با سرپرست غیرسالمند رتبه نخست را دارد. در مقابل، استان یزد در همین دو گروه بیشترین درصد برای سکونت در خانه‌های بیشتر از ۱۰۰ متر را ثبت کرده است. در گروه خانواده‌های با سرپرست سالمند (در هر دو گروه با و بدون حقوق بازنشستگی) استان گیلان بیشترین درصد خانه‌های کوچک مقیاس را ثبت کرده است. استان

کهگیلویه و بویراحمد بین خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی بیشترین درصد برای خانه‌های با متراژ بیشتر از ۱۰۰ متر را داشته و از طرف دیگر بالاترین درصد خانه‌های بیشتر از ۱۰۰ متر برای گروه خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی در استان یزد به ثبت رسیده است.

جدول ۳-۵- وضعیت سطح زیرینای محل سکونت خانوارهای کشور به تفکیک سرپرست خانوار و استان - درصد

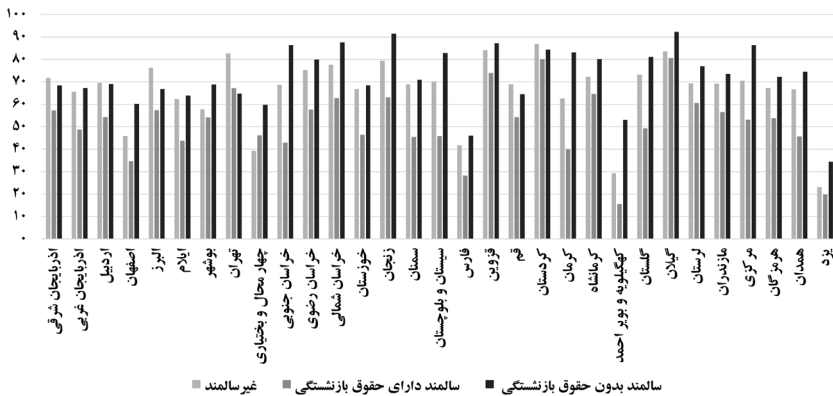
| سالمند بدون حقوق بازنشستگی | | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | | غیر سالمند | | کل | | استان |
|----------------------------|------------------|-----------------------------|------------------|--------------|------------------|--------------|------------------|--------------------|
| بیشتر از ۱۰۰ | کمتر و برابر ۱۰۰ | بیشتر از ۱۰۰ | کمتر و برابر ۱۰۰ | بیشتر از ۱۰۰ | کمتر و برابر ۱۰۰ | بیشتر از ۱۰۰ | کمتر و برابر ۱۰۰ | |
| ۳۲ | ۶۸ | ۴۳ | ۵۷ | ۲۸ | ۷۲ | ۳۰ | ۷۰ | آذربایجان شرقی |
| ۳۳ | ۶۷ | ۵۱ | ۴۹ | ۳۴ | ۶۶ | ۳۵ | ۶۵ | آذربایجان غربی |
| ۳۱ | ۶۹ | ۴۶ | ۵۴ | ۳۰ | ۷۰ | ۳۱ | ۶۹ | اردبیل |
| ۴۰ | ۶۰ | ۶۵ | ۳۵ | ۵۴ | ۴۶ | ۵۴ | ۴۶ | اصفهان |
| ۳۳ | ۶۷ | ۴۳ | ۵۷ | ۲۴ | ۷۶ | ۲۷ | ۷۳ | البرز |
| ۳۶ | ۶۴ | ۵۶ | ۴۴ | ۳۸ | ۶۲ | ۳۹ | ۶۱ | ایلام |
| ۳۱ | ۶۹ | ۴۶ | ۵۴ | ۴۲ | ۵۸ | ۴۱ | ۵۹ | بوشهر |
| ۳۵ | ۶۵ | ۳۳ | ۶۷ | ۱۷ | ۸۳ | ۲۰ | ۸۰ | تهران |
| ۴۰ | ۶۰ | ۵۴ | ۴۶ | ۶۱ | ۳۹ | ۵۷ | ۴۳ | چهارمحال و بختیاری |
| ۱۴ | ۸۶ | ۵۷ | ۴۳ | ۳۱ | ۶۹ | ۳۰ | ۷۰ | خراسان جنوبی |
| ۲۰ | ۸۰ | ۴۲ | ۵۸ | ۲۵ | ۷۵ | ۲۵ | ۷۵ | خراسان رضوی |
| ۱۲ | ۸۸ | ۳۷ | ۶۳ | ۲۲ | ۷۸ | ۲۲ | ۷۸ | خراسان شمالی |
| ۳۲ | ۶۸ | ۵۴ | ۴۶ | ۳۳ | ۶۷ | ۳۵ | ۶۵ | خوزستان |
| ۹ | ۹۱ | ۳۷ | ۶۳ | ۲۱ | ۷۹ | ۲۰ | ۸۰ | زنجان |
| ۲۹ | ۷۱ | ۵۵ | ۴۵ | ۳۱ | ۶۹ | ۳۴ | ۶۶ | سمنان |

| سالمند بدون حقوق بازنشستگی | | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | | غیرسالمند | | کل | | استان |
|----------------------------|--------------|-----------------------------|--------------|------------------|--------------|------------------|--------------|---------------------|
| کمتر و برابر ۱۰۰ | بیشتر از ۱۰۰ | کمتر و برابر ۱۰۰ | بیشتر از ۱۰۰ | کمتر و برابر ۱۰۰ | بیشتر از ۱۰۰ | کمتر و برابر ۱۰۰ | بیشتر از ۱۰۰ | |
| ۱۷ | ۸۳ | ۵۴ | ۴۶ | ۳۰ | ۷۰ | ۲۹ | ۷۱ | سیستان و بلوچستان |
| ۵۴ | ۴۶ | ۷۲ | ۲۸ | ۵۸ | ۴۲ | ۵۹ | ۴۱ | فارس |
| ۱۳ | ۸۷ | ۲۶ | ۷۴ | ۱۶ | ۸۴ | ۱۷ | ۸۳ | قزوین |
| ۳۵ | ۶۵ | ۴۶ | ۵۴ | ۳۱ | ۶۹ | ۳۲ | ۶۸ | قم |
| ۱۶ | ۸۴ | ۲۰ | ۸۰ | ۱۳ | ۸۷ | ۱۴ | ۸۶ | کردستان |
| ۱۷ | ۸۳ | ۶۰ | ۴۰ | ۳۷ | ۶۳ | ۳۷ | ۶۳ | کرمان |
| ۲۰ | ۸۰ | ۳۵ | ۶۵ | ۲۸ | ۷۲ | ۲۷ | ۷۳ | کرمانشاه |
| ۴۷ | ۵۳ | ۸۴ | ۱۶ | ۷۱ | ۲۹ | ۶۸ | ۳۲ | کهگیلویه و بویراحمد |
| ۱۹ | ۸۱ | ۵۱ | ۴۹ | ۲۷ | ۷۳ | ۲۷ | ۷۳ | گلستان |
| ۸ | ۹۲ | ۱۹ | ۸۰ | ۱۶ | ۸۴ | ۱۶ | ۸۴ | گیلان |
| ۲۳ | ۷۷ | ۳۹ | ۶۰ | ۳۱ | ۶۹ | ۳۰ | ۷۰ | لرستان |
| ۲۶ | ۷۴ | ۴۴ | ۵۶ | ۳۱ | ۶۹ | ۳۱ | ۶۹ | مازندران |
| ۱۴ | ۸۶ | ۴۷ | ۵۴ | ۳۰ | ۷۱ | ۳۰ | ۷۱ | مرکزی |
| ۲۸ | ۷۲ | ۴۶ | ۵۴ | ۳۳ | ۶۷ | ۳۳ | ۶۷ | هرمزگان |
| ۲۶ | ۷۴ | ۵۴ | ۴۶ | ۳۳ | ۶۷ | ۳۴ | ۶۶ | همدان |
| ۶۶ | ۳۴ | ۸۰ | ۲۰ | ۷۷ | ۲۳ | ۷۶ | ۲۴ | یزد |

منبع: محاسبات پژوهش

نمودار (۳-۵) درصد خانوارهایی با مسکن کوچک‌تر و برابر ۱۰۰ متر را به تفکیک استان‌ها نشان می‌دهد. مشاهده می‌شود تقریباً در تمامی استان‌ها درصد کمتری از خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی خانه‌های کوچک مقیاس داشته‌اند. در این بین، استان‌های یزد، فارس و کهگیلویه و بویراحمد در تمام گروه‌ها کمترین سهم از خانه‌های کوچک مقیاس را ثبت کرده‌اند.

نمودار ۳-۵- درصد خانوارها با منزل مسکونی کمتر از ۱۰۰ متر به تفکیک استان‌ها



مخارج مسکن در بودجه خانوار

هدف از این بخش بررسی سهم مسکن در کل مخارج خانوار است. همان‌طور که در ابتدای گزارش بیان شد، تخمین هزینه مسکن در بودجه خانوار به دو صورت انجام می‌شود، نخست هزینه مستقیمی که فرد برای رهن یا اجاره مسکن پرداخت می‌کند و دوم هزینه فرصت خرید مسکن. در حالت دوم ارزش منزل مسکونی افراد برآورد شده و با تبدیل این ارزش به بازدهی ماهانه، هزینه مسکن به صورت غیر مستقیم محاسبه می‌شود. از این رو زمانی که متوسط مخارج مسکن گزارش می‌شود لزوماً به معنی پرداخت مستقیم خانوار برای مسکن نیست به همین دلیل برای ارزیابی مخارج مسکن باید مالکیت مسکن را نیز در نظر داشت که آمار مربوط به آن در بخش نخست گزارش ارائه شد.

پیش از بررسی سهم مخارج مسکن در بودجه خانوار در جدول (۴-۵) میانگین وزنی هزینه مسکن خانوار به تفکیک سرپرستان غیرسالمند، سالمند دارای حقوق بازنشستگی و سالمند بدون حقوق بازنشستگی محاسبه شده است.

جدول ۴-۵- میانگین وزنی هزینه سالانه مسکن خانوار به تفکیک سرپرستان خانوار - میلیون ریال

| وضعیت سرپرست خانوار | میانگین مخارج مسکن شهری | میانگین مخارج مسکن روستایی |
|-----------------------------|-------------------------|----------------------------|
| کل | ۸۴٫۶ | ۱۸٫۷ |
| غیرسالمند | ۸۲ | ۱۹٫۵ |
| سالمند دارای حقوق بازنشستگی | ۱۰۹٫۱ | ۲۵٫۲ |
| سالمند بدون حقوق بازنشستگی | ۷۶٫۸ | ۱۴٫۲ |

منبع: محاسبات پژوهش

همان‌طور که مشاهده می‌شود مخارج مسکن در شهرها بسیار بیشتر از روستاست و به صورت میانگین خانوارهای شهری ۴۰٫۵ برابر بیشتر از خانوار روستایی هزینه مسکن (مستقیم یا غیرمستقیم) دارند. در صورتی که تقسیم‌بندی سرپرستان خانوار را در نظر بگیریم، بیشترین مخارج مسکن برای گروه خانوارهایی است که سرپرستان آنها سالمند دارای حقوق بازنشستگی است. در تحلیل این آمار البته باید دقت داشت و همان‌طور که در بخش نخست گزارش نشان داده شد، کمتر از ۱۰ درصد خانوارهای با سرپرست سالمند (دارای حقوق بازنشستگی یا بدون آن) منزل رهن یا اجاری دارند. این موضوع نشان می‌دهد برای اکثریت جامعه خانوارهای با سرپرست سالمند، مخارج مسکن به صورت غیر مستقیم است. علاوه بر این قسمت قبلی نشان داده شد به لحاظ مترای، خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی به‌طور میانگین مسکن‌هایی با مترای بالاتر در اختیار دارند که این موضوع نیز بر بالاتر بودن متوسط هزینه مسکن در بین این گروه اثر دارد. جدول فوق نشان می‌دهد به‌طور متوسط یک خانوار شهری سالانه ۸٫۵ میلیون تومان هزینه مسکن پرداخت می‌کند که این رقم برای خانوار روستایی به کمی کمتر از ۲ میلیون تومان می‌رسد. بیشترین مخارج مسکن نیز برای خانوارهایی با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی است که به‌طور میانگین به رقم سالانه ۱۱ میلیون تومان رسیده است.

مطالعه استانی مخارج مسکن نشان می‌دهد بین استان‌های کشور در این

گروه از مخارج بسیار چشمگیر است. در جدول (۵-۵) اطلاعات مربوط به استان‌ها به تفکیک سرپرستان خانوار ارائه شده است.

جدول ۵-۵- میانگین مخارج مسکن به تفکیک استان‌ها و سرپرستان خانوار - میلیون ریال

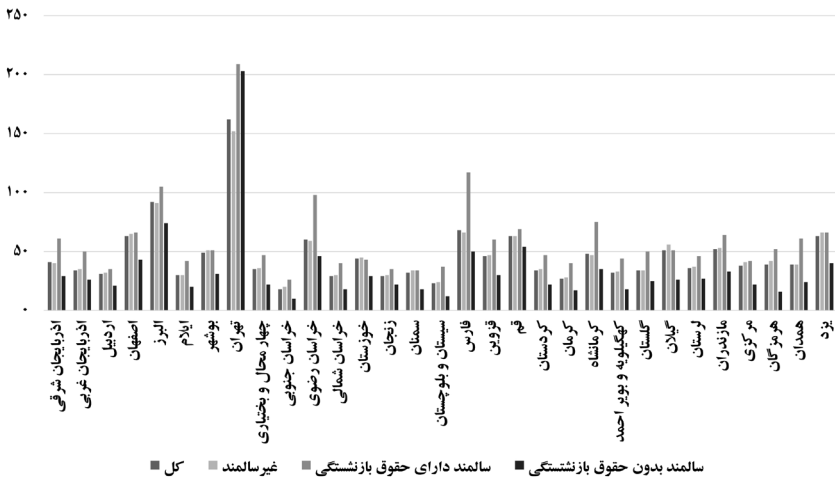
| استان | کل | غیرسالمند | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |
|----------------------|-------|-----------|-----------------------------|----------------------------|
| آذربایجان شرقی | ۴۰٫۶ | ۴۰٫۴ | ۶۱٫۴ | ۲۸٫۸ |
| آذربایجان غربی | ۳۴٫۳ | ۳۴٫۷ | ۵۰٫۰ | ۲۶٫۳ |
| اردبیل | ۳۰٫۶ | ۳۱٫۷ | ۳۵٫۵ | ۲۰٫۷ |
| اصفهان | ۶۳٫۳ | ۶۵٫۵ | ۶۵٫۷ | ۴۲٫۸ |
| البرز | ۹۱٫۸ | ۹۰٫۶ | ۱۰۴٫۷ | ۷۴٫۳ |
| ایلام | ۲۹٫۹ | ۳۰٫۳ | ۴۲٫۴ | ۲۰٫۵ |
| بوشهر | ۴۹٫۳ | ۵۱٫۴ | ۵۱٫۲ | ۳۱٫۱ |
| تهران | ۱۶۲٫۳ | ۱۵۱٫۶ | ۲۰۹٫۲ | ۲۰۲٫۷ |
| چهارمحال و بختیاری | ۳۵٫۱ | ۳۶٫۱ | ۴۶٫۷ | ۲۱٫۸ |
| خراسان جنوبی | ۱۸٫۲ | ۱۹٫۹ | ۲۶٫۳ | ۹٫۹ |
| خراسان رضوی | ۶۰٫۴ | ۵۹٫۲ | ۹۸٫۰ | ۴۶٫۴ |
| خراسان شمالی | ۲۹٫۰ | ۳۰٫۳ | ۴۰٫۳ | ۱۸٫۳ |
| خوزستان | ۴۳٫۸ | ۴۵٫۳ | ۴۳٫۱ | ۲۸٫۵ |
| زنجان | ۲۸٫۸ | ۲۹٫۸ | ۳۴٫۸ | ۲۱٫۷ |
| سمنان | ۳۲٫۵ | ۳۳٫۶ | ۳۳٫۹ | ۱۸٫۲ |
| سیستان و بلوچستان | ۲۳٫۴ | ۲۴٫۴ | ۳۷٫۴ | ۱۲٫۳ |
| فارس | ۶۸٫۱ | ۶۶٫۱ | ۱۱۷٫۵ | ۴۹٫۹ |
| قزوین | ۴۶٫۲ | ۴۶٫۷ | ۶۰٫۲ | ۲۹٫۸ |
| قم | ۶۲٫۷ | ۶۳٫۱ | ۶۸٫۹ | ۵۴٫۱ |
| کردستان | ۳۳٫۷ | ۳۴٫۵ | ۴۷٫۳ | ۲۱٫۶ |
| کرمان | ۳۷٫۵ | ۳۷٫۷ | ۴۰٫۳ | ۱۶٫۶ |
| کرمانشاه | ۴۸٫۰ | ۴۷٫۲ | ۷۵٫۰ | ۳۴٫۷ |
| کهگیلویه و بویر احمد | ۳۱٫۸ | ۳۳٫۳ | ۴۴٫۳ | ۱۸٫۰ |
| گلستان | ۳۳٫۷ | ۳۳٫۸ | ۴۹٫۷ | ۲۵٫۴ |

| استان | کل | غیرسالمند | سالمند دارای حقوق بازنشستگی | سالمند بدون حقوق بازنشستگی |
|----------|------|-----------|-----------------------------|----------------------------|
| گیلان | ۵۰,۹ | ۵۵,۹ | ۵۱,۱ | ۲۶,۲ |
| لرستان | ۳۶,۲ | ۳۶,۹ | ۴۶,۴ | ۲۶,۶ |
| مازندران | ۵۱,۵ | ۵۲,۵ | ۶۴,۰ | ۳۳,۰ |
| مرکزی | ۳۸,۴ | ۴۰,۷ | ۴۲,۲ | ۲۲,۰ |
| هرمزگان | ۳۹,۵ | ۴۱,۸ | ۵۲,۱ | ۱۶,۰ |
| همدان | ۳۸,۷ | ۳۹,۲ | ۶۰,۶ | ۲۴,۵ |
| یزد | ۶۳,۴ | ۶۵,۶ | ۶۵,۷ | ۳۹,۶ |

منبع: محاسبات پژوهش

همان‌طور که از ارقام جدول مشخص است در تمام گروه‌ها تهران بیشترین مخارج مسکن را داشته و در مقابل مخارج مسکن در استان خراسان جنوبی کمترین رقم را ثبت کرده است. فاصله این دو استان نیز بسیار بالاست به طوری که بدون تفکیک خانوارها بر مبنای سرپرست آنها، مخارج مسکن در تهران ۹ برابر این مقدار در خراسان جنوبی است. این رقم برای گروه خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به ۲۰ برابر می‌رسد. دلیل این اختلاف آن است که در تهران تفاوت قابل توجهی بین مخارج مسکن در گروه‌های مختلف وجود ندارد اما برای خراسان جنوبی ارقام ثبت شده برای مخارج مسکن در گروه خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی بسیار کمتر از گروه‌های دیگر است. نمودار (۴-۵) اختلاف استان‌ها را در این شاخص به شکل گویاتری نشان می‌دهد.

نمودار ۴-۵- میانگین وزنی مخارج مسکن به تفکیک استان‌ها و سرپرستان خانوار - میلیون ریال



همان‌طور که نمودار نشان می‌دهد فاصله مخارج مسکن در تهران بیشتر از دیگر استان‌هاست و پس از این استان و با اختلاف بالا استان‌های البرز و فارس قرار دارند. تقریباً در تمامی استان‌ها مخارج مسکن در گروه خانواده‌های با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی بیشتر از سایر گروه‌هاست که همان‌طور که گفته شد می‌تواند نشان از میانگین بالاتر متراژ مسکن در این گروه باشد.

سهام مخارج مسکن از مخارج غیرخوراک و مخارج کل

اگرچه داده‌های مربوط به میانگین مخارج مسکن خانوارها اطلاعات قابل توجهی را در اختیار قرار می‌دهد اما به دلیل تغییرات پی‌درپی قیمت‌ها و در نتیجه مخارج خانوار و متفاوت بودن میزان مخارج کلی خانوارها در گروه‌های مختلف، برای بررسی دقیق‌تر مخارج خانواده‌ها نیاز است سهم مخارج هر گروه کالایی از مخارج کل نیز محاسبه شود تا تصویری دقیق‌تر از اهمیت هزینه‌ای هر گروه کالایی به دست آید. با همین هدف در این بخش سهم مخارج مسکن از مخارج

غیرخوراک و مخارج کل خانوار محاسبه شده است. نتایج حاصل از این محاسبات در جدول (۶-۵) به تفکیک شهری و روستایی ارائه شده است.

جدول ۶-۵- سهم مخارج مسکن از مخارج غیرخوراک و مخارج کل خانوار به تفکیک شهری و روستایی - درصد

| روستایی | | شهری | | وضعیت سرپرست خانوار |
|-----------------|--------------------|-----------------|-----------------------|---------------------|
| سهم از مخارج کل | سهم از مخارج خوراک | سهم از مخارج کل | سهم از مخارج غیرخوراک | |
| ۱۲ | ۱۹ | ۲۹ | ۳۸ | خانوار |
| ۱۱ | ۱۸ | ۲۸ | ۳۵ | غیرسالمند |
| ۱۵ | ۲۳ | ۳۶ | ۴۶ | سالمند دارای حقوق |
| ۱۳ | ۲۲ | ۳۹ | ۵۱ | سالمند بدون حقوق |

منبع: محاسبات پژوهش

همان‌طور که مشاهده می‌شود سهم مخارج مسکن از مخارج غیرخوراک در شهرها تقریباً ۲ برابر روستاست و سهم مخارج مسکن از کل مخارج در شهرها به ۳ برابر روستاها می‌رسد.

علاوه بر این بین خانوارهایی با سرپرست سالمند و غیرسالمند تفاوت وجود دارد به طوری که سهم مخارج مسکن از مخارج غیرخوراک در بین خانوارهایی با سرپرست غیرسالمند به ۳۵.۵ درصد می‌رسد اما این سهم برای خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی به ۴۶ درصد افزایش می‌یابد و برای خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به نیمی از کل مخارج غیرخوراک می‌رسد. همچنین این داده‌ها نشان می‌دهد نزدیک به ۳۰ درصد از کل مخارج یک خانوار شهری به مخارج مسکن اختصاص دارد. در خانوارهای روستایی این نسبت به ۱۲ درصد کاهش می‌یابد.

جداول (۷-۵) سهم مخارج مسکن از مخارج غیر خوراک و مخارج کل خانوارهای را به تفکیک استان نشان می‌دهد.

جداول ۷-۵- سهم مخارج مسکن از مخارج غیر خوراک و مخارج کل خانوارها به تفکیک استان - درصد

| سهم از مخارج کل | | | | سهم از مخارج غیر خوراک | | | | استان |
|------------------------|-------------------------|------------|----|------------------------|-------------------------|------------|----|------------------------|
| سالمند | | غیر سالمند | کل | سالمند | | غیر سالمند | کل | |
| بدون حقوق بازنشستگی | دارای حقوق بازنشستگی | | | بدون حقوق بازنشستگی | دارای حقوق بازنشستگی | | | |
| ۱۸ | ۲۷ | ۱۶ | ۱۷ | ۲۶ | ۳۷ | ۲۱ | ۲۳ | آذربایجان شرقی |
| ۲۱ | ۲۹ | ۱۹ | ۲۰ | ۳۳ | ۴۳ | ۲۸ | ۲۹ | آذربایجان غربی |
| ۱۵ | ۱۹ | ۱۶ | ۱۶ | ۲۴ | ۲۸ | ۲۳ | ۲۴ | اردبیل |
| ۳۰ | ۲۷ | ۲۳ | ۲۴ | ۴۰ | ۳۶ | ۲۹ | ۳۰ | اصفهان |
| ۳۷ | ۳۹ | ۳۱ | ۳۲ | ۴۸ | ۴۹ | ۳۹ | ۴۱ | البرز |
| ۱۸ | ۱۶ | ۱۳ | ۱۴ | ۳۱ | ۲۳ | ۱۸ | ۲۰ | ایلام |
| ۲۵ | ۲۷ | ۲۱ | ۲۲ | ۳۷ | ۳۹ | ۲۹ | ۳۰ | بوشهر |
| ۵۳ | ۴۶ | ۳۸ | ۴۰ | ۶۳ | ۵۵ | ۴۶ | ۴۸ | تهران |
| ۱۵ | ۱۸ | ۱۲ | ۱۳ | ۲۵ | ۲۶ | ۱۸ | ۱۹ | چهار محال و بختیاری |
| ۱۶ | ۱۹ | ۱۱ | ۱۲ | ۲۸ | ۳۰ | ۱۶ | ۱۸ | خراسان جنوبی |
| ۲۹ | ۴۰ | ۲۵ | ۲۷ | ۴۴ | ۵۳ | ۳۶ | ۳۹ | خراسان رضوی |
| ۱۷ | ۲۳ | ۱۵ | ۱۶ | ۲۸ | ۳۴ | ۲۱ | ۲۲ | خراسان شمالی |
| ۱۶ | ۱۸ | ۱۷ | ۱۷ | ۲۶ | ۲۶ | ۲۴ | ۲۴ | خوزستان |
| ۲۱ | ۱۸ | ۱۴ | ۱۵ | ۳۱ | ۲۴ | ۲۰ | ۲۱ | زنجان |
| ۱۸ | ۲۰ | ۱۸ | ۱۹ | ۳۰ | ۲۹ | ۲۵ | ۲۶ | سمنان |
| ۱۸ | ۲۳ | ۱۶ | ۱۷ | ۳۷ | ۴۲ | ۲۷ | ۲۸ | سیستان و بلوچستان |
| ۳۲ | ۳۶ | ۲۵ | ۲۷ | ۴۵ | ۴۵ | ۳۳ | ۳۵ | فارس |
| ۲۴ | ۲۸ | ۱۹ | ۲۰ | ۴۱ | ۴۰ | ۲۶ | ۲۸ | قزوین |
| ۳۲ | ۲۵ | ۲۵ | ۲۵ | ۴۲ | ۳۲ | ۳۲ | ۳۳ | قم |
| ۱۶ | ۲۱ | ۱۷ | ۱۷ | ۲۷ | ۲۹ | ۲۵ | ۲۵ | کردستان |
| ۲۲ | ۲۹ | ۲۰ | ۲۱ | ۳۷ | ۴۲ | ۲۸ | ۳۰ | کرمان |
| ۲۱ | ۲۵ | ۲۰ | ۲۱ | ۳۱ | ۳۳ | ۲۸ | ۲۹ | کرمانشاه |

| سهم از مخارج کل | | | | سهم از مخارج غیر خوراک | | | | استان |
|------------------------|-------------------------|----|----|------------------------|-------------------------|----|----|----------------------|
| سالمند | | کل | کل | سالمند | | کل | کل | |
| بدون حقوق بازنشستگی | دارای حقوق بازنشستگی | | | بدون حقوق بازنشستگی | دارای حقوق بازنشستگی | | | |
| ۱۵ | ۲۲ | ۱۶ | ۱۶ | ۲۶ | ۳۳ | ۲۴ | ۲۴ | کهگیلویه و بویر احمد |
| ۲۳ | ۲۳ | ۱۸ | ۱۹ | ۳۳ | ۳۲ | ۲۵ | ۲۶ | گلستان |
| ۲۵ | ۲۲ | ۲۰ | ۲۱ | ۳۶ | ۲۹ | ۲۶ | ۲۷ | گیلان |
| ۲۴ | ۲۴ | ۱۹ | ۱۹ | ۳۷ | ۳۳ | ۲۷ | ۲۸ | لرستان |
| ۲۰ | ۳۰ | ۱۹ | ۲۰ | ۳۱ | ۴۲ | ۲۵ | ۲۷ | مازندران |
| ۱۹ | ۲۰ | ۱۸ | ۱۸ | ۲۹ | ۲۹ | ۲۴ | ۲۵ | مرکزی |
| ۱۵ | ۱۸ | ۲۰ | ۲۰ | ۲۳ | ۲۴ | ۲۷ | ۲۶ | هرمزگان |
| ۱۸ | ۲۳ | ۱۶ | ۱۷ | ۲۸ | ۳۲ | ۲۳ | ۲۴ | همدان |
| ۳۶ | ۳۶ | ۲۶ | ۲۷ | ۵۱ | ۵۲ | ۳۶ | ۳۷ | یزد |

منبع: محاسبات پژوهش

مشاهده می‌شود خانوارهای ساکن در استان‌های تهران و البرز سهم بیشتری از مخارج غیر خوراک خود را به مسکن اختصاص می‌دهند و در مقابل استان‌های چهارمحال و بختیاری و خراسان جنوبی کمترین سهم را دارند. تفاوت این مخارج بسیار چشمگیر است. در حالی که در تهران به‌طور متوسط ۴۸ درصد مخارج غیر خوراک یا ۴۰ درصد مخارج کل خانوارها صرف مسکن می‌شود این رقم برای خراسان جنوبی به ترتیب ۱۸ و ۱۱ درصد است. همچنین نتایج محاسبات نشان می‌دهد سالمندان سهم بیشتری از مخارج کل و مخارج غیر خوراک را صرف مسکن می‌کنند. در این بین برای استان‌های تهران، قم، اصفهان، قزوین، گیلان، گلستان، سمنان، زنجان و ایلام سالمندان بدون حقوق بازنشستگی سهم مخارج مسکن بیشتر از سالمندان دارای حقوق بازنشستگی بوده است و در سایر استان‌ها این نسبت معکوس است.

با توجه به اینکه در قسمت قبل نشان داده شد میانگین مخارج مسکن برای

خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی کمتر از خانوارهای سالمند دارای حقوق بازنشستگی است شاید بتوان این طور نتیجه‌گیری کرد سهم بالاتر مخارج مسکن برای خانوارهای گروه اول به این دلیل است که سایر مخارج غیرخوراک در این خانوارها کمتر از خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی است.

مخارج مسکن به تفکیک دهک‌ها درآمدی

دسته‌بندی دیگری که در این گزارش برای بررسی مخارج مسکن در نظر گرفته شده است، تقسیم‌بندی بر مبنای دهک‌های درآمدی است. بر این مبنای بررسی می‌شود سهم مخارج مسکن از مخارج کل خانوار در هر دهک درآمدی چه میزان است. نتایج بررسی در جدول (۸-۵) نشان داده شده است.

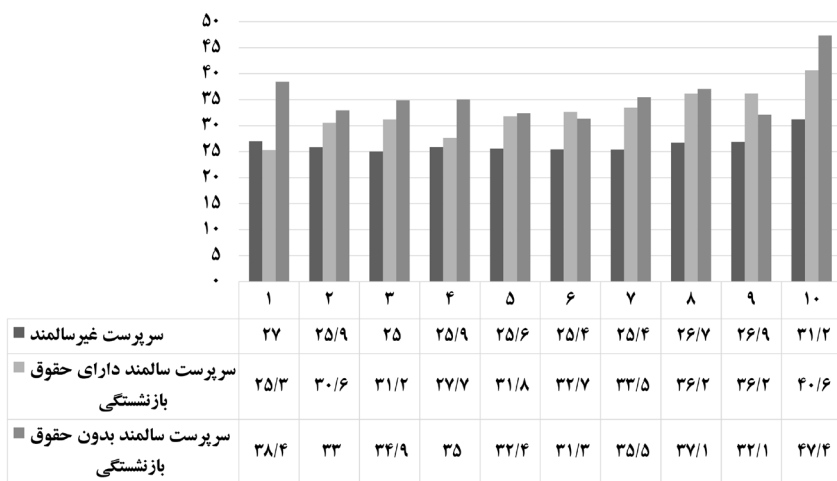
جدول ۸-۵- سهم مخارج مسکن از مخارج کل برای دهک‌های مختلف درآمدی به تفکیک شهری و روستایی - درصد

| دهک‌ها | شهری | روستایی |
|--------|------|---------|
| ۱ | ۳۰.۴ | ۱۶.۸ |
| ۲ | ۲۷.۱ | ۱۳.۴ |
| ۳ | ۲۶.۵ | ۱۲.۳ |
| ۴ | ۲۶.۵ | ۱۱.۶ |
| ۵ | ۲۶.۵ | ۱۱.۹ |
| ۶ | ۲۶.۵ | ۱۱.۶ |
| ۷ | ۲۶.۶ | ۱۲.۲ |
| ۸ | ۲۸.۲ | ۱۲.۳ |
| ۹ | ۲۸.۳ | ۱۱.۶ |
| ۱۰ | ۳۳.۴ | ۱۰.۱ |

همان‌طور که جدول نشان می‌دهد در خانوارهای شهری سهم مخارج مسکن از کل مخارج خانوار در دهک آخر (دهک ثروتمندتر) بیش از سایر دهک‌هاست اما پس از آن، سهم مخارج مسکن در دهک نخست یعنی فقیرترین خانوارها بیشترین رقم را دارد. در دهک‌های دوم تا هفتم سهم مخارج مسکن تقریباً یکسان و کمتر از دهک نخست است و از دهک هشتم به بعد سهم افزایش پیدا می‌کند. در روستاها میزان سهم مخارج مسکن از کل مخارج خانوار روند نزولی دارد و فقیرترین دهک بیشترین سهم را برای مخارج مسکن داشته است و دهک آخر کمترین سهم را ثبت کرده است.

نمودار (۵-۵) میزان سهم مخارج مسکن در مخارج کل را برای دهک‌های مختلف به تفکیک سرپرستان خانوار در شهرها نشان می‌دهد و در نمودار (۵-۶) همین آمار برای روستاها به تصویر کشیده شده است.

نمودار ۵-۵- سهم مخارج مسکن در مخارج کل خانوارهای شهری ه تفکیک دهک و وضعیت سرپرست خانوار

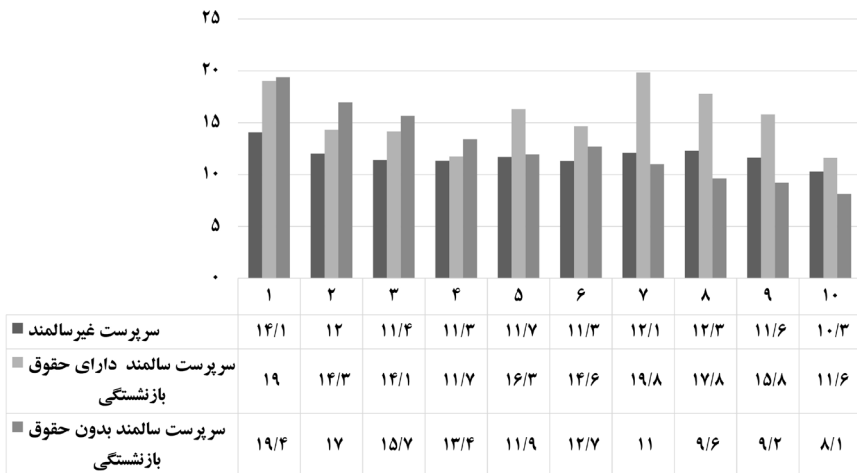


مشاهده می‌شود در همه گروه‌ها سهم مخارج مسکن از کل مخارج خانوار در دهک آخر بیش از سایر دهک‌هاست. سهم مخارج مسکن برای خانوارهای با سرپرست غیرسالمند برای دهک‌های ۲ تا ۷ تقریباً یکسان است. دهک‌های ۷ و ۸ سهم بیشتری از مخارج را برای مسکن می‌پردازند اما این سهم کمتر از دهک نخست است؛ دهک نخست پس از دهک آخر بیشترین سهم مخارج مسکن را ثبت کرده است.

برای خانوارهای با سرپرست سالمند در بین گروهی که به حقوق بازنشستگی دسترسی دارند، مخارج مسکن در دهک اول کمتر از سایر دهک‌ها و برای دهک آخر بیشترین میزان است. سهم مخارج مسکن در دهک چهارم کاهش دارد و پس از آن دوباره افزایش می‌یابد.

برای خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی سهم مخارج مسکن از روندی مانند گروه نخست پیروی می‌کند به طوری که سهم دهک آخر بیش از سایر دهک‌هاست و سهم ثبت شده برای دهک اول در رده دوم قرار دارد. در مقایسه بین خانوارها، گروه‌هایی با سرپرست خانوار سالمند بدون حقوق بازنشستگی در همه دهک‌ها سهم بیشتری از مخارج خود را صرف مسکن می‌کنند.

نمودار ۶-۵- سهم مخارج مسکن در مخارج کل خانوارهای روستایی به تفکیک دهک و وضعیت سرپرست خانوار



نتیجه گیری

مرور آمار مربوط به خانوارهای روستایی نشان می‌دهد که برای خانوارهایی با سرپرست غیرسالمند بیشترین سهم هزینه برای فقیرترین دهک (دهک نخست) است، پس از آن تا دهک ششم سهم هزینه مسکن نزولی است، در دهک هفتم و هشتم سهم هزینه مسکن افزایش می‌یابد و پس از آن دوباره روند کاهشی می‌گیرد. سهم هزینه مسکن در مخارج کل در دهک آخر کمترین سهم است. روند مربوط به هزینه‌های مسکن در سبد خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی از نظم مشخصی پیروی نمی‌کند. در حالی که سهم مخارج مسکن در دهک اول به ۱۹ درصد می‌رسد این سهم در دهک دو، سه و چهار کاهش می‌شود و پس از آن افزایش می‌یابد. سهم مخارج مسکن در این گروه در دهک هفتم بیشترین رقم است که پس از آن دوباره کاهشی می‌شود.

برای خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی سهم هزینه خانوار تقریباً روند کاهشی دارد (به جز دهک ششم که اندکی افزایش می‌یابد)، پس از آن بیشترین سهم مربوط به دهک اول با رقم ۱۹.۴ درصد است. مقایسه بین گروه‌ها نشان می‌دهد تا دهک چهارم خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی بیشترین سهم مخارج مسکن را دارند و پس از آن خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی بیشترین رقم را ثبت کرده‌اند.

فصل ششم

بررسی وضعیت مخارج بهداشت و درمان
(سلامت) در بودجه خانوار

سمیرا غلامی

چکیده مدیریتی

در این فصل سهم مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج (بودجه) خانوار و نیز سهم هر یک از گروه‌های خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج خانوار و از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارها بررسی شده است. نتایج حاصل از محاسبات نشان می‌دهد:

سهم مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج خانوارها:

- این سهم در دو سطح شهری و روستایی نزدیک به هم است و کمتر از یک درصد با هم فاصله دارند.
- این سهم در خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی نزدیک به ۲ برابر این سهم در خانوارهای غیرسالمند است.
- این سهم در خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی حدود ۱.۲ تا ۱.۳ برابر خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی است.
- اختلاف این سهم میان خانوارهای با سرپرست سالمند با خانوارهای با سرپرست غیرسالمند در سطح روستایی بیش از این اختلاف در سطح شهری است.
- سهم مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج خانوارها در دهک‌های بالای درآمدی بالاتر از دهک‌های پایین درآمدی است.
- متوسط این سهم در سه دهک بالای درآمدی حدود ۱.۵ تا ۲ برابر متوسط سهم در سه دهک پایین درآمدی است.

در تفکیک گروه‌های خدمات بهداشت و درمان:

- سهم مخارج بهداشت و درمان گروه‌های دارو، خدمات بیمارستانی و خدمات

- پیراپزشکی خانوارهای با سرپرست سالمند حدود ۱.۵ تا ۲.۵ برابر بیش از خانوارهای با سرپرست غیرسالمند است (در هر دو سطح شهری و روستایی).
- سهم مخارج دندانپزشکی خانوارهای با سرپرست غیرسالمند ۱.۵ تا ۴ برابر بیش از خانوارهای با سرپرست سالمند است.
- در سطح شهری و روستایی، ۳ گروه محصولات دارویی و درمان، خدمات بیمارستانی و دندانپزشکی به ترتیب ۶۸ و ۶۶ درصد از کل مخارج بهداشت و درمان را به خود اختصاص داده‌اند.
- خانوارهای با سرپرست سالمند در گروه‌های محصولات دارویی و خدمات بیمارستانی سهم بیشتری نسبت به خانوارهای با سرپرست غیرسالمند دارند.

در تفکیک استان:

- دو استان قم و خوزستان بیشترین سهم مخارج سلامت از کل مخارج خانوار را داشته‌اند (به ترتیب معادل ۰.۱۲ و ۰.۱ درصد).
- دو استان کهگیلویه و بویراحمد و سیستان و بلوچستان کمترین سهم را ثبت کرده‌اند (به ترتیب ۰.۰۳ و ۰.۰۲ درصد).

باید در نظر داشت که گاهی توزیع جغرافیایی نامناسب مراکز ارائه‌دهنده خدمات بهداشت و درمان منجر به ایجاد هزینه‌های مازاد بر مخارج درمان از جمله هزینه‌های مسافرت یا اقامت در نزدیک مراکز درمانی ایجاد شده و در نتیجه سهم برخی مخارج را افزایش داده است. از سوی دیگر فقر که منجر به کاهش بودجه برای مخارج بهداشت و درمان می‌شود نیز عامل افزایش این سهم می‌شود.

مقدمه

در این فصل به بررسی سهم مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان و از کل مخارج (بودجه) خانوارهای شهری و روستایی به تفکیک سرپرست خانوار بر حسب سن و حقوق بازنشستگی و نیز به تفکیک استان‌ها، بر اساس آمار و اطلاعات بودجه خانوار سال ۱۳۹۵ پرداخته‌ایم. به این منظور ابتدا سهم مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج خانوار و سپس سهم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارها محاسبه شده است.

نتایج محاسبات

سه‌م مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج خانوارها

در این بخش، سه‌م مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج خانوارها به تفکیک سن سرپرست (غیرسالمند، سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی) و به تفکیک استان‌های کشور محاسبه شده‌اند.

جدول ۱-۶- سه‌م مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج خانوار به تفکیک شهر و روستا- درصد

| روستایی | شهری | وضعیت سرپرست خانوار |
|---------|------|------------------------------------|
| ۶۸ | ۷ | کل |
| ۶۲ | ۶۳ | سرپرست غیرسالمند |
| ۱۰۸ | ۱۱۳ | سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی |
| ۹۶ | ۸۸ | سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی |

منبع: محاسبات پژوهش

سه‌م مخارج بهداشت و درمان در دو سطح شهری و روستایی نزدیک به هم هستند و کمتر از یک درصد با هم فاصله دارند. این سه‌م در خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی نزدیک به ۲ برابر این سه‌م در خانوارهای غیرسالمند است.

در مقایسه میان خانوارهای با سرپرست سالمند، سه‌م مخارج بهداشت و درمان در خانوارهایی که سرپرست دارای حقوق بازنشستگی است حدود ۱.۲ تا ۱.۳ برابر این سه‌م در خانوارهای بدون حقوق بازنشستگی است.

جدول ۲-۶- سهم مخارج سلامت از کل مخارج خانوار به تفکیک دهک‌های درآمدی به تفکیک شهر و روستا- درصد

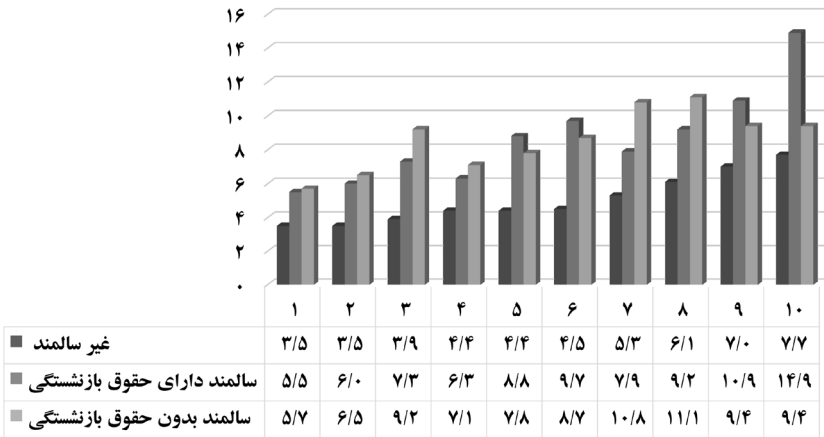
| روستایی | شهری | دهک‌های درآمدی |
|---------|------|----------------|
| ۴۶ | ۴۴ | ۱ |
| ۴۵ | ۴۲ | ۲ |
| ۵ | ۴۸ | ۳ |
| ۵.۱ | ۴۸ | ۴ |
| ۵.۷ | ۵.۱ | ۵ |
| ۵.۷ | ۵.۳ | ۶ |
| ۶ | ۵.۸ | ۷ |
| ۶ | ۶۶ | ۸ |
| ۶.۹ | ۷.۵ | ۹ |
| ۹.۵ | ۸.۷ | ۱۰ |

منبع: محاسبات پژوهش

ملاحظه می‌شود که سهم مخارج بهداشت و درمان در دهک‌های پایین درآمدی پایین‌تر از دهک‌های بالای درآمدی است. این اختلاف عمدتاً نشان‌دهنده این مهم است که خانوارهای کم درآمد، بیشتر بودجه خود را صرف نیازهای اساسی‌تر همچون خوراک کرده و سهم اندکی برای مخارج بهداشت و درمان باقی می‌ماند؛ لذا این سهم در خانوارهای با درآمد پایین کمتر خواهد شد. همچنین، در سطح شهری این سهم پایین‌تر از سطح روستایی است. این اختلاف نیز عمدتاً ناشی از دسترسی محدودتر خانوارهای روستایی به مراکز و خدمات بهداشت و درمان است که هزینه‌های مازاد همچون مسافرت‌ها جهت دریافت خدمات بهداشت و درمان نسبت به خانوارهای شهری را برای آنان رقم می‌زند.

نمودار ۱-۶- سهم مخارج بهداشت و درمان خانوارهای شهری به تفکیک دهک‌های درآمدی و وضعیت سرپرست خانوار- درصد

سهم مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج خانوارها - به تفکیک دهک‌های درآمدی (درصد) - سال ۱۳۹۵

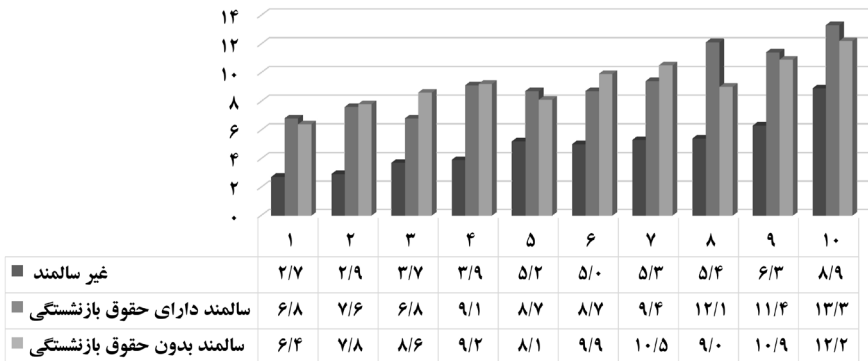


منبع: محاسبات پژوهش

در سطح شهری، سهم مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج خانوارهای سالمندان با حقوق بازنشستگی حدود ۱.۵ تا ۲ برابر این سهم در گروه غیرسالمندان است و اختلاف کمتری با گروه سالمندان بدون حقوق بازنشستگی دارد. در هر سه گروه سنی، متوسط این سهم در سه دهک بالای درآمدی حدود ۱.۵ تا ۲ برابر متوسط سهم در سه دهک پایین درآمدی است.

نمودار ۲-۶- سهم مخارج بهداشت و درمان خانوارهای روستایی به تفکیک دهک‌های درآمدی و وضعیت سرپرست خانوار-درصد

سهم مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج خانوارهای روستایی -به تفکیک دهک‌های درآمدی (درصد)- سال ۱۳۹۵

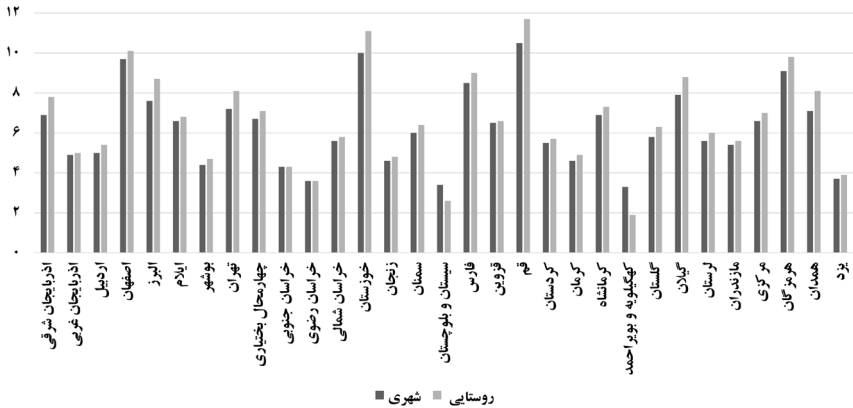


منبع: محاسبات پژوهش

در سطح روستایی، سهم مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج خانوارهای سالمندان با حقوق بازنشستگی حدود ۱.۵ تا ۲.۵ برابر این سهم در گروه غیرسالمندان است و اختلاف کمتری با گروه سالمندان بدون حقوق بازنشستگی دارد. در هر سه گروه سنی، متوسط این سهم در سه دهک بالای درآمدی حدود ۱.۵ تا ۲.۵ برابر متوسط سهم در سه دهک پایین درآمدی است.

با مقایسه دو سطح شهری و روستایی، می‌توان گفت اختلاف این سهم میان خانوارهای سالمند با غیرسالمند در سطح روستایی بیش از این اختلاف در سطح شهری است. به‌طور مثال در دهک اول درآمدی، سهم مخارج بهداشت و درمان خانوارهای سالمند و غیرسالمند در سطح روستایی به ترتیب معادل ۶.۸ و ۲.۷ درصد و در سطح شهری به ترتیب ۵.۵ و ۳.۵ درصد است و اختلاف در سطح روستایی ۴.۱ واحد درصد و در سطح شهری معادل ۲ واحد درصد است.

نمودار ۳-۶- سهم مخارج سلامت از کل مخارج خانوار در دو سطح شهری و روستایی به تفکیک استان-درصد



منبع: محاسبات پژوهش

در این نمودار در دو استان قم و فارس در سطح روستایی بیشترین سهم مخارج سلامت از کل مخارج خانوار به ترتیب معادل ۱۱.۷ و ۱۱.۱ درصد و در دو استان کهگیلویه و بویراحمد و سیستان و بلوچستان در سطح روستایی به ترتیب ۲.۶ و ۱.۹ درصد، کمترین سهم را شاهد هستیم.

سهم‌های هر استان در جدول ذیل در حالت کلی و نیز به تفکیک سن سرپرست خانوارها آمده است.

جدول ۳-۶- سهم مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج خانوارهای شهری و روستایی به تفکیک استان - درصد

| روستایی | | | | شهری | | | | استان |
|------------------|-------------------|-----------|-----|------------------|-------------------|-----------|-----|--------------------|
| سالمند بدون حقوق | سالمند دارای حقوق | غیرسالمند | کل | سالمند بدون حقوق | سالمند دارای حقوق | غیرسالمند | کل | |
| ۹۶ | ۱۱۵ | ۶۹ | ۷۸ | ۹۴ | ۸۳ | ۶۵ | ۶۹ | آذربایجان شرقی |
| ۶۳ | ۵۷ | ۴۸ | ۵ | ۸ | ۲ | ۴۸ | ۴۹ | آذربایجان غربی |
| ۴۸ | ۱۴۶ | ۵۱ | ۵۴ | ۸۷ | ۴۹ | ۴۷ | ۵ | اردبیل |
| ۱۶۲ | ۱۵۳ | ۹۳ | ۱۰۱ | ۱۱ | ۱۵ | ۸۸ | ۹۷ | اصفهان |
| ۱۰ | ۱۹ | ۷۸ | ۸۷ | ۷۳ | ۱۰۴ | ۷۱ | ۷۶ | البرز |
| ۱۱۸ | ۷۵ | ۶۱ | ۶۸ | ۱۰۶ | ۱۱۳ | ۵۷ | ۶۶ | ایلام |
| ۵۱ | ۶۶ | ۴۵ | ۴۷ | ۴۲ | ۶۶ | ۴۲ | ۴۴ | بوشهر |
| ۱۰ | ۱۱۳ | ۷۴ | ۸۱ | ۱۱۲ | ۱۳۳ | ۵۸ | ۷۲ | تهران |
| ۹۱ | ۶۸ | ۶۷ | ۷۱ | ۶۲ | ۶۱ | ۶۸ | ۶۷ | چهارمحال و بختیاری |
| ۴۵ | ۶۱ | ۴۱ | ۴۳ | ۵۷ | ۷۴ | ۳۹ | ۴۳ | خراسان جنوبی |
| ۵۴ | ۱۶ | ۳۴ | ۳۶ | ۵۲ | ۵ | ۳۳ | ۳۶ | خراسان رضوی |
| ۹۴ | ۱۸۶ | ۵۱ | ۵۸ | ۹۳ | ۵ | ۵۴ | ۵۶ | خراسان شمالی |
| ۱۵۱ | ۱۲۴ | ۱۰۴ | ۱۱۱ | ۱۰۷ | ۱۱۱ | ۹۸ | ۱۰ | خوزستان |
| ۶۵ | ۲۸ | ۴۵ | ۴۸ | ۵۷ | ۸۴ | ۴۱ | ۴۶ | زنجان |
| ۱۰۲ | ۱۱۳ | ۵۸ | ۶۴ | ۱۱ | ۹۶ | ۵۳ | ۶ | سمنان |
| ۳۶ | ۲۲ | ۲۵ | ۲۶ | ۸۱ | ۴ | ۳۲ | ۳۴ | سیستان و بلوچستان |
| ۱۷۴ | ۲۵۲ | ۷۸ | ۹ | ۵۵ | ۱۴ | ۸۱ | ۸۵ | فارس |
| ۱۳ | ۸۶ | ۵۶ | ۶۶ | ۶ | ۱۳ | ۵۷ | ۶۵ | قزوین |
| ۱۳۳ | ۹۶ | ۱۱۵ | ۱۱۷ | ۱۲۷ | ۱۲۸ | ۱۰۲ | ۱۰۵ | قم |
| ۶۵ | ۵۷ | ۵۵ | ۵۷ | ۶ | ۸۵ | ۵۳ | ۵۵ | کردستان |

| روستایی | | | | شهری | | | | استان |
|------------------|-------------------|-----------|----|------------------|-------------------|-----------|----|---------------------|
| سالمند بدون حقوق | سالمند دارای حقوق | غیرسالمند | کل | سالمند بدون حقوق | سالمند دارای حقوق | غیرسالمند | کل | |
| ۸۵ | ۶۸ | ۴۴ | ۴۹ | ۷۳ | ۸۲ | ۳۹ | ۴۶ | کرمان |
| ۹۶ | ۸ | ۶۷ | ۷۳ | ۸۸ | ۸۱ | ۶۶ | ۶۹ | کرمانشاه |
| ۲۶ | ۱۳ | ۱۸ | ۱۹ | ۴۴ | ۳۹ | ۳۲ | ۳۳ | کهگیلویه و بویراحمد |
| ۱۰۹ | ۵۵ | ۵۷ | ۶۳ | ۴۴ | ۷۲ | ۵۸ | ۵۸ | گلستان |
| ۱۳۷ | ۱۰۹ | ۷۲ | ۸۸ | ۷۸ | ۹۸ | ۷۶ | ۷۹ | گیلان |
| ۹ | ۶۵ | ۵۴ | ۶ | ۴۵ | ۷۳ | ۵۵ | ۵۶ | لرستان |
| ۸ | ۷۳ | ۵۱ | ۵۶ | ۹۱ | ۶۹ | ۵۱ | ۵۴ | مازندران |
| ۹ | ۱۶۹ | ۵۶ | ۷ | ۵۶ | ۹۲ | ۶۵ | ۶۶ | مرکزی |
| ۱۴۵ | ۱۶۷ | ۷۹ | ۹۸ | ۱۲۲ | ۲۲۹ | ۷۸ | ۹۱ | هرمزگان |
| ۱۰۱ | ۷ | ۷۷ | ۸۱ | ۶۵ | ۹۵ | ۶۹ | ۷۱ | همدان |
| ۵۲ | ۵ | ۳۵ | ۳۹ | ۵۱ | ۵۷ | ۳۵ | ۳۷ | یزد |

منبع: محاسبات پژوهش

استان قم در هر دو سطح شهری و روستایی بیشترین سهم مخارج بهداشت و درمان را به خود اختصاص داده است. کمترین سهم به استان‌های کهگیلویه و بویراحمد و سیستان و بلوچستان تعلق گرفته است. این سهم در سطح شهری و در استان‌های قم، خوزستان، اصفهان و فارس حدود ۲ برابر بالاتر از استان‌های یزد، خراسان جنوبی، سیستان و بلوچستان و کهگیلویه و بویراحمد است. در سطح روستایی سهم قم، فارس، گیلان و تهران حدود ۲ برابر استان‌های آذربایجان غربی، ایلام، خراسان جنوبی، کهگیلویه و بویراحمد و سیستان و بلوچستان است. این سهم در هر سه گروه سرپرست غیرسالمند و سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی در سطح شهری بیش از سطح روستایی است.

سهیم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل بودجه خانوار و از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارها

در این بخش، سهیم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج (بودجه) خانوار و سپس از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارها، به تفکیک سن سرپرست خانوار (سرپرست غیرسالمند و سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی) و استان‌های کشور در دو سطح شهری و روستایی محاسبه شده‌اند.

جدول ۴-۶- سهیم مخارج هر گروه بهداشت و درمان از کل مخارج خانوارهای شهری و روستایی - درصد

| روستایی | | | | شهری | | | | گروه‌های بهداشت و درمان |
|------------------|-------------------|-----------|------|------------------|-------------------|-----------|------|-------------------------|
| سالمند بدون حقوق | سالمند دارای حقوق | غیرسالمند | کل | سالمند بدون حقوق | سالمند دارای حقوق | غیرسالمند | کل | |
| ۳.۴ | ۳.۳ | ۱.۹ | ۲.۱ | ۲.۸ | ۴.۲ | ۱.۶ | ۲ | محصولات دارویی و درمانی |
| ۳.۲ | ۴ | ۱.۳ | ۱.۷ | ۲.۷ | ۳.۲ | ۱.۳ | ۱.۶ | خدمات بیمارستانی |
| ۰.۲ | ۰.۳ | ۰.۸ | ۰.۷ | ۰.۵ | ۰.۹ | ۱.۳ | ۱.۲ | خدمات دندانپزشکی |
| ۱.۲ | ۱.۶ | ۱ | ۱.۱ | ۱.۳ | ۱.۴ | ۱ | ۱.۱ | خدمات پیراپزشکی |
| ۱.۵ | ۱.۵ | ۰.۹ | ۱ | ۱.۱ | ۱.۴ | ۰.۹ | ۰.۹ | خدمات پزشکی |
| ۰.۲ | ۰.۱ | ۰.۲ | ۰.۲ | ۰.۵ | ۰.۲ | ۰.۲ | ۰.۲ | وسایل و تجهیزات درمانی |
| ۰.۰۵ | ۰.۰۱ | ۰.۰۴ | ۰.۰۴ | ۰.۰۱ | ۰.۰۶ | ۰.۰۲ | ۰.۰۲ | محصولات پزشکی |
| ۰.۰۱ | ۰ | ۰.۰۱ | ۰.۰۱ | ۰.۰۱ | ۰.۰۲ | ۰.۰۱ | ۰.۰۱ | هزینه ترک اعتیاد |
| ۹.۶ | ۱۰.۸ | ۶.۲ | ۶.۸ | ۸.۸ | ۱۱.۳ | ۶.۳ | ۷ | کل |

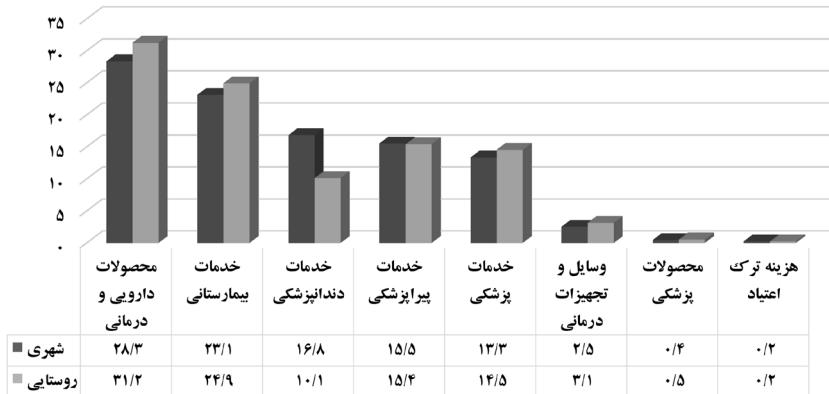
منبع: محاسبات پژوهش

سهیم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان در سطح شهری و روستایی تقریباً یکسان است. اما سهیم مخارج محصولات دارویی، خدمات بیمارستانی،

دندانپزشکی و پیراپزشکی از کل مخارج خانوار به‌طور متوسط حدود ۴.۵ تا ۵ برابر بالاتر از نسبت به خدمات و محصولات پزشکی، وسایل و تجهیزات درمان و هزینه ترک اعتیاد است.

در تفکیک سن، سهم مخارج بهداشت و درمان گروه‌های دارو، خدمات بیمارستانی، خدمات پیراپزشکی خانوارهای با سرپرست سالمند حدود ۱.۵ تا ۲.۵ برابر بیش از غیرسالمندان است (در هر دو سطح شهری و روستایی). اما سهم مخارج دندانپزشکی گروه غیرسالمند ۱.۵ تا ۴ برابر بیش از سالمندان است. مخارج وسایل و تجهیزات درمانی خانوارهای سالمند و غیرسالمند تقریباً نزدیک به یکدیگر هستند. در مقایسه خانوارهای با سرپرست سالمند، در سطح شهری شاهد بالا بودن سهم مخارج بهداشت و درمان خانوارهای با حقوق بازنشستگی نسبت به بدون حقوق هستیم که بیشترین اختلاف در محصولات پزشکی حدود ۶ برابر بیشتر از سالمندان بدون حقوق وجود دارد. در سطح روستایی، بیشترین اختلاف سهم مخارج در خدمات دندانپزشکی است یعنی این سهم در گروه سالمندان با حقوق حدود ۱.۵ برابر سالمندان بدون حقوق است اما در سایر گروه‌های خدمات بهداشت و درمان اختلاف چندانی میان خانوارهای سالمند با و بدون حقوق بازنشستگی دیده نمی‌شود.

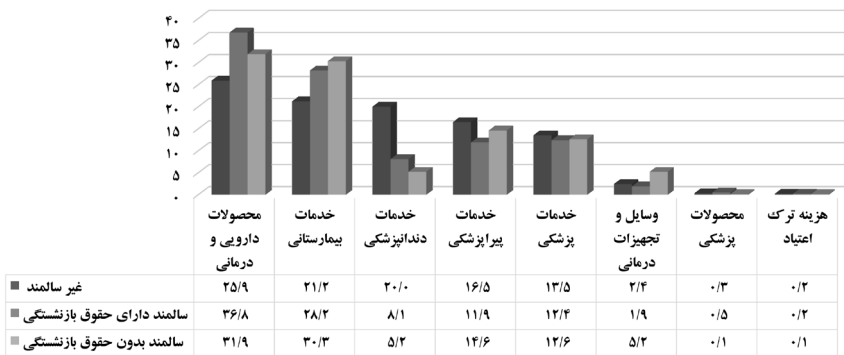
نمودار ۴-۶- سهم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارها به تفکیک شهر و روستا- درصد



منبع: محاسبات پژوهش

در این نمودار (۴-۶) سهم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارها در دو سطح شهری و روستایی با یکدیگر مقایسه شده‌اند. این سهم برای محصولات دارویی، خدمات بیمارستانی و پزشکی و نیز وسایل و تجهیزات درمانی در سطح روستایی بیش از شهری و در سایر خدمات بهداشت و درمان سهم کمتری مشاهده می‌شود. در خصوص خدمات پیراپزشکی، محصولات پزشکی و هزینه ترک اعتبار سهم مشابهی در هر دو سطح شهری و روستایی وجود دارد.

نمودار ۵-۶- سهم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارهای شهری - درصد



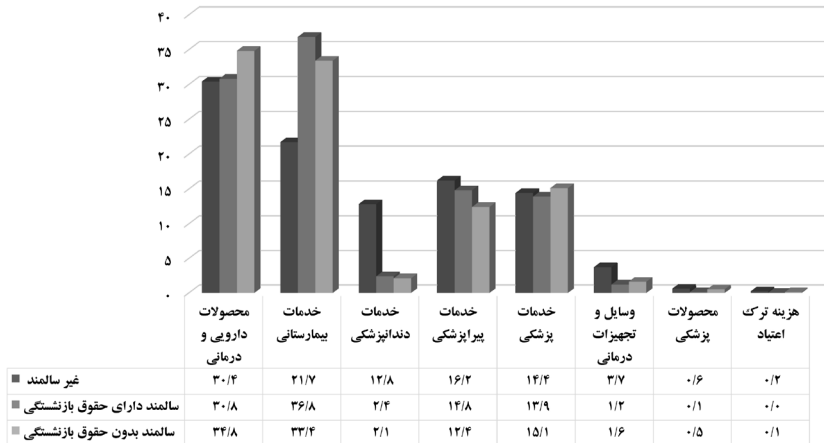
منبع: محاسبات پژوهش

در سطح شهری، ۳ گروه محصولات دارویی و درمان، خدمات بیمارستانی و دندانپزشکی ۶۸ درصد از کل مخارج بهداشت و درمان را به خود اختصاص داده‌اند. دو گروه محصولات پزشکی و هزینه ترک اعتیاد هر یک سهمی زیر یک درصد دارند که بسیار ناچیز است.

در تفکیک سرپرست خانوارها، خانوارهای با سرپرست سالمند در گروه‌های محصولات دارویی و خدمات بیمارستانی سهم بیشتری نسبت به خانوارهای غیرسالمند دارند. اما در گروه‌های دیگر همچون مخارج دندانپزشکی، خدمات پزشکی و پیراپزشکی سهم کمتری نسبت به خانوارهای با سرپرست غیرسالمند دارند.

همچنین خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی در گروه‌های محصولات دارویی، خدمات دندانپزشکی و محصولات پزشکی (حدود ۰.۵ تا ۵ واحد درصد) سهم بیشتری نسبت به خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی دارند و در گروه‌های دیگر سهم کمتری دارند.

نمودار ۶-۶- سهم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارهای روستایی- درصد



منبع: محاسبات پژوهش

در سطح روستایی، ۳ گروه محصولات دارویی و درمان و خدمات بیمارستانی و دندانپزشکی ۶۶ درصد از کل مخارج بهداشت و درمان را به خود اختصاص داده‌اند. دو گروه محصولات پزشکی و هزینه ترک اعتیاد هر یک سهمی زیر یک درصد دارند که بسیار ناچیز است.

در تفکیک سرپرست خانوارها، خانوارهای با سرپرست سالمند در گروه‌های محصولات دارویی و خدمات بیمارستانی سهم بیشتری نسبت به خانوارهای غیرسالمند دارند. اما در گروه‌های دیگر همچون مخارج دندانپزشکی، خدمات پزشکی و پیراپزشکی سهم کمتری نسبت به خانوارهای با سرپرست غیرسالمند دارند.

همچنین خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی در گروه‌های خدمات بیمارستانی، خدمات دندانپزشکی و پیراپزشکی (حدود ۰.۵ تا ۳.۵ واحد درصد)

سه‌م بیشتری نسبت به سالمندان بدون حقوق دارند و در گروه‌های دیگر سه‌م کمتری دارند.

جدول ۵-۶- سه‌م مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارهای شهری- به تفکیک استان- درصد

| استان | محصولات دارویی و درمانی | خدمات بیمارستانی | خدمات دندانپزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | محصولات پزشکی | هزینه ترک اعتیاد |
|--------------------|-------------------------|------------------|------------------|-----------------|-------------|------------------------|---------------|------------------|
| آذربایجان شرقی | ۳۰.۲ | ۱۳.۳ | ۱۹.۷ | ۱۲.۷ | ۱۸.۹ | ۵ | ۰.۲ | ۰.۰ |
| آذربایجان غربی | ۲۳.۹ | ۲۵.۷ | ۵.۴ | ۱۴.۱ | ۳۰.۵ | ۰.۰ | ۰.۳ | ۰.۰ |
| اردبیل | ۳۰ | ۲۸.۶ | ۱۶.۱ | ۱۳.۷ | ۱۱.۱ | ۰.۴ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| اصفهان | ۲۲.۴ | ۱۷.۵ | ۲۷.۸ | ۱۷ | ۱۲.۲ | ۲.۵ | ۰.۳ | ۰.۲ |
| البرز | ۲۱.۹ | ۲۸.۸ | ۱۱.۱ | ۱۲.۵ | ۲۴.۱ | ۱.۶ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| ایلام | ۲۲.۸ | ۱۳.۳ | ۳۱.۹ | ۹.۹ | ۲۰.۵ | ۱.۳ | ۰.۳ | ۰.۰ |
| بوشهر | ۳۰.۶ | ۱۶.۳ | ۷.۵ | ۱۹.۷ | ۲۲.۳ | ۲.۸ | ۰.۹ | ۰.۰ |
| تهران | ۳۱.۲ | ۲۵.۲ | ۱۴.۸ | ۱۴.۸ | ۱۱.۱ | ۲.۴ | ۰.۴ | ۰.۱ |
| چهارمحال و بختیاری | ۱۸.۶ | ۱۶ | ۴۴.۶ | ۱۱ | ۹.۲ | ۰.۲ | ۰.۴ | ۰.۰ |
| خراسان جنوبی | ۱۵.۴ | ۷.۷ | ۳۵ | ۱۰.۴ | ۱۹.۶ | ۷ | ۴.۹ | ۰.۰ |
| خراسان رضوی | ۳۶ | ۱۷.۴ | ۱۶.۹ | ۱۲.۴ | ۱۵.۰ | ۱.۶ | ۰.۷ | ۰.۰ |
| خراسان شمالی | ۱۵.۸ | ۳۸.۷ | ۱۳ | ۱۳.۶ | ۷.۵ | ۸ | ۲.۱ | ۱.۴ |
| خوزستان | ۲۷.۶ | ۲۲.۴ | ۱۷.۴ | ۲۰.۱ | ۹.۲ | ۳ | ۰.۲ | ۰.۱ |
| زنجان | ۱۸.۶ | ۲۳.۴ | ۹.۴ | ۱۶.۸ | ۱۶.۵ | ۱۳.۸ | ۱.۴ | ۰.۱ |
| سمنان | ۳۴.۴ | ۱۷.۵ | ۱۴.۵ | ۱۴.۶ | ۱۷.۷ | ۱.۳ | ۰.۰ | ۰.۰ |

| استان | محصولات دارویی و درمانی | خدمات بیمارستانی | خدمات دندانپزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | محصولات پزشکی | هزینه ترک اعتیاد |
|---------------------|-------------------------|------------------|------------------|-----------------|-------------|------------------------|---------------|------------------|
| سیستان و بلوچستان | ۴۵.۷ | ۶.۵ | ۷.۴ | ۱۴.۴ | ۱۸.۶ | ۴.۸ | ۰.۰ | ۲.۶ |
| فارس | ۳۵.۶ | ۲۶.۳ | ۹.۲ | ۱۳.۲ | ۱۴.۱ | ۱.۴ | ۰.۳ | ۰.۰ |
| قزوین | ۲۵ | ۴۱.۷ | ۷.۳ | ۱۲.۲ | ۱۳.۰ | ۰.۴ | ۰.۴ | ۰.۰ |
| قم | ۳۳.۸ | ۲۰.۷ | ۲۰.۳ | ۱۴.۲ | ۱۳.۱ | ۷.۶ | ۰.۳ | ۰.۱ |
| کردستان | ۳۴.۷ | ۳۴.۷ | ۱۶.۱ | ۹.۹ | ۱۰.۳ | ۳.۴ | ۰.۱ | ۰.۸ |
| کرمان | ۴۲ | ۱۶.۸ | ۱۰.۶ | ۱۴ | ۱۲.۹ | ۳.۴ | ۰.۰ | ۰.۳ |
| کرمانشاه | ۲۴.۲ | ۲۸.۳ | ۱۱.۹ | ۱۹.۱ | ۱۳.۸ | ۲.۵ | ۰.۲ | ۰.۰ |
| کهگیلویه و بویراحمد | ۱۶.۸ | ۱۱.۹ | ۴۱.۴ | ۲۱.۰ | ۸.۶ | ۰.۲ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| گلستان | ۲۸.۲ | ۳۳.۱ | ۹.۹ | ۱۰.۷ | ۱۶.۷ | ۰.۷ | ۰.۰ | ۰.۹ |
| گیلان | ۲۸.۱ | ۲۲.۶ | ۱۶.۷ | ۱۸.۷ | ۱۱.۷ | ۱.۴ | ۰.۱ | ۰.۸ |
| لرستان | ۱۵.۲ | ۲۲ | ۳۳.۱ | ۱۵.۵ | ۱۲.۸ | ۱.۱ | ۰.۳ | ۰.۰ |
| مازندران | ۲۶.۷ | ۱۰.۳ | ۲۹.۹ | ۲۰.۶ | ۱۰.۹ | ۰.۸ | ۰.۸ | ۰.۰ |
| مرکزی | ۲۰.۲ | ۱۹.۶ | ۱۳.۹ | ۲۲.۱ | ۱۸.۲ | ۱ | ۰.۴ | ۴.۷ |
| هرمزگان | ۲۴.۳ | ۲۴.۰ | ۱۶.۸ | ۱۵.۱ | ۱۳.۳ | ۶.۱ | ۰.۴ | ۰.۰ |
| همدان | ۲۳.۷ | ۳۵.۴ | ۱۱.۵ | ۱۹.۶ | ۸.۹ | ۰.۸ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| یزد | ۳۳.۷ | ۲۱.۹ | ۵.۲ | ۱۹.۶ | ۱۸.۴ | ۱.۲ | ۰.۰ | ۰.۰ |

منبع: محاسبات پژوهش

در سطح شهری، استان‌های سیستان و بلوچستان و کرمان بیشترین سهم مخارج محصولات دارویی و درمان (۴۵.۷ و ۴۲ درصد) و استان‌های خراسان شمالی، خراسان جنوبی و لرستان کمترین سهم (۱۵ تا ۱۶ درصد) را دارند. استان‌های قزوین و خراسان شمالی بیشترین سهم مخارج خدمات بیمارستانی (۴۱.۷ و ۳۸.۷ درصد) و استان‌های خراسان جنوبی و سیستان و بلوچستان کمترین

سه‌م (۷.۷ و ۶.۵ درصد) را دارند.

استان‌های چهار محال بختیاری و کهگیلویه و بویراحمد بیشترین سهم مخارج خدمات دندانپزشکی (۴۴.۶ و ۴۱.۴ درصد) و استان‌های آذربایجان غربی و یزد کمترین سهم (۵.۴ و ۵.۲ درصد) را دارند.

استان‌های مرکزی و کهگیلویه و بویراحمد بیشترین سهم مخارج خدمات پیراپزشکی (۲۲.۱ و ۲۱ درصد) و استان‌های ایلام و کردستان کمترین سهم (۹.۹ درصد) را دارند.

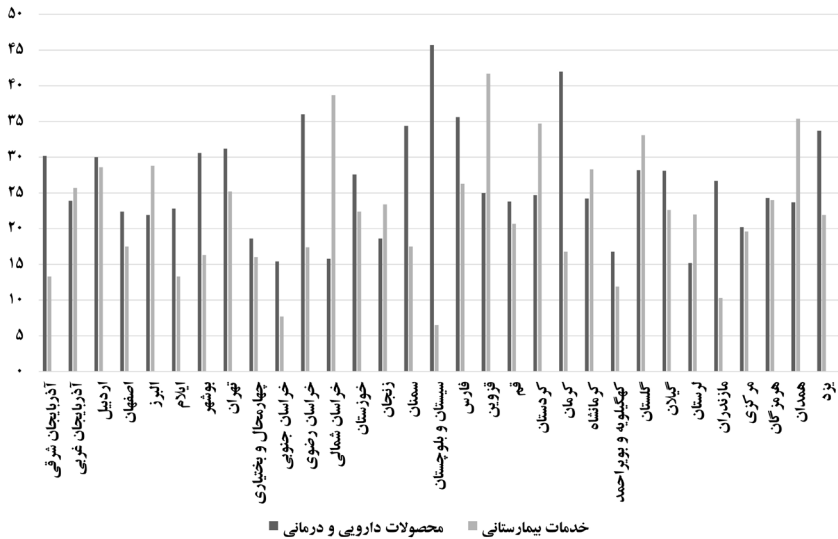
استان‌های آذربایجان غربی و البرز بیشترین سهم مخارج خدمات پزشکی (۳۰.۵ و ۲۴.۱ درصد) و استان‌های همدان، کهگیلویه و بویراحمد و خراسان شمالی کمترین سهم (۷ تا ۹ درصد) را دارند.

استان زنجان بیشترین سهم مخارج وسایل و تجهیزات درمان (۱۳.۸ درصد) و استان‌های چهارمحال بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد و آذربایجان غربی کمترین سهم (تقریباً صفر تا ۰.۲ درصد) را دارند.

استان‌های خراسان جنوبی و شمالی بیشترین سهم مخارج محصولات پزشکی (۴.۹ و ۲.۱ درصد) و استان‌های سیستان و بلوچستان، کرمان، البرز، سمنان، یزد و گلستان کمترین سهم (تقریباً صفر درصد) را دارند.

استان‌های مرکزی و سیستان و بلوچستان بیشترین سهم مخارج ترک اعتیاد (۴.۶۷ و ۲.۶۳ درصد) و استان‌های بسیاری از جمله یزد، خراسان جنوبی، سمنان و کرمانشاه کمترین سهم (تقریباً صفر درصد) را دارند.

نمودار ۶-۷- سهم خدمات بیمارستانی و محصولات دارویی و درمانی از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارهای شهری به تفکیک استان - درصد



منبع: محاسبات پژوهش

در این نمودار سهم دو گروه از خدمات بهداشت و درمان (یعنی مخارج خدمات بیمارستانی و محصولات دارویی و درمانی) که بیشترین سهم در سبد مخارج بهداشت و درمان را به خود اختصاص داده‌اند برای هر استان و در سطح شهری نشان داده شده است. در محصولات دارویی و درمانی، خانوارهای استان‌های سیستان و بلوچستان و لرستان به ترتیب بیشترین و کمترین مخارج بهداشت و درمان‌شان را به این محصول اختصاص داده‌اند.

در خدمات بیمارستانی، خانوارهای استان‌های قزوین و خراسان شمالی بیشترین و استان‌های سیستان و بلوچستان و خراسان جنوبی کمترین سهم مخارج بهداشت و درمان را به این خدمات اختصاص داده‌اند که این امر عمدتاً به دلیل بیمارستان‌های موجود در هر یک از این استان‌هاست بدان معنا که در استان سیستان و بلوچستان

که بیمارستان کمتری دارد بنابراین دریافت این خدمات کمتر از استان‌هایی است که تعداد بیشتری بیمارستان دارند.

جدول ۶-۶- سهم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارهای روستایی به تفکیک استان- درصد

| استان | محصولات دارویی و درمانی | خدمات بیمارستانی | خدمات دندانپزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | محصولات پزشکی | هزینه ترک اعتیاد |
|------------------|-------------------------|------------------|------------------|-----------------|-------------|------------------------|---------------|------------------|
| آذربایجان شرقی | ۳۵ | ۱۵۵ | ۱۱۰٫۷ | ۱۵۹ | ۱۳۳ | ۷۹ | ۰٫۲ | ۰٫۵ |
| آذربایجان غربی | ۳۳٫۲ | ۲۶ | ۱۰۰٫۴ | ۱۶۵ | ۱۲۳ | ۰٫۳ | ۱٫۳ | ۰٫۰ |
| اردبیل | ۲۸٫۵ | ۳۷٫۳ | ۳۴ | ۱۸٫۹ | ۱۱۳ | ۰٫۳ | ۰٫۲ | ۰٫۰ |
| اصفهان | ۲۸٫۹ | ۲۵٫۵ | ۱۳۵ | ۱۶۱ | ۱۳۱ | ۲۶ | ۰٫۲ | ۰٫۰ |
| البرز | ۳۱٫۳ | ۳۸٫۲ | ۴۴ | ۹٫۷ | ۱۴۷ | ۱٫۷ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| ایلام | ۴۱٫۵ | ۱۶ | ۱۹ | ۱۴۶ | ۱۹۵ | ۴ | ۰٫۸ | ۱٫۸ |
| بوشهر | ۳۸٫۴ | ۲۱٫۵ | ۵۱ | ۱۶۰ | ۱۵۶ | ۳٫۵ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| تهران | ۳۲٫۴ | ۱۳۶ | ۱۷۸ | ۱۹۹ | ۱۲۷ | ۳۶ | ۰٫۱ | ۰٫۰ |
| چهارمحال بختیاری | ۲۷٫۵ | ۲۴٫۲ | ۲۲ | ۱۰٫۲ | ۱۴۲ | ۰٫۴ | ۰٫۷ | ۰٫۷ |
| خراسان جنوبی | ۲۲٫۶ | ۱۲٫۵ | ۱۸۸ | ۹٫۲ | ۲۴۸ | ۶٫۴ | ۵٫۷ | ۰٫۰ |
| خراسان رضوی | ۲۷٫۷ | ۲۶٫۴ | ۸۶ | ۱۷۱ | ۱۶۹ | ۱٫۳ | ۱٫۱ | ۰٫۸ |
| خراسان شمالی | ۲۵٫۸ | ۳۱٫۲ | ۴ | ۱۹۵ | ۱۲۱ | ۵٫۷ | ۱٫۳ | ۰٫۵ |
| خوزستان | ۲۸٫۱ | ۳۲٫۵ | ۶۹ | ۱۵۰ | ۱۵۸ | ۱۶ | ۰٫۱ | ۰٫۰ |
| زنجان | ۲۵ | ۳۲٫۸ | ۴۷ | ۱۹۰ | ۱۴۲ | ۴٫۲ | ۰٫۲ | ۰٫۰ |
| سمنان | ۴۱٫۶ | ۱۶۸ | ۴ | ۱۷۰ | ۱۸۴ | ۲٫۲ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |

| استان | محصولات دارویی و درمانی | خدمات بیمارستانی | خدمات دندانپزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | محصولات پزشکی | هزینه ترک اعتیاد |
|---------------------|-------------------------|------------------|------------------|-----------------|-------------|------------------------|---------------|------------------|
| سیستان و بلوچستان | ۶۲ | ۱.۱ | ۲.۷ | ۱۳.۱ | ۲۱.۱ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| فارس | ۳۵ | ۱۹.۴ | ۱۳.۴ | ۱۶.۲ | ۹.۷ | ۶.۱ | ۰.۲ | ۰.۰ |
| قزوین | ۱۶ | ۴۸ | ۳ | ۱۲.۶ | ۱۳ | ۸ | ۱ | ۰ |
| قم | ۳۱ | ۱۸۸ | ۱۱۸ | ۱۷.۶ | ۲۰.۷ | ۰.۱ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| کردستان | ۲۶.۲ | ۳۴.۵ | ۸ | ۱۹.۴ | ۱۵ | ۶.۸ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| کرمان | ۵۰.۵ | ۲۵.۳ | ۱.۲ | ۱۰.۱ | ۱۲.۳ | ۰.۶ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| کرمانشاه | ۲۸.۱ | ۳۴.۲ | ۱۳.۹ | ۱۵ | ۱۶.۷ | ۱.۸ | ۰.۲ | ۰.۰ |
| کهگیلویه و بویراحمد | ۲۹ | ۲۱.۷ | ۲۰.۲ | ۱۵.۱ | ۱۳.۸ | ۰.۰ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| گلستان | ۳۰.۱ | ۲۹.۹ | ۴ | ۱۴.۱ | ۲۱.۱ | ۰.۸ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| گیلان | ۲۹.۲ | ۳۳.۲ | ۶.۸ | ۱۵.۵ | ۱۳.۹ | ۱.۲ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| لرستان | ۳۰ | ۲۹.۳ | ۵.۸ | ۱۳.۶ | ۱۹.۴ | ۱.۴ | ۰.۳ | ۰.۰ |
| مازندران | ۳۶.۱ | ۱۸ | ۱۲ | ۱۴.۴ | ۱۶.۳ | ۱.۲ | ۲.۱ | ۰.۰ |
| مرکزی | ۲۸.۴ | ۲۳.۷ | ۵.۵ | ۲۰.۹ | ۱۵.۴ | ۳.۱ | ۰.۲ | ۲.۸ |
| هرمزگان | ۲۲.۶ | ۳۴.۴ | ۱۱.۷ | ۱۵.۶ | ۱۸.۷ | ۵.۶ | ۱.۵ | ۰.۰ |
| همدان | ۲۵.۸ | ۴۰.۲ | ۹.۷ | ۹.۴ | ۱۳.۶ | ۱.۲ | ۰.۲ | ۰.۰ |
| یزد | ۳۲.۷ | ۲۱.۸ | ۱۹.۱ | ۹.۳ | ۱۴.۷ | ۲.۱ | ۰.۳ | ۰.۰ |

منبع: محاسبات پژوهش

در سطح روستایی، استان‌های سیستان و بلوچستان و کرمان بیشترین سهم مخارج محصولات دارویی و درمان (۶۲ و ۵۰.۵ درصد) و استان قزوین کمترین سهم (۱۵.۵ درصد) را دارند.

استان‌های قزوین و همدان بیشترین سهم مخارج خدمات بیمارستانی (۴۷.۵ و ۴۰.۲ درصد) و استان سیستان و بلوچستان کمترین سهم (۱.۱ درصد) را دارند. استان‌های چهار محال بختیاری و کهگیلویه و بویراحمد بیشترین سهم مخارج خدمات دندانپزشکی (۲۲ و ۲۰.۲ درصد) و استان‌های ایلام و کرمان کمترین سهم (۱.۲ و ۱.۹ درصد) را دارند.

استان‌های مرکزی و تهران بیشترین سهم مخارج خدمات پیراپزشکی (۲۰.۹ و ۱۹.۹ درصد) و استان‌های یزد و خراسان جنوبی کمترین سهم (۹.۳ و ۹.۲ درصد) را دارند.

استان خراسان جنوبی بیشترین سهم مخارج خدمات پزشکی (۲۴.۸ درصد) و استان فارس کمترین سهم (۹.۷ درصد) را دارند.

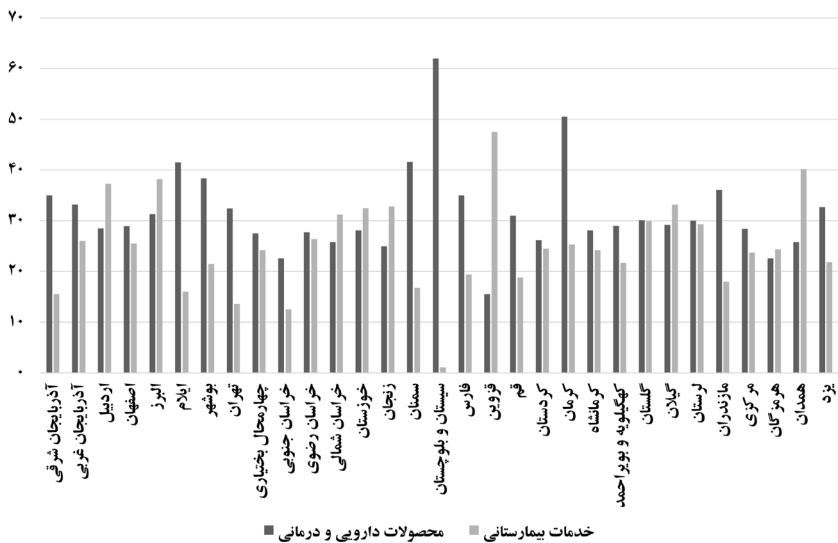
استان‌های آذربایجان شرقی و قزوین بیشترین سهم مخارج وسایل و تجهیزات درمان (۷.۹ درصد) و استان‌های سیستان و بلوچستان و کهگیلویه و بویراحمد کمترین سهم (تقریباً صفر درصد) را دارند.

استان خراسان جنوبی بیشترین سهم مخارج محصولات پزشکی (۵.۷ درصد) و استان‌های بوشهر، سمنان، البرز، گلستان و سیستان و بلوچستان کمترین سهم (تقریباً صفر درصد) را دارند.

استان‌های مرکزی و ایلام بیشترین سهم مخارج ترک اعتیاد (۲.۷۸ و ۱.۸۲ درصد) و استان‌های بسیاری از جمله سیستان و بلوچستان، گلستان، تهران، یزد، قزوین، کرمانشاه و کردستان کمترین سهم (تقریباً صفر درصد) را دارند.

نکته حائز اهمیت این است که گاهی توزیع جغرافیایی نامناسب مراکز ارائه‌دهنده خدمات بهداشت و درمان منجر به ایجاد هزینه‌های مازاد بر مخارج درمان از جمله هزینه‌های مسافرت یا اقامت در نزدیک مراکز درمانی ایجاد شده و در نتیجه سهم برخی مخارج را افزایش داده است. از سوی دیگر فقر که منجر به کاهش بودجه برای مخارج بهداشت و درمان می‌شود نیز خود عامل افزایش این سهم می‌شود. به‌طور مثال در استان سیستان و بلوچستان که سرانه بیمارستان بسیار پایین و نیز فقر بالاست، این موضوع باعث شده سهم برخی گروه‌های خدمات بهداشت و درمان، بالا باشد.

نمودار ۸-۶- سهم دو گروه خدمات بیمارستانی و دارو و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارهای روستایی در هر استان - درصد



در این نمودار سهم دو گروه از خدمات بهداشت و درمان (یعنی مخارج خدمات بیمارستانی و محصولات دارویی و درمان) که بیشترین سهم در سبد مخارج بهداشت و درمان را به خود اختصاص داده‌اند برای هر استان و در سطح روستایی نشان داده شده است. در خصوص محصولات دارویی و درمان، خانوارهای استان‌های سیستان و بلوچستان و قزوین به ترتیب بیشترین و کمترین مخارج بهداشت و درمان‌شان را به این محصول اختصاص داده‌اند. در مورد خدمات بیمارستانی، خانوارهای استان‌های قزوین و همدان بیشترین و استان‌های خراسان جنوبی و سیستان و بلوچستان کمترین سهم مخارج بهداشت و درمان را به این خدمات اختصاص داده‌اند.

جمع بندی

در این فصل سهم مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج (بودجه) خانوار و نیز سهم هر یک از گروه‌های خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج خانوار و نیز از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارهای شهری و روستایی به تفکیک دهک‌های درآمدی، سن سرپرست خانوار و استان‌ها بررسی شد. نتایج نشان می‌دهد:

سهم مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی نزدیک به ۲ برابر این سهم در خانوارهای غیر سالمند است. همچنین، در خانوارهای با حقوق بازنشستگی حدود ۱.۲ تا ۱.۳ برابر این سهم در خانوارهای بدون حقوق بازنشستگی است. با مقایسه دو سطح شهری و روستایی، می‌توان گفت اختلاف این سهم میان خانوارهای سالمند با غیرسالمند در سطح روستایی بیش از این اختلاف در سطح شهری است. به علاوه، متوسط این سهم در سه دهک بالای درآمدی حدود ۱.۵ تا ۲ برابر متوسط سهم در سه دهک پایین درآمدی است.

۳ گروه محصولات دارویی و درمان، خدمات بیمارستانی و دندانپزشکی در دو سطح شهری و روستایی بیش از ۶۵ درصد سهم مخارج بهداشت و درمان خانوارها را به خود اختصاص داده‌اند. سهم مخارج محصولات دارویی، خدمات بیمارستانی، دندانپزشکی و پیراپزشکی از کل مخارج خانوار به‌طور متوسط حدود ۴.۵ تا ۵ برابر بالاتر از نسبت به خدمات و محصولات پزشکی، وسایل و تجهیزات درمان و هزینه ترک اعتیاد است. گروه‌های دارو، خدمات بیمارستانی، خدمات پیراپزشکی خانوارهای با سرپرست سالمند حدود ۱.۵ تا ۲.۵ برابر بیش از غیر سالمندان است (در هر دو سطح شهری و روستایی). اما سهم مخارج دندانپزشکی گروه غیرسالمند ۱.۵ تا ۴ برابر بیش از سالمندان است. مخارج وسایل و تجهیزات درمانی خانوارهای سالمند و غیرسالمند تقریباً نزدیک به یکدیگر هستند. در دو استان قم و خوزستان بیشترین و دو استان کهگیلویه و بویراحمد و سیستان و بلوچستان به ترتیب کمترین سهم را شاهد هستیم.

جمع بندی

جمع‌بندی

«اتکا به اعداد میانگین می‌تواند به سیاست‌گذاران آدرس‌های غلط بدهد» این جمله‌ای است که کارشناسان بسیاری به ویژه در حوزه‌های علوم انسانی بر آن اصرار دارند. در واقع این کارشناسان بر این باور هستند که در یک جامعه متنوع، با اختلاف‌های چشمگیر بین گروه‌های متعدد، اعداد میانگین نمی‌توانند اطلاعات دقیقی از وضعیت جامعه و گروه‌های آن به دست دهند. در این وضعیت بهتر است در ارائه آمار و ارقام، گروه‌بندی‌های هدفمندتر به ویژه متناسب با سیاست‌ها داشت تا نتایج دقیق‌تر و تصویر واقعی‌تری از جامعه هدف به دست آید. در این گزارش جامعه هدف، سالمندان و به‌طور خاص سالمندان دارای حقوق بازنشستگی بود و تلاش شد نمایی کلی از وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانوارهایی که سرپرست سالمند دارند (به تفکیک سالمندانی که دارای حقوق بازنشستگی هستند و سالمندانی که به این منبع درآمدی دسترسی ندارند) ارائه شود.

توجه به جمعیت سالمند در هر کشور از زوایای مختلف حائز اهمیت است. سالمندان نیز همچون سایر افراد نیاز به تأمین نیازهای اساسی همچون خوراک، پوشاک، مسکن، امنیت و سلامت دارند اما ممکن است به دلیل کاهش توانایی برای کسب درآمد، به تنهایی قادر به تأمین این نیازها نباشند. در این شرایط سالمندان به خانواده و/یا دولت متکی می‌شوند. لذا تأمین نیازهای این گروه جمعیت، برنامه‌ریزی جامعی می‌طلبد که بتوان از منابع کشور به درستی استفاده کرد تا توزیع متناسبی صورت گرفته و هدر رفت منابع اتفاق نیفتد.

در بررسی شاخص کلی اجتماعی اقتصادی مشخص شد وضعیت خانوارهای با سرپرست سالمند اختلاف قابل توجهی با متوسط جامعه دارد و در این میان بین خانوارهایی که سرپرست سالمند آنها به حقوق بازنشستگی دسترسی دارد و خانوارهایی که از این حقوق بهره‌مند نیستند نیز تفاوت‌هایی دیده می‌شود. نتایج

محاسبات نشان داد:

- سهم خانوارهای زن سرپرست بین خانوارهای که سرپرست سالمند دارند، دو برابر متوسط جامعه است.
- در حالی که به‌طور متوسط ۲۵ درصد خانوارهای کشور ۲ عضو یا کمتر از دو عضو دارند، این سهم برای خانوارهای با سرپرست سالمند تقریباً به ۵۵ درصد می‌رسد که نشان می‌دهد این خانوارها عموماً کم‌جمعیت هستند.
- در حالی که به‌طور متوسط ۸۴ درصد سرپرستان خانوار شهری و ۶۴ درصد سرپرستان خانوارهای روستایی با سواد هستند، این نسبت برای سرپرستان خانوار سالمند بسیار متفاوت است؛ حدود یک‌سوم سرپرستان خانوار سالمند دارای حقوق بازنشستگی در شهرها و ۵۸ درصد در روستاها بی‌سواد هستند. این نسبت برای سالمندان بدون حقوق بازنشستگی در خانوارهای شهری ۶۷ و روستایی ۸۲ درصد است.
- از نظر اشتغال، از بین سرپرستان سالمند دارای حقوق بازنشستگی، ۷ درصد در مناطق شهری و ۲۰ درصد در مناطق روستایی همچنان به کار اشتغال دارند. این سهم در میان سرپرستان سالمند بدون حقوق بازنشستگی به‌طور چشمگیری بالاتر است؛ به‌طوری‌که ۲۷ درصد در مناطق شهری و ۳۷ درصد در روستاها مشغول به کارند. در حالی که ۷۰ درصد از خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی هیچ فرد شاغلی ندارند این نسبت برای سالمندان بدون حقوق بازنشستگی به ۵۵ درصد می‌رسد.
- از منظر مالکیت مسکن وضعیت خانوارهای با سرپرست سالمند بهتر از متوسط جامعه است. ۸۷ درصد خانوارهای شهری با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی مالک مسکن هستند که این سهم برای خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به ۸۲ درصد می‌رسد. در

مقابل، ۹۲ درصد خانوارهای روستایی با سرپرست سالمند مالک مسکن هستند، که در این زمینه تفاوتی بین سالمندان دارای حقوق و بدون حقوق بازنشستگی دیده نمی‌شود. بررسی‌ها نشان داد به‌طور متوسط خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی منازل مسکونی بزرگ‌تری نسبت به سایر گروه‌ها دارند.

- بررسی وضعیت سالمندان به وسایل ارتباطی نیز نشان داد دسترسی سالمندان سرپرست خانوار به اتومبیل و اینترنت کمتر از متوسط جامعه، اما دسترس آنها به تلفن ثابت بیشتر از متوسط است. دسترسی به تلفن همراه برای سرپرستان خانوار سالمندی که حقوق بازنشستگی دریافت می‌کنند تقریباً برابر متوسط جامعه و برای سالمندانی که حقوق بازنشستگی ندارند کمتر از متوسط است.

بررسی وضعیت هزینه‌ای خانوارها نیز اطلاعات قابل ملاحظه‌ای به دست داد. نتایج محاسبات نشان داد:

- در بین خانوارهای شهری، خانوارهای با سرپرست غیرسالمند و سالمند دارای حقوق بازنشستگی، در دهک‌های میانی هزینه‌ای متمرکز هستند، اما خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی بیشترین تمرکز را در دو دهک ابتدایی هزینه‌ای (فقیرترین‌ها) دارند. در خانوارهای روستایی، خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی در دهک‌های ۱۰ و ۹ و پس از آن در دهک ۲ و ۳ متمرکزتر هستند. خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی در دو دهک اول متمرکز شده‌اند. هر دو نتایج مشخص می‌کند فقر در بین خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی شایع‌تر است.

بررسی جزئیات مخارج خانوارها نشان داد:

- سهم مخارج غیرخوراک در سطوح شهری و روستایی به ترتیب ۳.۵ و ۱.۷ برابر مخارج خوراک است. سهم مخارج خوراک خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی (حدود ۱.۱ تا ۱.۲ برابر) بیشتر از این سهم در خانوارهای با سرپرست غیرسالمند و سالمند با حقوق بازنشستگی است. همچنین در سه دهک پایین درآمدی سهم مخارج خوراک خانوارهای غیرسالمند حدود ۲ تا ۴ واحد درصد از خانوارهای سالمند بالاتر است. در تفکیک استان‌ها، استان سیستان و بلوچستان بیشترین سهم و تهران کمترین سهم مخارج خوراک را در میان سایر استان‌ها به خود اختصاص داده‌اند.
- مخارج گوشت و غلات تقریباً ۵۰ درصد از کل مخارج خوراک هر خانوار شهری و روستایی را به خود اختصاص می‌دهد. سهم مخارج هر گروه از اقلام خوراک از کل مخارج خانوار در خانوارهای با سرپرست سالمند با حقوق بازنشستگی بسیار نزدیک به این سهم در خانوارهای با سرپرست غیرسالمند است. سهم هر قلم از مخارج خوراک در خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی حدود ۱.۱ تا ۱.۵ برابر بیش از خانوارهای با حقوق بازنشستگی است که علت این امر می‌تواند توانایی مالی خانوارهای با حقوق (نسبت به خانوارهای سالمند بدون حقوق بازنشستگی) باشد.
- خانوارهای با سرپرست غیرسالمند نسبت به سالمندان مخارج بیشتری را در دو گروه غلات و شیرینی‌جات صرف می‌کنند. خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی نسبت به سالمندان با حقوق، مخارج بیشتری را صرف خرید غلات، سبزیجات، لبنیات، روغن و نوشیدنی می‌کنند (در دو سطح شهری و روستایی به ترتیب و به‌طور متوسط حدود ۰.۸ تا ۱.۲ واحد درصد بیش از سالمندان با حقوق).

در بین مخارج غیرخوراک بیشترین سهم برای مسکن است به طوری که:

- خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی ۴۶ درصد و خانوارهای با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی ۵۰ درصد مخارج غیرخوراک خود را صرف مسکن می‌کنند. این سهم می‌تواند به صورت مستقیم بابت اجاره یا رهن منزل پرداخت شده باشد یا به‌طور غیرمستقیم هزینه فرصت منازل شخص خانوارها باشد.

نتایج محاسبات بر روی مخارج بهداشت و درمان نشان داد:

- سهم مخارج بهداشت و درمان از کل مخارج خانوارهای با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی نزدیک به ۲ برابر این سهم در خانوارهای غیرسالمند است. همچنین، در خانوارهای با حقوق بازنشستگی حدود ۱.۲ تا ۱.۳ برابر این سهم در خانوارهای بدون حقوق بازنشستگی است. مقایسه دو سطح شهری و روستایی نشان می‌دهد اختلاف این سهم میان خانوارهای سالمند با غیرسالمند در سطح روستایی بیش از این اختلاف در سطح شهری است. به‌علاوه، متوسط این سهم در سه دهک بالای درآمدی حدود ۱.۵ تا ۲ برابر متوسط سهم در سه دهک پایین درآمدی است.

منابع

- اسدی نوقابی، احمد علی، الحانی، فاطمه و پیروی، حمید (۱۳۹۰). سلامت در سالمندان: یک مطالعه موردی. نشریه پرستاری ایران: نشریه مرکز تحقیقات مراقبت‌های پرستاری دانشگاه علوم پزشکی تهران. دوره ۲۵، شماره ۷۸، ۷۱-۶۲.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۳). تعاریف و مفاهیم استاندارد آماری. مرکز آمار ایران. تهران: چاپ اول.
- مرکز آماری ایران (۱۳۹۵). داده‌های خام و خلاصه هزینه-درآمد (بودجه) خانوار در ایران. تهران: مرکز آمار ایران.
- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (۱۳۹۶). سند ملی سالمندان کشور: سالمندی جمعیت ایران چالش و فرصتی برای همه. سازمان بهزیستی کشور: دبیرخانه شورای ملی سالمندان کشور.

پیوست‌ها

پیوست ۱: سهم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارهای شهری با سرپرست غیرسالمند به تفکیک استان - درصد

| استان | محصولات دارویی و درمانی | خدمات بیمارستانی | خدمات دندانپزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | محصولات پزشکی | هزینه ترک اعتیاد |
|-------------------|-------------------------|------------------|------------------|-----------------|-------------|------------------------|---------------|------------------|
| آذربایجان شرقی | ۲۵.۹ | ۱۲.۳ | ۲۲.۴ | ۱۳ | ۱۹.۹ | ۶.۲ | ۰.۲ | ۰.۰ |
| آذربایجان غربی | ۲۲.۵ | ۲۱.۴ | ۶.۵ | ۱۴.۱ | ۳۵.۳ | ۰.۰ | ۰.۳ | ۰.۰ |
| اردبیل | ۲۹.۲ | ۲۹.۸ | ۱۸ | ۱۲.۴ | ۹.۹ | ۰.۵ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| اصفهان | ۲۰.۴ | ۱۷.۲ | ۳۱.۷ | ۱۶.۹ | ۱۰.۹ | ۲.۵ | ۰.۱ | ۰.۳ |
| البرز | ۲۰.۵ | ۲۳.۸ | ۱۲.۳ | ۱۳.۲ | ۲۸.۱ | ۲ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| ایلام | ۲۱.۱ | ۱۴.۶ | ۳۳.۸ | ۹.۸ | ۱۸.۵ | ۱.۸ | ۰.۴ | ۰.۰ |
| بوشهر | ۲۹.۱ | ۱۶.۷ | ۸.۲ | ۱۸.۹ | ۲۳.۹ | ۲.۲ | ۱.۱ | ۰.۰ |
| تهران | ۲۶.۴ | ۲۰.۹ | ۲۰.۵ | ۱۸ | ۱۱.۱ | ۲.۵ | ۰.۵ | ۰.۰ |
| چهارمحال بختیاری | ۱۶.۸ | ۱۳.۸ | ۴۹.۹ | ۱۰.۷ | ۸.۴ | ۰.۰ | ۰.۴ | ۰.۰ |
| خراسان جنوبی | ۱۲.۵ | ۷ | ۳۹.۵ | ۷.۶ | ۱۸.۶ | ۸.۸ | ۵.۹ | ۰.۰ |
| خراسان رضوی | ۳۳.۹ | ۱۸.۳ | ۱۸.۴ | ۱۲.۵ | ۱۴.۵ | ۱.۷ | ۰.۷ | ۰.۰ |
| خراسان شمالی | ۱۴ | ۳۸.۷ | ۱۴.۹ | ۱۳.۷ | ۶.۹ | ۷.۹ | ۲.۴ | ۱.۵ |
| خوزستان | ۲۷.۷ | ۲۱.۵ | ۱۹.۵ | ۲۱ | ۹ | ۱.۱ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| زنجان | ۱۸ | ۱۸.۳ | ۱۱.۶ | ۱۹ | ۱۸ | ۱۳.۳ | ۱.۶ | ۰.۲ |
| سمنان | ۳۵.۵ | ۱۶.۶ | ۱۵.۳ | ۱۵ | ۱۶.۶ | ۱.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| سیستان و بلوچستان | ۴۴.۵ | ۶.۴ | ۸.۳ | ۱۵.۴ | ۱۷.۲ | ۵.۲ | ۰.۰ | ۳.۰ |
| فارس | ۳۷.۴ | ۲۶.۲ | ۸.۲ | ۱۱.۷ | ۱۵ | ۱.۱ | ۰.۳ | ۰.۰ |
| قزوین | ۲۸.۶ | ۴۲ | ۳ | ۱۴.۱ | ۱۱.۷ | ۰.۶ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| قم | ۲۲.۸ | ۱۷.۸ | ۲۳ | ۱۴.۸ | ۱۳.۶ | ۷.۵ | ۰.۳ | ۰.۰۶ |

| هزینه ترک اعتبار | محصولات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | خدمات پزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات دندانپزشکی | خدمات بیمارستانی | محصولات دارویی و درمانی | استان |
|------------------|---------------|------------------------|-------------|-----------------|------------------|------------------|-------------------------|---------------------|
| ۰.۹ | ۰.۲ | ۴.۰ | ۱۰.۳ | ۱۰.۱ | ۱۶۶ | ۳۲ | ۲۶ | کردستان |
| ۰.۴ | ۰.۰ | ۴.۸ | ۱۱ | ۱۵.۳ | ۱۱.۴ | ۱۹.۱ | ۳.۸ | کرمان |
| ۰.۰ | ۰.۲ | ۱.۲ | ۱۴.۹ | ۱۵.۷ | ۱۴.۱ | ۲۸.۳ | ۲۵.۶ | کرمانشاه |
| ۰.۰ | ۰.۲ | ۰.۲ | ۸.۱ | ۲۱.۳ | ۴۱.۹ | ۱۲.۶ | ۱۵.۸ | کهگیلویه و بویراحمد |
| ۱.۱ | ۰.۰ | ۰.۸ | ۱۶ | ۱۰.۵ | ۱۱.۶ | ۳۴.۱ | ۲.۶ | گلستان |
| ۱.۰ | ۰.۱ | ۱.۲ | ۱۰.۸ | ۲۰.۲ | ۱۸.۸ | ۲۴.۶ | ۲۳.۳ | گیلان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۴ | ۱۲.۶ | ۱۴.۵ | ۳۸.۷ | ۲۰.۲ | ۱۳.۶ | لرستان |
| ۰.۰ | ۰.۹ | ۱ | ۹.۹ | ۲۰.۴ | ۳۴.۹ | ۹.۵ | ۲۳.۴ | مازندران |
| ۵.۵ | ۰.۲ | ۱ | ۱۹ | ۲۲.۷ | ۱۶ | ۱۸ | ۱۷.۶ | مرکزی |
| ۰.۰ | ۰.۵ | ۵ | ۱۵.۵ | ۱۲.۶ | ۲۱.۱ | ۲۱.۶ | ۲۳.۷ | هرمزگان |
| ۰.۰ | ۰.۱ | ۱ | ۸.۵ | ۱۸ | ۱۳.۷ | ۳۶.۶ | ۲۲.۱ | همدان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۱.۳ | ۱۹.۵ | ۲۱.۹ | ۶.۲ | ۱۹.۳ | ۳۱.۸ | یزد |

منبع: یافته‌های پژوهش

پیوست ۲: سهم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارهای شهری با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی به تفکیک استان - درصد

| استان | محصولات دارویی و درمانی | خدمات بیمارستانی | خدمات دندانپزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | محصولات پزشکی | هزینه ترک اعتیاد |
|-------------------|-------------------------|------------------|------------------|-----------------|-------------|------------------------|---------------|------------------|
| آذربایجان شرقی | ۴۸۶ | ۱۱۹ | ۱۲۳ | ۱۲۲ | ۱۵۰ | ۰ | ۰ | |
| آذربایجان غربی | ۵۱۵ | ۱۲۲ | ۰ | ۱۸۷ | ۱۷۶ | ۰ | ۰ | |
| اردبیل | ۴۳۷ | ۲۸۵ | ۳ | ۱۶ | ۷۶ | ۰ | ۱.۱ | |
| اصفهان | ۲۶۸ | ۱۶۴ | ۱۶۲ | ۱۹۳ | ۱۶۹ | ۳.۱ | ۱.۳ | |
| البرز | ۲۶۱ | ۴۷۲ | ۶۶ | ۱۰۳ | ۹۷ | ۰ | ۰ | |
| ایلام | ۲۶۸ | ۶۸ | ۲۴۷ | ۱۱۹ | ۲۹۸ | ۰ | ۰ | |
| بوشهر | ۳۴۵ | ۱۲۹ | ۰ | ۳۵۶ | ۹۵ | ۷.۴ | ۰ | |
| تهران | ۴۳۸ | ۳۰۲ | ۵۲ | ۷۱ | ۱۱۵ | ۱.۴ | ۰.۵ | |
| چهارمحال بختیاری | ۲۵۶ | ۴۳۴ | ۹۹ | ۶ | ۱۲۸ | ۱.۵ | ۰.۹ | |
| خراسان جنوبی | ۲۱۴ | ۲۲ | ۲۹ | ۲۵۲ | ۱۸۸ | ۱.۴ | ۲.۰ | |
| خراسان رضوی | ۴۱۳ | ۲۳۷ | ۱۱۸ | ۴۶ | ۱۶۵ | ۱ | ۱.۱ | |
| خراسان شمالی | ۳۰۶ | ۲۳۲ | ۶۲ | ۱۳۷ | ۱۷۸ | ۸.۴ | ۰ | |
| خوزستان | ۲۹۹ | ۳۱ | ۸۲ | ۱۶۸ | ۱۰۷ | ۲.۲ | ۱.۲ | |
| زنجان | ۱۷۱ | ۴۷۴ | ۰.۱ | ۸.۱ | ۹.۴ | ۱۶۶ | ۱.۳ | |
| سمنان | ۲۹۸ | ۱۶۳ | ۱۵۵ | ۱۵.۱ | ۲۰.۹ | ۲.۴ | ۰ | |
| سیستان و بلوچستان | ۷۶۸ | ۰.۵ | ۰ | ۱۲.۳ | ۵.۴ | ۴.۹ | ۰ | |
| فارس | ۲۲۳ | ۳۰.۱ | ۱۵۶ | ۲۰.۵ | ۹.۵ | ۱.۹ | ۰.۲ | |
| قزوین | ۱۱ | ۴۰.۲ | ۲۴.۱ | ۶۶ | ۱۶۶ | ۰ | ۱.۵ | |
| قم | ۲۲.۹ | ۴۵.۸ | ۸.۶ | ۱۲.۷ | ۹.۱ | ۰.۸ | ۰ | |

| هزینه ترک اعتبار | محصولات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | خدمات پزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات دندانپزشکی | خدمات بیمارستانی | محصولات دارویی و درمانی | استان |
|------------------|---------------|------------------------|-------------|-----------------|------------------|------------------|-------------------------|---------------------|
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۹.۳ | ۰.۲ | ۱۸.۲ | ۵۸.۲ | ۱۴.۱ | کردستان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۷.۷ | ۱۱.۵ | ۰.۰ | ۱۳.۷ | ۵۷.۱ | کرمان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۹.۶ | ۶.۸ | ۳۶.۸ | ۶.۵ | ۲۶.۹ | ۱۳.۴ | کرمانشاه |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۳.۴ | ۳۳.۹ | ۲۹.۸ | ۷.۸ | ۲۵.۱ | کهگیلویه و بویراحمد |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۸.۷ | ۱۰.۹ | ۲.۲ | ۳۱.۴ | ۳۶.۹ | گلستان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۱.۳ | ۱۳.۶ | ۱۱.۸ | ۹.۳ | ۱۳.۷ | ۵۰.۲ | گیلان |
| ۰.۰ | ۲.۰ | ۶.۹ | ۱۳.۴ | ۱۲.۸ | ۱.۲ | ۴۲.۶ | ۲۱.۲ | لرستان |
| ۰.۰ | ۰.۱ | ۰.۰ | ۱۵.۶ | ۳۳.۷ | ۴.۱ | ۹.۸ | ۴۶.۶ | مازندران |
| ۰.۰ | ۱.۵ | ۱ | ۱۳.۷ | ۱۹.۳ | ۲.۳ | ۲.۶ | ۳۶.۳ | مرکزی |
| ۰.۰ | ۰.۲ | ۱۰.۸ | ۵.۶ | ۲۱.۷ | ۳ | ۳۲.۲ | ۲۶.۶ | هرمزگان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۱ | ۹.۲ | ۳۳.۵ | ۲.۵ | ۳.۴ | ۳۰.۶ | همدان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۵ | ۱۳.۷ | ۸.۸ | ۰.۰ | ۳۱.۵ | ۴۵.۵ | یزد |

منبع: یافته‌های پژوهش

پیوست ۳: سهم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارهای شهری با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به تفکیک استان - درصد

| استان | محصولات دارویی و درمانی | خدمات بیمارستانی | خدمات دندانپزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | محصولات پزشکی | هزینه ترک اعتیاد |
|--------------------|-------------------------|------------------|------------------|-----------------|-------------|------------------------|---------------|------------------|
| آذربایجان شرقی | ۴۲ | ۲۲۸ | ۷٫۷ | ۱۰٫۷ | ۱۵٫۶ | ۱٫۱ | ۰٫۱ | ۰٫۰ |
| آذربایجان غربی | ۲۶٫۳ | ۵۰٫۷ | ۰٫۸ | ۱۳٫۸ | ۸٫۱ | ۰٫۰ | ۰٫۳ | ۰٫۰ |
| اردبیل | ۳۰٫۵ | ۲۰٫۳ | ۸ | ۲۱٫۲ | ۱۹٫۹ | ۰ | ۰ | ۰ |
| اصفهان | ۳۶٫۷ | ۲۶ | ۱۵٫۵ | ۹٫۴ | ۱۲ | ۰٫۳ | ۰٫۱ | ۰٫۰ |
| البرز | ۲۹٫۵ | ۳۷٫۹ | ۸٫۸ | ۸٫۴ | ۱۴٫۴ | ۱٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| ایلام | ۲۶٫۹ | ۱۷٫۶ | ۳۲٫۹ | ۶٫۳ | ۱۶٫۲ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| بوشهر | ۵۲٫۸ | ۱۵ | ۶٫۹ | ۷٫۳ | ۱۲٫۳ | ۵٫۷ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| تهران | ۲۵٫۹ | ۴۰٫۷ | ۳٫۳ | ۱۵٫۷ | ۹٫۶ | ۴٫۸ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| چهارمحال و بختیاری | ۴۱٫۶ | ۶۶ | ۴٫۳ | ۲۷٫۶ | ۱۹٫۱ | ۰٫۰ | ۰٫۷ | ۰٫۰ |
| خراسان جنوبی | ۳۳٫۰ | ۲۷٫۵ | ۰٫۳ | ۷٫۱ | ۳۱٫۳ | ۰٫۰ | ۰٫۷ | ۰٫۰ |
| خراسان رضوی | ۴۴٫۷ | ۳٫۲ | ۱۱٫۸ | ۲۰٫۶ | ۱۷٫۵ | ۱٫۵ | ۰٫۷ | ۰٫۰ |
| خراسان شمالی | ۲۳٫۵ | ۴۶٫۹ | ۰٫۰ | ۱۲٫۵ | ۸٫۰ | ۸٫۲ | ۰٫۲ | ۰٫۷ |
| خوزستان | ۱۹٫۰ | ۱۶٫۹ | ۰٫۰ | ۱۲٫۴ | ۹٫۲ | ۴۰٫۶ | ۰٫۰ | ۱٫۹ |
| زنجان | ۲۶٫۶ | ۱۸٫۹ | ۸٫۶ | ۱۵٫۹ | ۱۷٫۶ | ۱۲٫۱ | ۰٫۳ | ۰٫۰ |
| سمنان | ۳۸٫۸ | ۳۵٫۰ | ۰٫۰ | ۷٫۴ | ۱۸٫۸ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| سیستان و بلوچستان | ۴۶٫۰ | ۱۰٫۲ | ۰٫۰ | ۳٫۳ | ۴۰٫۶ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| فارس | ۵۳٫۱ | ۱۴٫۵ | ۱٫۶ | ۱۱٫۵ | ۱۶٫۳ | ۲٫۶ | ۰٫۴ | ۰٫۰ |
| قزوین | ۳۱٫۳ | ۴۳٫۵ | ۰٫۰ | ۶٫۲ | ۱۸٫۹ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| قم | ۳۶٫۹ | ۲۳٫۵ | ۲٫۷ | ۸٫۱ | ۱۱٫۱ | ۱۷٫۶ | ۰٫۲ | ۰٫۰ |
| کردستان | ۲۲٫۷ | ۳۷٫۱ | ۴٫۹ | ۲۲٫۸ | ۱۲٫۵ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |

| هزینه ترک اعتبار | محصولات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | خدمات پزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات دندانپزشکی | خدمات بیمارستانی | محصولات دارویی و درمانی | استان |
|------------------|---------------|------------------------|-------------|-----------------|------------------|------------------|-------------------------|---------------------|
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۶.۹ | ۷.۲ | ۳۸.۷ | ۱.۷ | ۳۵.۵ | کرمان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۸.۴ | ۱۳.۳ | ۲۸ | ۳۱.۷ | ۳۳.۷ | کرمانشاه |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۹.۹ | ۱۳.۱ | ۴۸.۳ | ۸.۲ | ۲۰.۵ | کهگیلویه و بویراحمد |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۱.۵ | ۲۳.۱ | ۱۲.۹ | ۰.۰ | ۱۸.۹ | ۴۳.۵ | گلستان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۴.۷ | ۲۳.۲ | ۱۳.۴ | ۰.۰ | ۱۴.۴ | ۴۴.۳ | گیلان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۴.۴ | ۴۲.۳ | ۸.۰ | ۵.۱ | ۳۰.۲ | لرستان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۶.۳ | ۱۶.۷ | ۳.۴ | ۲۶.۴ | ۳۷.۲ | مازندران |
| ۰.۰ | ۰.۹ | ۰.۲ | ۱۴.۱ | ۱۵.۹ | ۰.۰ | ۳۴.۵ | ۳۴.۵ | مرکزی |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۴.۵ | ۷.۹ | ۳۰.۰ | ۰.۵ | ۳۱.۰ | ۲۶.۲ | هرمزگان |
| ۰.۰ | ۰.۱ | ۰.۰ | ۱۵.۵ | ۲۶.۴ | ۰.۰ | ۱۷.۹ | ۳۰.۱ | همدان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۰.۵ | ۳.۰ | ۰.۰ | ۴۷.۳ | ۳۹.۲ | یزد |

منبع: یافته‌های پژوهش

پیوست ۴: سهم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارهای روستایی با سرپرست غیرسالمنده تفکیک استان - درصد

| استان | محصولات دارویی و درمانی | خدمات بیمارستانی | خدمات دندانپزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | محصولات پزشکی | هزینه ترک اعتیاد |
|-------------------|-------------------------|------------------|------------------|-----------------|-------------|------------------------|---------------|------------------|
| آذربایجان شرقی | ۳۵.۴ | ۱۰.۴ | ۱۴.۷ | ۱۶.۲ | ۱۳.۰ | ۹.۵ | ۰.۲ | ۰.۶ |
| آذربایجان غربی | ۳۲.۷ | ۲۴.۶ | ۱۲.۹ | ۱۷.۰ | ۱۱.۰ | ۰.۴ | ۱.۳ | ۰.۰ |
| اردبیل | ۲۸.۰ | ۴۱.۴ | ۴.۴ | ۱۴.۶ | ۱۱.۲ | ۰.۲ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| اصفهان | ۲۶.۴ | ۲۴.۴ | ۱۶.۸ | ۱۷.۵ | ۱۲.۶ | ۲.۱ | ۰.۲ | ۰.۰ |
| البرز | ۳۳.۹ | ۳۳.۳ | ۵.۹ | ۱۱.۱ | ۱۳.۴ | ۲.۵ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| ایلام | ۴۰.۸ | ۱۲.۴ | ۲.۴ | ۱۶.۸ | ۲۱.۱ | ۳.۳ | ۰.۹ | ۲.۴ |
| بوشهر | ۳۶.۳ | ۱۹.۷ | ۵.۶ | ۱۶.۶ | ۱۷.۹ | ۴.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| تهران | ۳۰.۲ | ۱۳.۴ | ۲۱.۸ | ۱۸.۸ | ۱۱.۲ | ۴.۴ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| چهارمحال بختیاری | ۲۶.۵ | ۲۱.۴ | ۲۸.۵ | ۷.۹ | ۱۳.۷ | ۰.۵ | ۰.۴ | ۰.۹ |
| خراسان جنوبی | ۱۸.۷ | ۱۴.۳ | ۲۳.۴ | ۸.۳ | ۱۹.۷ | ۸.۰ | ۷.۶ | ۰.۰ |
| خراسان رضوی | ۲۵.۴ | ۲۱.۵ | ۱۰.۷ | ۲۱.۰ | ۱۷.۴ | ۱.۶ | ۱.۲ | ۱.۱ |
| خراسان شمالی | ۲۴.۷ | ۳۵.۱ | ۱.۹ | ۱۸.۵ | ۱۱.۹ | ۶.۲ | ۱.۶ | ۰.۲ |
| خوزستان | ۲۸.۴ | ۲۷.۳ | ۸.۶ | ۱۶.۵ | ۱۷.۳ | ۱.۸ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| زنجان | ۲۱.۸ | ۳۱.۵ | ۵.۹ | ۲۱.۷ | ۱۳.۵ | ۵.۴ | ۰.۲ | ۰.۰ |
| سمنان | ۳۹.۱ | ۱۹.۹ | ۵.۵ | ۱۴.۵ | ۱۷.۷ | ۳.۳ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| سیستان و بلوچستان | ۶۱.۴ | ۱.۰ | ۳.۱ | ۱۲.۶ | ۲۱.۹ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| فارس | ۳۳.۹ | ۱۷.۲ | ۱۶.۴ | ۱۶.۶ | ۸.۷ | ۶.۹ | ۰.۳ | ۰.۰ |
| قزوین | ۱۴.۷ | ۴۳.۶ | ۳.۲ | ۱۲.۳ | ۱۳.۵ | ۱۰.۹ | ۱.۸ | ۰ |
| قم | ۲۸.۸ | ۱۴.۹ | ۱۵.۳ | ۱۷.۵ | ۲۳.۲ | ۰.۲ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| کردستان | ۲۴.۸ | ۲۴.۹ | ۶.۹ | ۲۱.۴ | ۱۵.۱ | ۶.۹ | ۰.۱ | ۰.۰ |

| هزینه ترک اعتیاد | محصولات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | خدمات پزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات دندانپزشکی | خدمات بیمارستانی | محصولات دارویی و درمانی | استان |
|------------------------|------------------|------------------------------|----------------|--------------------|---------------------|---------------------|-------------------------------|------------------------|
| ۰ | ۰.۱ | ۰.۷ | ۱۰.۶ | ۱۱.۸ | ۱.۴ | ۲۸.۹ | ۴۶.۵ | کرمان |
| ۰.۰ | ۰.۳ | ۲.۴ | ۱۷.۰ | ۱۶.۳ | ۱۷.۷ | ۱۸.۸ | ۲۷.۵ | کرمانشاه |
| ۰.۰ | ۰.۲ | ۰.۰ | ۱۳.۵ | ۱۶.۵ | ۳۴.۹ | ۱۸.۳ | ۲۶.۶ | کهگیلویه و بویراحمد |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۱.۱ | ۲۱.۸ | ۱۴.۷ | ۵.۰ | ۲۸.۰ | ۲۹.۴ | گلستان |
| ۰.۰ | ۰.۱ | ۱.۶ | ۱۵.۳ | ۱۸.۰ | ۱۰.۸ | ۲۰.۹ | ۳۳.۴ | گیلان |
| ۰.۰ | ۰.۴ | ۱.۸ | ۱۸.۹ | ۱۴.۲ | ۶.۸ | ۳۷.۹ | ۲۹.۹ | لرستان |
| ۰.۰ | ۱.۷ | ۱.۴ | ۱۵.۳ | ۱۵.۶ | ۱۴.۶ | ۱۷.۸ | ۳۳.۵ | مازندران |
| ۳.۹ | ۰.۲ | ۲.۵ | ۱۵.۶ | ۳۳.۲ | ۷.۴ | ۲۱.۲ | ۲۵.۸ | مرکزی |
| ۰.۰ | ۱.۹ | ۷.۰ | ۲۱.۶ | ۱۵.۹ | ۱۵.۱ | ۱۴.۰ | ۲۴.۴ | هرمزگان |
| ۰.۰ | ۰.۲ | ۱.۵ | ۱۳.۰ | ۱۰.۱ | ۱۲.۲ | ۴۰.۲ | ۲۲.۹ | همدان |
| ۰.۰ | ۰.۱ | ۲.۶ | ۱۶.۰ | ۱۰.۴ | ۳۷.۰ | ۱۵.۴ | ۲۸.۵ | یزد |

منبع: یافته‌های پژوهش

پیوست ۵: سهم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارهای روستایی با سرپرست سالمند دارای حقوق بازنشستگی به تفکیک استان - درصد

| استان | محصولات دارویی و درمانی | خدمات بیمارستانی | خدمات دندانپزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | محصولات پزشکی | هزینه ترک اعتیاد |
|-------------------|-------------------------|------------------|------------------|-----------------|-------------|------------------------|---------------|------------------|
| آذربایجان شرقی | ۲۸۸ | ۳۸۷ | ۰٫۷ | ۲۰٫۳ | ۱۱۶ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| آذربایجان غربی | ۴۶٫۴ | ۱۹٫۱ | ۰٫۰ | ۲٫۹ | ۲۸۸ | ۰٫۰ | ۲٫۹ | ۰٫۰ |
| اردبیل | ۱۹٫۷ | ۵۴٫۲ | ۰٫۰ | ۱۵٫۶ | ۱۰٫۲ | ۰٫۰ | ۰٫۳ | ۰٫۰ |
| اصفهان | ۲۶۸ | ۳۵۸ | ۹٫۵ | ۱۱٫۰ | ۹۸ | ۷٫۱ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| البرز | ۲۵۰ | ۵۹۰ | ۲۰ | ۳٫۳ | ۱۰٫۷ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| ایلام | ۳۹٫۹ | ۳۷۰ | ۰٫۰ | ۰٫۶ | ۲۲٫۴ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| بوشهر | ۵۷٫۲ | ۱۳٫۵ | ۰٫۰ | ۱۹٫۰ | ۳٫۷ | ۶٫۷ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| تهران | ۳۰٫۳ | ۶٫۷ | ۵٫۷ | ۲۷٫۸ | ۲۸٫۲ | ۱٫۲ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| چهارمحال بختیاری | ۳۷٫۲ | ۳۵٫۲ | ۰٫۰ | ۱۶٫۷ | ۱۸٫۶ | ۰٫۰ | ۲٫۲ | ۰٫۰ |
| خراسان جنوبی | ۲۸۶ | ۱۰۹ | ۰٫۰ | ۲۶۸ | ۲۸۵ | ۳٫۴ | ۱٫۸ | ۰٫۰ |
| خراسان رضوی | ۲۷٫۲ | ۴۹٫۱ | ۰٫۰ | ۱۲٫۹ | ۷٫۶ | ۳٫۲ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| خراسان شمالی | ۵۳٫۹ | ۹٫۶ | ۰٫۰ | ۲۰٫۰ | ۱۶٫۴ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| خوزستان | ۴۵٫۷ | ۴۴٫۵ | ۰٫۰ | ۲۶ | ۷٫۲ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| زنجان | ۲۹٫۳ | ۴۶٫۵ | ۰٫۰ | ۱۲٫۳ | ۱۲٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| سمنان | ۴۰٫۵ | ۱۵٫۴ | ۰٫۰ | ۲۹٫۰ | ۱۵٫۱ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| سیستان و بلوچستان | ۸۸٫۷ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۱۱٫۳ | ۰٫۰ | ۰٫۰ | ۰٫۰ |
| فارس | ۴۷٫۳ | ۲۲٫۱ | ۳٫۸ | ۱۵ | ۱۱٫۹ | ۰ | ۰ | ۰ |

| هزینه ترک اعتبار | محصولات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | خدمات پزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات دندانپزشکی | خدمات بیمارستانی | محصولات دارویی و درمانی | استان |
|------------------|---------------|------------------------|-------------|-----------------|------------------|------------------|-------------------------|---------------------|
| ۰.۰ | ۰.۴ | ۰.۰ | ۱۰.۰ | ۶.۷ | ۰.۰ | ۷۱.۹ | ۱۱.۰ | قزوین |
| ۰.۰ | ۰.۲ | ۰.۰ | ۱۳.۷ | ۱۳.۲ | ۰.۰ | ۳۳.۲ | ۳۹.۷ | قم |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۷.۰ | ۱۹.۱ | ۰.۰ | ۷.۶ | ۵۶.۳ | کردستان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۲۱.۵ | ۷.۸ | ۰.۰ | ۱۱.۱ | ۵۹.۵ | کرمان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۶.۸ | ۱۷.۳ | ۰.۰ | ۳۴.۰ | ۳۱.۹ | کرمانشاه |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۹.۲ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۲۷.۵ | ۵۳.۳ | کهگیلویه و بویراحمد |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۲۹.۵ | ۱۳.۷ | ۳.۸ | ۵.۴ | ۴۷.۵ | گلستان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۹.۶ | ۱۲.۶ | ۱.۲ | ۵۶.۳ | ۲۰.۳ | گیلان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۲۴.۱ | ۲۷.۴ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۳۸.۵ | لرستان |
| ۰.۰ | ۰.۲ | ۰.۰ | ۱۹.۴ | ۲۱.۷ | ۰.۰ | ۲۰.۵ | ۳۸.۲ | مازندران |
| ۰.۰ | ۰.۷ | ۰.۵ | ۱۱.۳ | ۲۰.۹ | ۰.۰ | ۲۵.۷ | ۴۰.۸ | مرکزی |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۵.۹ | ۲۸.۶ | ۰.۰ | ۴۰.۵ | ۲۵.۰ | هرمزگان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۲.۶ | ۰.۰ | ۳.۸ | ۶۶.۱ | ۱۷.۵ | همدان |
| ۰.۰ | ۲.۴ | ۱.۹ | ۱۷.۶ | ۵.۷ | ۱.۱ | ۱۷.۸ | ۵۳.۵ | یزد |

منبع: یافته‌های پژوهش

پیوست ۵: سهم مخارج هر گروه خدمات بهداشت و درمان از کل مخارج بهداشت و درمان خانوارهای روستایی با سرپرست سالمند بدون حقوق بازنشستگی به تفکیک استان - درصد

| استان | محصولات دارویی و درمانی | خدمات بیمارستانی | خدمات دندانپزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | محصولات پزشکی | هزینه ترک اعتیاد |
|-------------------|-------------------------|------------------|------------------|-----------------|-------------|------------------------|---------------|------------------|
| آذربایجان شرقی | ۳۵.۰ | ۲۷.۶ | ۴.۰ | ۱۳.۹ | ۱۵.۰ | ۴.۳ | ۰.۱ | ۰.۰ |
| آذربایجان غربی | ۳۴.۶ | ۳۲.۳ | ۰.۰ | ۱۴.۸ | ۱۷.۱ | ۰.۰ | ۱.۲ | ۰.۰ |
| اردبیل | ۳۱.۷ | ۲۱.۹ | ۱.۰ | ۳۲.۴ | ۱۱.۹ | ۰.۷ | ۰.۴ | ۰.۰ |
| اصفهان | ۴۳.۹ | ۲۰.۳ | ۱.۶ | ۱۴.۵ | ۱۹.۶ | ۰.۰ | ۰.۳ | ۰.۰ |
| البرز | ۲۹.۹ | ۱۳.۱ | ۰.۰ | ۱۸.۶ | ۳۸.۴ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| ایلام | ۴۵.۴ | ۲۴.۵ | ۰.۱ | ۹.۹ | ۱۱.۰ | ۸.۶ | ۰.۵ | ۰.۰ |
| بوشهر | ۴۴.۷ | ۳۳.۴ | ۳.۹ | ۱۱.۴ | ۶.۵ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| تهران | ۴۹.۴ | ۲۰.۶ | ۰.۳ | ۲۰.۲ | ۹.۱ | ۰.۴ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| چهارمحال بختیاری | ۳۱.۱ | ۳۲.۷ | ۱.۶ | ۱۷.۶ | ۱۵.۲ | ۰.۲ | ۱.۵ | ۰ |
| خراسان جنوبی | ۳۲.۵ | ۷.۵ | ۸.۱ | ۹.۳ | ۳۸.۷ | ۲.۵ | ۰.۸ | ۰.۰ |
| خراسان رضوی | ۳۵.۲ | ۳۸.۷ | ۳.۳ | ۵.۲ | ۱۶.۶ | ۰.۲ | ۱.۰ | ۰.۰ |
| خراسان شمالی | ۲۶.۸ | ۱۹.۰ | ۱۲.۶ | ۳۳.۲ | ۱۲.۲ | ۴.۶ | ۰.۱ | ۱.۶ |
| خوزستان | ۲۱.۱ | ۵۴.۰ | ۰.۵ | ۱۱.۵ | ۱۱.۳ | ۱.۵ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| زنجان | ۴۰.۴ | ۳۱.۵ | ۰.۹ | ۷.۹ | ۱۹.۳ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| سمنان | ۵۳.۷ | ۵.۱ | ۱.۹ | ۱۴.۶ | ۲۴.۷ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| سیستان و بلوچستان | ۶۴.۷ | ۲.۱ | ۰.۰ | ۱۶.۸ | ۱۶.۴ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ |
| فارس | ۳۷.۴ | ۲۷.۶ | ۲.۸ | ۱۴.۸ | ۱۳.۳ | ۴.۰ | ۰.۲ | ۰.۰ |

| هزینه ترک اعتیاد | محصولات پزشکی | وسایل و تجهیزات درمانی | خدمات پزشکی | خدمات پیراپزشکی | خدمات دندانپزشکی | خدمات بیمارستانی | محصولات دارویی و درمانی | استان |
|------------------|---------------|------------------------|-------------|-----------------|------------------|------------------|-------------------------|---------------------|
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۰.۶ | ۱۸.۲ | ۱.۵ | ۴۷.۲ | ۲۲.۵ | قزوین |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۲.۶ | ۱۸.۸ | ۱.۰ | ۳۰.۱ | ۳۷.۵ | قم |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۶.۴ | ۱۴.۵ | ۱۱.۲ | ۱۳.۲ | ۲۳.۴ | ۳۱.۴ | کردستان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۶.۹ | ۱.۲ | ۰.۸ | ۱۱.۶ | ۶۹.۴ | کرمان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۳ | ۱۵.۹ | ۱۰.۳ | ۴.۵ | ۳۹.۹ | ۲۹.۱ | کرمانشاه |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۴.۹ | ۹.۸ | ۱.۲ | ۳۶.۳ | ۳۷.۸ | کهگیلویه و بویراحمد |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۷.۱ | ۱۱.۸ | ۰.۰ | ۴۰.۶ | ۳۰.۵ | گلستان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۱.۳ | ۱۳.۱ | ۱۱.۵ | ۰.۷ | ۴۸.۶ | ۲۴.۹ | گیلان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۲۱.۳ | ۷.۶ | ۱.۹ | ۳۹.۷ | ۲۹.۵ | لرستان |
| ۰.۰ | ۴.۶ | ۰.۴ | ۲۱.۳ | ۵.۴ | ۰.۰ | ۱۸.۲ | ۵۰.۱ | مازندران |
| ۱.۴ | ۰.۰ | ۴.۵ | ۱۶.۰ | ۱۶.۹ | ۳.۲ | ۲۷.۵ | ۳۰.۵ | مرکزی |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۱.۱ | ۹.۵ | ۱۱.۵ | ۰.۴ | ۶۲.۷ | ۱۴.۸ | هرمزگان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۰ | ۱۶.۲ | ۷.۷ | ۰.۲ | ۳۷.۸ | ۳۸.۰ | همدان |
| ۰.۰ | ۰.۰ | ۰.۳ | ۸.۶ | ۷.۰ | ۰.۰ | ۴۷.۲ | ۳۷.۰ | یزد |

منبع: یافته‌های پژوهش

پیوست ۷: اقلام هر گروه خدمات بهداشت و درمان

| ردیف | خدمات بهداشت و درمان | اقلام هر گروه از خدمات بهداشت و درمان |
|------|------------------------|--|
| ۱ | محصولات دارویی و درمان | داروهای مورد استفاده در تنظیم خانواده، بیماری‌های خاص - داروهای با و بدون دستور پزشک - داروهای گیاهی و خانگی - انواع محلول‌های شوینده و نگهدارنده |
| ۲ | خدمات بیمارستانی | هزینه پرداختی برای دیالیز و شیمی درمانی G و NG - هزینه پرداختی (صورتحساب) برای بیمار بستری در بیمارستان G و NG - هزینه پرداختی برای آزمایشگاه، دارو و تجهیزات در طول مدت بستری و قبل از ترخیص (خارج از صورت حساب) G و NG - حق الزحمه پرداختی بابت عمل جراحی و سایر موارد برای بیمار بستری خارج از صورت حساب بیمارستان G و NG - ویزیت، جراحی‌های زیبایی نظیر بینی، گونه، فک و نظایر آن G و NG - هزینه پرستار خصوصی در بیمارستان |
| ۳ | خدمات دندانپزشکی | ویزیت، کشیدن دندان، جرم‌گیری دندان، ترمیم اندو G و NG - جراحی لثه، کاشت و انواع پروتز دندان G و NG |
| ۴ | خدمات پیراپزشکی | دستمزد شکسته‌بند، قابله، تزیقات چی و حکیم و غیره - پرستار خصوصی در منزل - خدمات رادیولوژی، رادیوگرافی دندان، سونوگرافی، رادیوتراپی، اسکن، اکو، MRI، تست ورزش، اندوسکوپی، نوار قلب، نوار مغز و ... G و NG - طب سنتی (حجامت و ماساژ طبی و غیره)، سوزنی و انرژی درمانی G و NG - خدمات شنوایی سنجی، بینایی سنجی، گفتار درمانی، فیزیوتراپی، ارتوپدی و سایر خدمات درمان توانبخشی و مددکاری کلینیکی G و NG - خدمات آزمایشگاهی و پاتولوژی مانند آزمایش خون، ادرار، نمونه‌برداری، تیروئید و غیره G و NG - خدمات آمبولاس G و NG - واکسیناسیون G و NG - ویزیت ماما، متخصص تغذیه، تزیقات، گچ گرفتن، سوراخ کردن گوش و سایر خدمات پیراپزشکی برای خدمات سرپایی G و NG |

| اقدام هر گروه از خدمات بهداشت و درمان | خدمات بهداشت و درمان | ردیف |
|---|------------------------|------|
| <p>ویزیت روانپزشک و روان‌شناس بالینی (G) - ویزیت روانپزشک و روان‌شناس بالینی (NG) - ویزیت، جراحی سربایی (جراحی چشم، لیزیک، ختنه اطفال و ...) و سایر خدمات نظیر لیزر درمانی، سنگ‌شکن و غیره توسط پزشک عمومی G و NG، پزشک متخصص G و NG - خدمات متخصصین ارتودنسی G و NG - ویزیت جراحی‌های زیبایی نظیر بینی، گونه، فک و نظایر آن G و NG - ویزیت، خدمات زیبایی شامل کاشت مو، تزییق بوتاکس، ژل و نظایر آن G و NG</p> | خدمات پزشکی | ۵ |
| <p>دستگاه سنجش فشار خون، لوازم تست یا سنجش طبی و سایر لوازم برای درمان عمومی و ارتوپدی در منزل و تعمیرات آنها - عینک، شیشه عینک، لنز طبی و تعمیرات وسایل آن - وسایل چرخدار موتور و غیر موتور برای افراد ناتوان و هزینه تعمیر آنها - وسایل ماساژ طبی، کفش طبی، کمربند طبی و جراحی، گردنبند طبی و میچ بند، عصا و چوب زیر بغل - اعضاء مصنوعی بدن (دست، پا، چشم، دندان مصنوعی و غیره)، وسایل ارتوپدی و سمعک و تعمیرات این وسایل - سایر وسایل و تجهیزات درمانی</p> | وسایل و تجهیزات درمانی | ۶ |
| <p>وسایل مورد استفاده در تنظیم خانواده، جوراب طبی، زانو بند، قوزبند، کمرست طبی و نظایر آن، سرنگ تزریق و لوازم کمک‌های اولیه (باند، پنبه طبی، وسایل پانسمان، الکل طبی، تب‌سنج، کیسه آبجوش، کیسه یخ و نظایر آن) - پتو و تشک برقی، دستگاه بخور و نظایر آن - کپسول اکسیژن، هزینه شارژ و تعمیر</p> | محصولات پزشکی | ۷ |
| <p>ترک اعتیاد شامل ویزیت پزشک، دارو و پرستاری معتادان برای درمان و دوره مراقبت بعد از درمان در منزل، آسایشگاه‌ها نظیر کمپ و در بیمارستان و غیره</p> | هزینه ترک اعتیاد | ۸ |

پیوست ۸: اقلام هر گروه خوراکی

| اقلام هر گروه خوراکی | گروه خوراکی | ردیف |
|---|-------------|------|
| <p>غلات (برنج صدری، دمسیاه و استخوانی، طارم، بی‌نام، آشی، محلی غیرشمالی، گرده، خارجی درجه یک و دو، گندم، بلغور، ترخینه و جوانه انواع غلات، ذرت، جو، سایر غلات آسیاب نشده) - انواع نان (تافتون، لواش، سنگک، بربری، ماشینی، فانتزی و باگت و نظایر آن، خشک و روغنی و شیرمال، کلوچه و پیراشکی و نیز اجرت آسیاب کردن گندم و سایر غلات و پخت نان در منزل) - آرد و رشته و فرآورده‌های آن (آرد گندم، برنج، جو، نخودچی، نشاسته، ماکارونی و ورمیشل، رشته آشی و پلویی، خمیر نان) - بیسکویت و کیک (انواع بیسکویت و ویفر، کیک ساده، شیرینی تر و خشک و کیک، انواع پودر کیک و شیرینی)</p> | غلات | ۱ |
| <p>گوشت دام (گوسفند، بره، بز، بزغاله، گاو، گوساله، شتر، جگر و دل و قلوه، سیرابی، شیردان، کله پاچه، زبان و مغز، استخوان قلم گاو، گاو و گوساله و شتر و گوسفند و بز به صورت زنده، کالباس، سوسیس، کنسرو زبان و کله پاچه و گوشت‌های قرمز کنسرو شده) - گوشت پرندگان (مرغ، خروس و جوجه ماشینی و غیرماشینی، بوقلمون، غاز، اردک، پرندگان شکاری، بلدرچین، شترمرغ (به صورت زنده یا گوشت آنها)، دل و جگر و سنگدان، بال و گردن و سایر قسمت‌های پرندگان، کنسرو مرغ و سایر گوشت پرندگان) - گوشت‌های آماده برای طبخ (همبرگر، کباب لقمه، کتلت، استیک آماده برای طبخ، جوجه کباب و شنپسل آماده برای طبخ، سایر) - ماهی و میگو و فرآورده‌های آن (انواع ماهی تازه و یخ زده شمال و جنوب، انواع ماهی دودی و شور، انواع کنسرو ماهی، میگو تازه و یخ زده، انواع صدف، خاویار و سایر ماهی‌ها آماده برای طبخ)</p> | گوشت | ۲ |

| اقلام هر گروه خوراکی | گروه خوراکی | ردیف |
|--|-------------|------|
| <p><u>میوه‌های درختی</u> (سیب درختی، گلابی، زردآلو، آلو و گوجه سبز، هلو، شلیل و شفتالو، آلبالو و گیلاس، توت و شاه‌توت و توت‌فرنگی و تمشک، انجیر، انگور، انار، موز و نارگیل، خرما، زغالک، زغال‌اخته، ازگیل، به، گردو و فندق و بادام، پرتقال و نارنگی، خرما، تازه، پسته، آناناس، لیمو شیرین، کیوی، لیمو ترش، گریپ فروت، بالنگ، نارنج، ترنج و سایر انواع مرکبات) -</p> <p><u>میوه‌های جالبیزی</u> (خربزه، هندوانه، طالبی، گرمک، دستنبو و سایر انواع میوه‌های جالبیزی)</p> <p><u>خشکبار</u> (برگه (هلو و زردآلو)، کشمش و مویز، خرما، خشک، انواع آلو، جوز قند و لواشک، گردو و فندق و پسته و بادام و مغز آنها، انواع تخمه (کنو، هندوانه، آفتابگردان و ژاپنی)، انواع آجیل مخلوط، نخودچی و نخودچی کشمش، گندم، شاه‌دانه، برنج بوداده، کنجد، ذرت بوداده، سنجد و عناب، پفک و چ‌پیس، نارگیل (خشک) و ق‌یسی، بادام هندی، مغز هسته زردآلو و سایر انواع خشکبار، انجیر خشک و توت خشک، آلوچه و آلبالو خشک)</p> | میوه | ۳ |
| <p><u>شیر</u> (انواع شیر پاستوریزه، معمولی و آغوز، شیر خشک، شیر مخلوط و سایر انواع شیر) - <u>فرآورده‌های شیر</u> بجز کره (سرشیر، خامه پاستوریزه و معمولی، انواع بستنی شیری و میوه‌ای، انواع ماست پاستوریزه و معمولی و مخلوط، دوغ معمولی، انواع پنیر پاستوریزه و غیر پاستوریزه و مخلوط و پیتزا، کشک و دوغ غلیظ‌شده، قره‌قروت) - <u>سایر انواع لبنیات</u> - تخم‌پرندگان</p> | لبنیات | ۴ |

| اقلام هر گروه خوراکی | گروه خوراکی | ردیف |
|--|-------------|------|
| <p><u>سبزی‌های برگ‌ی</u> (کاهو- انواع کلم (گل کلم، کلم قمری، کلم برگ و...)، ریواس، کرفس، کنگر، برگ‌مو، برگ‌گل، والک و بیدمشک- انواع سبزی خوردن- انواع سبزی (آش، پلو، کوکو، قورمه، دلمه و...) - اسفناج- قارچ)-</p> <p><u>سبزی‌های بوته‌ای</u> (انواع خیار، کدو، بادنجان- گوجه فرنگی- نخود فرنگی، بامیه، لوبیا سبز و باقالا سبز- انواع فلفل سبز و فلفل دلمه- سایر انواع سبزی‌های بوته‌ای که در بالا اشاره نشده)-</p> <p><u>سبزی‌های ریشه‌ای</u> (انواع سیب زمینی (پشندی، آلفا، استانبولی و...) - پیاز- سیر خشک و تازه- انواع هویج- چغندر، سلغم، انواع ترب، سیب‌زمینی ترشی، موسیر و سایر انواع سبزی‌های ریشه‌ای)-</p> <p><u>سایر انواع سبزی</u> (زیتون تازه- ذرت شیرین)-</p> <p><u>سبزی‌های آماده بسته‌بندی شده</u> (انواع سبزی خشک شده، سبزی‌های بسته‌بندی شده آماده، سبزی‌های کنسرو شده (نخود سبز، لوبیا سبز، ذرت، قارچ، اسفناج و...)، اجرت خدمات آماده‌سازی انواع سبزی‌ها و پاک کردن و خرد کردن)-</p> <p><u>حبوبات</u> (نخود، لپه نخود، لوبیا چیتی و قرمز و سایر انواع لوبیا، سویا، نخود و لوبیا مخلوط، انواع عدس، ماش، باقالا خشک، لپه باقالا و جوانه انواع حبوب و سایر حبوب)</p> | سبزیجات | ۵ |
| <p>انواع روغن حیوانی- دنبه و بیه- انواع کره (حیوانی پاستوریزه و غیر پاستوریزه، غیر حیوانی)- روغن‌های نباتی (جامد، مارگارین، زیتون، انواع مایع)</p> | روغن | ۶ |

| اقلام هر گروه خوراکی | گروه خوراکی | ردیف |
|--|-------------|------|
| <p><u>انواع ادویه</u> (انواع نمک (کوبیده)، سنگ نمک، فلفل، زردچوبه، جوهر لیمو، گردغوره، پودر سیر و پودر پیاز، زعفران، دارچین، هل، زنجبیل و گلپر، زرشک، زیره، لیموعمانی، سماق، کاری، خردل و سایر انواع ادویه) -</p> <p><u>چاشنی‌ها</u> و سایر ترکیب‌های خوراکی (رب و انواع سس گوجه فرنگی، آب لیمو، انواع سس مایونز، سالاد و... (غیر از گوجه فرنگی)، سرکه، آب غوره و آب نارنج، غوره، ترش‌ی، زیتون، خیارشور، مخلوط شور و...، گلاب، تمر هندی، رب انار، پودر سالاد و پودر سوپ، جوش شیرین، وانیل، بیکنینگ پودر، مایه خمیر نان و مایه پنیر، هزینه آبگیری در خارج از منزل شامل (لیمو، غوره و...)، غذای مخصوص کودک (غیر از شیر خشک)، سایر چاشنی‌ها و ترکیب‌های خوراکی، پروتئین مرغ و گوشت گوساله (نظیر گالینا بلانکا و...)، انواع کنسرو و غذاهای آماده طبقه‌بندی نشده در سطرهای قبل (شامل کنسرو قورمه‌سبزی، حلیم‌بادنجان و...)</p> | ادویه‌جات | ۷ |
| <p><u>چای، قهوه و کاکائو</u> (انواع چای داخلی و خارجی و مخلوط، قهوه، نسکافه، کاکائو و ترکیبات مشابه) -</p> <p><u>نوشابه‌ها</u> (انواع نوشابه‌های گازدار، دوغ (کازدار)، ماء‌الشعیر و دلستر، انواع آب میوه و ساندیس، افشره یا آب سبزی، آب معدنی، آب بطری و آب گالنی، انواع شربت و کنسنتراته برای تهیه نوشابه‌ها (سن‌ایچ و...))، سایر انواع نوشابه و یخ</p> | نوشینی | ۸ |
| <p><u>قند</u> (جبه‌ای، کلوخه‌ای، مصنوعی یا رژیمی، پودر قند و خاک قند) - <u>انواع شکر</u> - <u>مرباها و شیرینی‌ها</u> (انواع عسل (شهد و با موم)، شیر (انگور، خرما و...)، انواع مربا، حلوا شکر، حلوا ارده و ارده، مسقطی، ژله، باسلق، کرم کارامل، پاستیل، راحت‌الحلقوم و سمنو، انواع گز و سوهان، باقلوا، زولبیا، بامیه، قطاب، رشته خوشکار و...، شربت های غیر طبی و سرکه شیر، انواع شکلات، آب‌نبات و پولکی، نبات، نقل، پشمک، شکر پنیر و سایر انواع شیرینی، آدامس، سقز، انواع کمپوت، آلاسکا و بستنی یخی (غیر شیری)، یخ‌مک و فالوده</p> | شیرینی‌جات | ۹ |

یکی از مهم‌ترین پیش‌نیازهای سیاست‌گذاری در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دستیابی به اطلاعات جامع و گویاست. در صورتی که سیاست‌گذار تصویر از جامعه هدف خود نداشته باشد، نمی‌تواند اولویت‌ها را شناسایی کرده و برای آن برنامه‌ریزی کند؛ در مقابل اگر سیاست‌گذار آگاه باشد که جامعه هدف چه نیازهایی دارد، در کدام بخش‌ها کمبود بیشتری دیده می‌شود و در کدام بخش‌ها وضعیت مناسب‌تر است، می‌تواند منابع محدود در دسترس خود را برای تأمین نیازهای ضروری‌تر، به صورت بهتر و کارا تر اختصاص دهد. پژوهش حاضر چنین هدفی را دنبال می‌کند. در این کتاب تلاش شده با اتکا به داده‌های بودجه خانوار سال ۱۳۹۵، تصویر کلی از وضعیت خانوارهای کشور به دست آید. برای این منظور برخی شاخص‌های مهم نماینگر وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانوار و شیوه‌هزینه‌کرد بودجه خانواده‌ها با تمرکز بر وضعیت سرپرست خانوار و به تفکیک سرپرست خانوار غیرسالمند، سالمند دارای حقوق بازنشستگی و سالمند بدون حقوق بازنشستگی محاسبه شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد در برخی شاخص‌های کلیدی تفاوت معنی‌داری بین خانوارهای با سرپرست سالمند، با میانگین جامعه وجود دارد و همچنین دسترسی به حقوق بازنشستگی، شاخصی مهم در تعیین وضعیت اقتصادی خانوارهای با سرپرست سالمند است.

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان